

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

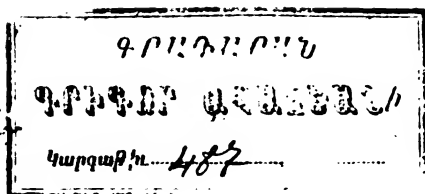
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**GRAD
EREN
161
BUHR**

B 1,236,639

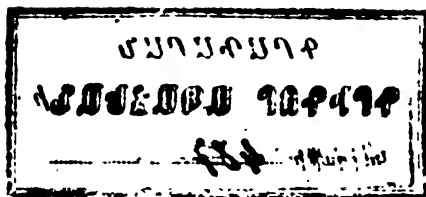

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
Ն Ը Խ Ն Ե Ը Ց

Gregory Nardel
ՃԼՈՒՐ

ԵՒ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԻ ԶԱՒԱՏՈՅ
Charkov
ԱՐԱՐԵԱԼ ՍՐՐՈՑ ԶԱՐՑ ՄԵՐՈՑ

ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԵՐՆԿԵՑԻՈՅ

ԵՒ

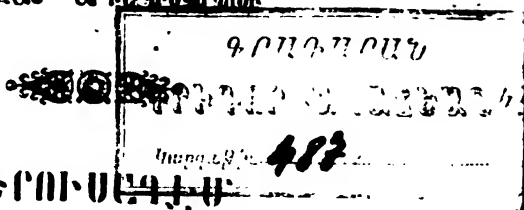
ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԳԼԻԳԵՊԵՏԻ

— ԳԼՈՒԹ —

Տ Գ Ե Ա Լ

Ի ԶԱՅՐԱԳԵՏՈՒԹԵԱՆ Տ. Տ. ՆԵՐՍԵՍԻ
ՎԵԶԷՓԱԹ ՄՐԱՋՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄՐԱՑ ԱԹՈՌՈՑՍ
ԵՐՈՒՍԱԼԻՄԻ Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԱԹ ՄՐԱՋԱՆ
ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԳՕԼՍՈՅ Տ. ՅԼԿՈՐԵՅ
ՄՐԱՋԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԻՄ

Ի ՏԳԼԱՆԻ ՄՐԱՑ ԵԱԿՈՎԵԱՆՑ

1856

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES
Digitized by Google

6200

Hein

161

30th

9-2375

42nd Street, New York City

584

11084110

1221

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ՇԵՂԵՍ
ԷՄԵՆ

10. 01. 99

ՅԵՄԵՐՈՒՄ

Եւստակիոսի ազգային մասնաւոր
գլխաւորեանց՝ փրկուելու քան ջանք եւ
մտահարգութեան ժնեցող Աստուծոյ և երկու
գլխի յոգնուելու հանձնարար և բանի. և ոչ
գործի. զգտասիրտցն քործի. փայլէ զկրտա
յաւ չով ընկերացանու թիւն նոցին, և աշ
խարհ ոչ աշխարհ անոր զնախնեաց իւր
քեանց պատկառելի յիշատակի իսկ հոգի
դատարար թեանց և զգաղափարացն յիշ
կրտ իմաստասիրութեան և հոգի. զգտող
փայլէ տարեւալ զեւ իմե ոգւով նոյնս
ձաւորութեան թեանց յեկեղեցւոյ զիս
ըստանելի. քորտ, յոգն ոչ պատկառելի
քնաւ երբեք տարածանք զարգացել տու
թիւնց և պիտիմա հրահանգութեանց
կրտի՝ յաւելի յաւելի ընդդէմ զարգաց
տանեացն նախահաւատ և անպիտան
կան Երեմիայի.

Այն ազգային աշխարհաց և իմաս
նակն յորդմէ հոգի. անպիտան աշխարհ

բայեալ մեր տարադէպ բանակաւու-
թեց, յորս զրահեա վարեալ միանգամ
և յոլովիցս անձնահաճք ոմանք յաճախ-
եալք յայլապէզս ազգս և ոչ ճշմարտա-
խնդիրք, որոց պատրուակեալ զուղիղ
տեսութի հաւատոյ՝ ի վեր հանեն զու-
տար ուսմունս հակառակս սրբոց հարցն
վարդապետութեց, ի նոյն հետամուտ
լեալ և զմեզ խօսքդաւանել՝ ի շտրժումն
հաստատութեան հիման եկեղեցւոյ կա-
ռուցմելոյ ի վերայ վիմին Գրիստոսի յա-
ռաքելացն սրբազանից ։ Իւստի պատ-
ճասք մեզ այս իսկ եզեն, հացելով ի
հարկաւ արութիւն ժամանակիս, ի լոյս
լինալել զառաջիկայ ժառանգիկս, ոչ նու-
րոգ ինչ հեղինակութեամբ, այլ զտու ի
Հոգւոյն սրբոյ ազդեցեալս ի միտս ե-
րանելի հարցն մերոյ սրբոյ ի վաղ ժա-
մանակոց՝ կրկին վերանորոգել ի հաս-
տատութիւն ուղղափառ հաւատոյս ։

Իւստիսն է սրբոյ Գրիգորի Նարեկա-
ցւոյ պապեալ բան ուղիղ հաւատոյ և
քարի վարուց, որոյ թէ և գոն յազգիս
կրկին տարագրութիւնք, այլ առ դիւրա-
գնի պունել զայն և առձեռն պատրաստ
ամենեցուն, զերրորդ իմ փոյթ կալաք
առ ի մէջ լինալել տարագրութեամբ
բաղդատեալ ընդ այլ ձեռագիրս ։

Լերկորդն է Վահրամայ վարդապե-
տի Բաբուն կոչեցելոյ, այն է քարտու-
ղար Լեոնի Բ. Հայոց արքայի, արտրեալ
ճառ հոգեւից 'ի սուրբ Երրորդութիւնն՝
ըստ խնդրոյ բարեպաշտ Թողաւորին :
'Իարձեալ նորին ճառ երկրորդ 'ի Մար-
դեղութիւնն Քմի : (Յերկոսին իսկ ճառս
փայլէ լուսաւոր միտք և խորին հմտու-
թիւն երևելի մատենագրիս 'ի խնդիրս
աստուածաբանականս : Առաջնոյ ճառիս
չորք օրինակք էին առ մեզ՝ որ բոլորգիւր
և որ նօսրագիծ, զորս ընդ հին տպա-
գրին բաղդատութեամբ ուղղեցաք : Իսկ
երկրորդին մի և եթ օրինակ՝ դրեալ 'ի
Թուին Հայոց Ռճծէ : Վասն որոյ ուրեք
ուրեք յանկամս Թողաք ըստ բնագրին՝
կարօսւ այլոց օրինակաց : Հատացեալ
առ այժմ այսօրիւք մատուցանել 'ի ջամբ
մտաց հոգեւսիրաց, Թողումք այլուժժա-
մանակի ընծայել 'ի լոյս և զայլ աշխատա-
սիրութիւնս օրբոց հարց մերոց յայսմ՝
կարգի, ջանալով զայնս 'ի ձեռս բերել՝
եթէ ողջախոհ ուսումնաորիաց 'ի նոյն
օգնեոցեն մեզ յօժարութիւնք :

ՍՐԲՈՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
 ՅՈՔՆԵՐԱՆԵԱՆ ՄԵՆԱԽՈՐԻ
 ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԵՐԵԿԸՑԻՈՅ
 ՀԱՄԱՌՕՏԻՒՔ ԲԱՆ ԽՐԱՏՈՒ
 ՎԱՍՆ ՈՒՂԻՂ ՀԱՒԱՏՈՅ
 ԵՒ
 ՄԱՔՈՒՐ ՎԱՐՈՒՑ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ
 Ի Ի Ն Դ Ր Ո Յ
 ՆՈՐԻՆ ՀԱՐԱՋԱՏԻ
 Վ Ը Ր Դ Ը Ն Ը Յ
 ԴԻԻԱՆԱԴՊՐ

1. The first part of the book is devoted to a general
introduction to the subject of the book.
2. The second part of the book is devoted to a
detailed description of the various methods
of the subject of the book.
3. The third part of the book is devoted to a
detailed description of the various methods
of the subject of the book.
4. The fourth part of the book is devoted to a
detailed description of the various methods
of the subject of the book.
5. The fifth part of the book is devoted to a
detailed description of the various methods
of the subject of the book.

ՄԻՐՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ

ԲԱՆ

ՎԱՍՆ ՈՒՂԻՂ ՀԱՒԱՏՈՅ

ԵՒ ԻՐԱՏ ԾԱԳԱԻՐ ՎԱՐՈՒՅ

ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԵԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԵԱՆ ՀԱԼԱՆՔԵԱԼ խրատու՝ որ ըստ պարզեւածէր և յոքնառատ բարե-
բարութեանն տայ ամենայնի առատու-
պէս և ոչ նախատէ . ըստ որում և ա-
սացն . « Ամենայն որ խնդրէ՝ առնու , և
որ հայցէ՝ գտանէ »¹ : Եւ զիմանալիսն
սեղանաւորեաց հաց գիտութեան և գի-
նի իմաստութեան՝ գեղեցկապէս նմին
քաղցելոց բանական անձանց . և բարձր
ձայնիւ քարոզչացն՝ կոչեաց ՚ի խրախճա-
նութիւն հոգեւոր ըստ առակողին . և
մեզ զնոյն օրինադրեաց ասելով . « Ամե-
նայնի որ խնդրէ ՚ի քէն՝ տո՛ւր »² : Եւ
եթէ զմարմնականն բարւոք է տալ կա-

1 Մատթ . Է . 8 .

2 Անդ . Ե . 42 .

րօտելոցն պէտա , որոյ և փոխարէն զիւ
 կղբանէ պատրաստեալ արքայութիւնն
 պարգևեաց . ո՞րչափ ևս առաւել զհո-
 գւոցն 'ի բարեաց աղքատութիւն լցու-
 ցանել է գովելի : Եւ այնքան առաւել
 ըստ որում առաջին և մեծ և պատուա-
 կան է ոգի քան զմարմին՝ տիրականին
 գոլով պատկեր . և սա երկրորդ նմին և
 հողանիւթ , զոր և սէրն գործով յայտ
 արարեալ : Վանդի զհետեւեալն ինքեան
 ժողովուրդս՝ երկիցս միայն գրեալ էթէ
 կերակրեաց հացիւ . բայց կենարար բա-
 նին վարդապետութեամբ՝ (որ է հոգւոց
 կերակուր՝ ըստ այնմ , « Եթէ ոչ հացիւ
 միայն կեցցէ մարդ , այլ ամենայն բա-
 նիւ որ ելանէ 'ի բերանոյ Աստուծոյ »)
 միշտ զհոգիս նոցա կերակրէր 'ի ժամու
 և ատրածամու : Եւ և առական իմառ-
 տուն ծառային տալ 'ի ժամու ծառայա-
 կցացն զկերակուր . և քանքարացն օրի
 նակու՝ կրկնապատիկ շահողին և զլացո-
 ղին՝ զնոյն նշանակեաց էթէ սլմբա է
 տալ ամենայնի օր խնդրիցէ :

Իսկ ինչ առ քեզ ո՞վ սիրեցեալ ան-
ձին իմոյ, կրկին և ոչ մեկին է հար-
կաւորութիւն տալոյ։ Սի՛ր ըստ վերա-
գոյն ցուցեալ Տեառն հրամանին, որ
ամենայն խնդրողի օրինադրէ զտալն՝
և երկրորդ՝ ըստ բնաւոր արեանառու
մերձաւորութեան և սննդակցութեան։
Օտր ի հեղեալն՝ երկնչիմ ի ձայնէ մե-
ծաբարբառ փողոցն, մարդարէին՝ և ա-
ռաքելոյն։ Սի՛րոյն՝ զի ասէ. «Յընտան-
եաց զաւակի քո՝ զակն ի վայր մի արկա-
նիցես ո՞ր անտես առնելով. և միւսոյն՝
«Եթէ որ իւրոցն՝ մանաւանդ և ընտա-
նեացն խնամ ոչ տանիցի, ի հաւասարոցն
սուրացեալ է, և չար ևս քան զանհաւասար-
ուն է ո՞ր։ Ի՛նչոյ դու զգոյշ լիւր՝ գործով
փութալ ի կատարումն ասացելոցս, ըստ
նմանութեան ժիւր և հաւատարիմ՝ ծա-
ռային՝ որ արթնութիւն սպասէր տեառն
դալստեան։» Օ ի ոչ եթէ լսելիք օրինա-
ցին արդարասցին, գրէ առաքեալն, այլ
առնելիք օրինացն ո՞ր։ Օ ի ըստ որում եւ

1 Եսայի. ԾԸ. 7.

3 Հուդէ. Բ. 13.

2 Ա. Տիմ. Ե. 8.

'ի յոչ տալն դատապարտիմ իբր զլացող
 տէրունեացն, նոյնպէս և դու յոչ հետե-
 ւիլն գործով՝ տուեցելոցն : (Ը) Ի որ ըզ-
 տէրունեանն Թագուցանող զբանին ար-
 ծաթ՝ տասց հանել յարտաքին խաւա-
 րքն, նոյն և զարկեալն 'ի սեղանաւորս
 'ի լսելիս մարդկան՝ 'ի լսողացն տոկո-
 սիւք ասաց պահանջել. և գիտողացն
 զկամս տեառն իւրոյ և ոչ արարողացն,
 գան բազում ըմպել : (Թ) որ շտեմա-
 րանապետն է ամենայն բարեաց, և
 զամենեցուն կամի զկեալն և 'ի գիտու-
 թիւն ճշմարտութեան զհասանելն, տա-
 ցէ և մեզ յիւրոցն առնուլ արժանա-
 պէս ըստ բարեւէր կամացն. որպէս հա-
 ւատարիմ տնտես գիտութեան բանին,
 որ է հաց յերկնից իջեալ՝ կերակուր հա-
 գւոց, և օրինօք մատակարարել : (Կ)
 ձեզ մտադրութեամբ և բարւոք հա-
 ւանութեամբ ընգունել. և տալ զպլշ
 տուղ ըստ յոքնաբեղուն և պարարա-
 երկրին, յաննախանձ սերմանսզէն ըզ-
 չորրորդն ընկալեալ մասն կենացն սեր-
 ման :

Եւ արդ սկսեցուք՝ սւնտի սկսանելն է արժան՝ ՚ի դաւանութիւն հաւատոյն ճշմարտութեան, որ է հիմն և արմատ ամենայն բարեաց։ Վանդի և Տէրն զայս եղ հիմն եկեղեցւոյ իւրոյ՝ ասելով առ նախնի դաւանողն Պետրոս, Թէ դու քո խոստովանութեամբդ՝ ես իբրեւ զվեմ հաստատուն և անշարժ. և ՚ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ¹. այսինքն՝ զամենայն հաւատացեալքս և ճշմարիտ խոստովանողս համագոյ և զուգական Երրորդութեանն։ Եւ շինիչն եկեղեցւոյ Պօղոս՝ ասէ. « Շինեալք ՚ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից ²։ Եւ Թէ՝ « Իբրեւ իմաստուն ճարտարապետ հիմն եդի ³, զհաւատսրն որ ՚ի սուրբ Երրորդութիւնն. յարոյ վերայ գեղեցկապէս յարմարի շինուած ամենայն առաքինութեան։

Եւ արդ՝ այս է ճշմարիտ հաւատոյ դաւանութիւն։ Հաւատալ զԱստուած Հայր՝ Եւութիւն ճշմարիտ, գոյ կատար

1 Մատթ. ԺԶ. 18։   3 Ա. Կորն. Գ. 10։

2 Եփես. Բ. 20։

բեալ, անեղ, անսկիզբն, անժամանակ,
անպատճառ, անիմանալի, անտեսանելի,
անճառելի, անհաս, պարզ, անզննին,
անկէտ, անսահման, տներբ, անուր,
անբովանդակելի, անայլայլելի, անփո-
փոխ, գերաբուն, գերագոյ, գերալոյս,
գերանճառ: Ոչ յուժեքէ եղեալ, և ոչ
ինքն զինքն արարետլ, ոչինչ յառաջ քան
զնա, և ոչ զոգ ընդ նմին. այլ ինքն գո-
լով սկիզբն և սլատճառ ամենայնի. հա-
մագոյիցն՝ ծննդեամբ և ելողութեամբ,
և եղականայն՝ արարչութեամբ:

Իսկ զՄիածինն Բան նորին և ծը-
նունդ՝ ՚ի վեր քան զբան: Կերպարան
և ճառագայթ էութեանն. նկարագիր
և կնիք կենդանի. իմաստութիւն և զգ-
րութիւն. ամենայն տստուածավայե-
լուչ կոչմանցն Հօր՝ էապէս ունող որ-
պէս նոյնագոյ բնութիւն: Աստուած
յԱստուծոյ. անեղ յանեղէ. անժամա-
նակ յանժամանակէ. կեանք ՚ի կենաց.
լոյս ՚ի լուսոյ: Ոչ կրտսեր քան զՀայր՝
թէ և ծնունդ. այլ որքան հայր՝ հայր,
և որդի՝ որդի: Օ, ի և հայր՝ որդւոյ

հայր . և որդի ոչ ունելով , և ոչ զհայրու
թիւն ունել կարէ . ըստ որում և
ոչ որդի՝ առանց հօր . այլ յատկութի
երկայքանչիւրոցն 'ի միմեանց ճանաչի :

Եւ Հոգին սուրբ՝ բղխումն 'ի Հօրէ
անճառաբար . ոչ ըստ Որդւոյ ծնընդեա
մբ , այլ ելումն յեութենէն . ըստ
որում , « Հոգին ճշմարտութեան որ 'ի
Հօրէ ելանէ » . էակից Հօր , և փառակից
Որդւոյ : Եւ ինչ բնութեամբ՝ համագոյի
ցըն ամենայնի հաղորդ և զուգական ,
որ ինչ զՀօրէ և զՈրդւոյ ասացաւ անեղ
ութեան , և որ 'ի կարգին : Այսան զի
ոչ ինչ առաւելութիւն և կամ նուազ
ութիւն 'ի պաշտելի Երրորդութեանն
տեսանի . այլ համայնիւք գոլով զոյգ և
հաւասար միաւոր՝ բաց յանձնաւորու
թեանցն յատկութեանց ; և որ նոցին
հետեի : Այսինքն , զի հայր՝ հայր . և
որդի՝ որդի . և հոգի՝ հոգի : Եւ ոչ է
իմանալ և կամ ասել զհայր՝ որդի և
կամ հոգի . և ոչ զորդի՝ հայր կամ հոգի .
և ոչ զհոգի՝ հայր և կամ որդի :

Լ՝յլ Հայր՝ միշտ Հայր . և որդի՝ միշտ
որդի . և Հոգի՝ միշտ Հոգի Աստուծոյ :

Եւ ըստ առանձնաւորութեանցն՝ և
յատկութիւնքն զանազանեալ . այսինքն՝
Ծնողութիւն , և ծնելութիւն , և Ե-
լողութիւն : Սի ոչ երբէք Հայր՝ ծը-
նունդ կամ ելողութիւն . և ոչ Որդի՝
ծնող կամ ելումն . և ոչ Հոգի՝ ծնունդ
կամ ծնող :

Լ՝յլ միշտ պատշաճի ծնողութիւն
Հոր , ծնելութիւն Որդւոյ , և ելողու-
թիւն Հոգւոյ . զի որպէս առանձնաւո-
րութիւնքն անփոփոխելի , այսպէս և
յատկութիւնքն : Եւ Հայր պատճառ և
սկիզբն համագոյիցն ծննդեան և ելո-
ղութեան : Իայց եթէ ՚ի ժամանակա-
կան որ այսու զիջանէ ՚ի կարծիս , և՛ ան
պատճառ և անսկիզբն . մշտնջենաբար
ընդ սկզբանն գոլով և պատճառի՝ նոյ-
նագոյ բնութեամբ : Եւ ոչ երիցու-
թիւն և կրօսերութիւն , ոչ մեծութիւն
և փոքրկութիւն , ոչ անեղութիւն և
եղելութիւն ՚ի համաբունսն իմանի .
այլ ամենայնիւ բոց յառանձնաւորու-

Թեանցն՝ հաւասար և միաւոր . բնութեամբ, աստուածութեամբ, անեղու-
թեամբ, զօրութեամբ, մեծութեամբ,
գիւղզ, պատուով, անհասութեամբ,
անտեսութեամբ, անճառութեամբ, ի-
մաստութեամբ, բարութեամբ, արար-
չութեամբ, և նախախնամութեամբ .
Լինել՝ և եղելոցս էակ՝ իմանալեաց և
զգալեաց . լոյս՝ և լուսոյ արարիչ . կեանք՝
և կենդանորաբ ամենայնի . իմաստու-
թիւն՝ և իմաստարար բոլորից . օուրբ՝
և սրբոց սրբարար . բարի՝ և բարեաց
պարգեւաբաշխ . զօրաւոր՝ և զօրացու-
ցիչ զօրացելոց . կատարեալ՝ և կատա-
րելոց կատարելագործ . լի՝ և լցուցիչ
կարօտելոց . յաւիտենական՝ և յաւիտե-
նից գոյացուցիչ . անժամանակ՝ և ռա-
մանիչ ժամանակաց : Այսոն զի ժամա-
նակք և յաւիտեանք, և որ բնոյ նորոց
իմանալիք և զգալիք՝ նովաւ և ՚ի նորին
ակնարկելոյ եղեն և կառավարին, և կան
մեան յանդը՝ հաստատութեան .

Լյոսոյիկ համառօտիւք Երբորդու-
թեանն խոստովանութի, յորս պարտ է

յարել և զխորհուրդ Բանին անօրէնու-
 թէ : Քանզի՝ մինն 'ի յերկոց այս անբա-
 ւից անձնաւորութեց՝ ծնեալն 'ի Հօրէ-
 անժամանակ և անմարմին նախ քան ըզ-
 յաւիտեանս , էակից և փառակից Հո-
 գւոյն , կամաւ և հաճութիւն համարնիցն՝
 խոնարհի յանճառ փառացն և յանբառ
 բարձրութենէն 'ի խնդիր եղծեալ և
 ապականեալ իւրաստեղծ պատկերին ,
 ոչ զքնաւոր զօրութիւն ամենակարող
 իշխանութեանն արկեալ 'ի կիր , այլ
 զամենահնար բազմապատիկ իմաստու-
 թիւնն : Աւետօք հրեշտակապետին
 բնակի յարգանդի հոգւով մաքրելոյ ա-
 մեներջանիկ և փառաւորեալ կուսին
 Մարիամու . և 'ի նորին բնութենէն ըզ-
 գենու մարմին հոգւով և մտօք . մարդ-
 կատարեալ , և Աստուած ճշմարիտ . ան-
 շփոթ միութեամբ խառնեալ զանխառ-
 նելան՝ նոր և սքանչելի խառնամբ :
 Քազի՝ ոչ պարզութիւն անյօդ և ան-
 մարմին էութեան աստուածութեանն՝
 փոխեցաւ 'ի նիւթական և յօդաւոր
 Թանձրութիւն մարմնոյ . և ոչ հիւթա-

և որ և թանձր բնութիւն մարմնոյն՝ յեղաւ յանօտ և աննիւթ աստուածութեանն պարզութիւն. այլ երկաքանչիւրոցն յատկութիւն բնութեանց պահեալ անշփոթ, և միացեալ անճառապէս՝ ՚ի վեր քան զամենայն խառնումն և միութիւն : Սի որդի, և մի տէր Յիսուս Քրիստոս յերկուց կատարելոց : Եւ ՚ի քրայոս հրակիր սրովայնին ձուլեաց ամենարուեստն վերատին զբնութիս յառաջին տնապականութիւնն : Եւ զի ոչ մասամբ էր ապականեալ մեղօք մարդկութիւնս, այլ բոլորովին հօգւով մարմնով և մտօք, վասն այնորիկ զքօլորս ըզգեցաւ Բանն և միաւորեաց յինքն. զի իւրով անմեղութեամբն և անապակա՛նութեամբն՝ արասցէ զմեղանչականն անմեղ, և զապականեալն անապակա՛ն. և զամենայն կիրս մարդկային կրեալ՝ բաց ՚ի մեղաց :

Այսինքն, քաղցեալ՝ որ ապ կերաւ կուր ամենայն կենդանեաց : Օտարաւեցաւ՝ որ զկենաց ջուրն պարդւէ հաւատարացելոց իւրոց : Աստուակեցաւ՝ որ

հանգիստն է աշխատելոց : 'Լնջեաց' որ
 պահէրն զխրայէլ անքուն : Լ'բտա-
 ուեաց' որ եբարձ զամենայն արտօսը
 յամենայն երեսաց : Շրջեցաւ յաշխար-
 հի զամս երեսուն . լռեալ և ոչ յայտ-
 նեալ զփառս տոտուածութեան իւրոյ՝
 մինչև 'ի լրումն կատարեալ հասակին .
 'Խայ այնուհետև 'ի մկրտութիւն ա-
 մենասուրբն 'ի մեղաց և անկորօն
 մաքրութեան : Սկսի 'ի յամլորդւոյն՝
 'ի մեզ զնորհս մաքրութեանն ցուցա-
 նելով : Սկսի 'ի Հօրէ՝ որդի սիրելի և
 կատարիչ կամոց նորա , զմեզ յորդե-
 գութիւն Հօրն վերածեալ : Նայանի
 և յազգակից Հորդւոյն՝ աղաւնակերպ իջ
 մամբն , որ 'ի մեզ պարգև իջմանն խոր-
 հրդածի : Սկսի 'ի Հորդւոյն յանապատ՝
 պահեալ քառասնութիւ աւուրբք . և
 յաղթեալ փորձողին մերովս՝ զնորհ
 յաղթութեանն և որ 'ի նմանէ բրա-
 թիսնն՝ մեզ պարգևելով , և զմեզ սւսու-
 ցանելով՝ պահօք յաղթել փորձողին :
 Էւ զգոռողն զբռամբ անեալ և զհսկայն
 կապեալ՝ գառնայ այնուհետև զօրութիւ

Թե՛ աւ յաւարի առնուլ զստեցուածսն
 անիրաւութեան, զոր յափշտակեալ էր
 պատրանօք և ոչ զօրութեամբ: Եւ ըս-
 կիզքն առնէ նշանաց և վարդապետու-
 թեան, որով զամենայն դարձոյց զկա-
 պստն 'ի գերողէն: Եւ 'ի լրման այսու-
 ցիկ ըստ նախատեսացն կանխաձայնու-
 թեան՝ 'ի կամաւորն գայ 'ի չարչարանս:
 ( ) 'ի թէպէտ և մարմնանալովն և անմե-
 ղութիւն սրբեաց զընութիւնս, և ար-
 դարացոյց առաջի Հօր և հրեշտակաց և
 կործեցեալ իշխանի աշխարհիս, (քան
 զի ոչ ինչ յիւրացն 'ի նմա եգիտ,) բայց
 պարտիք նախագործելոյ մեղացն՝ տա-
 կուին կայր 'ի վերայ բնութեանս: Եւ
 սրն որոյ տայ զիւր անմեղ մարմինն նը-
 ւէր և պատարագ հաշոութեան Հօր
 ընդ արարածոց՝ եզն պարարեալ և գա-
 ոքն անմեղ, և բառնայ զմեղս աշխարհի:
 Եւ զի անհնար էր աստուածային ան-
 չարչարելի և անմահ բնութեանն չար-
 չարանս և մահ ընդունիլ, նմին իրի և
 զչարչարելիս զգեցու մարմին, զի չար-
 չարեացի անչարչարն չարչարելեալն, և

մեռցի անմահն մահկանացուաւն , և
ազատեսցէ զպատժապարտքս 'ի դատաւ
պարտութենէ յանցաւորութեանն . Եւ
ոչ եթէ այլ ոք էր անձամբ որ չարչարե-
իւր , և այլ ոք որ ոչ չարչարիւր . և կամ
այլ որ մեռանէր , և այլ ոք անմահ մը
նայր . այլ մի և նոյն անձն գոլով 'ի չար-
չարանս՝ էր անչարչարելի , և 'ի մահուն՝
անմահ :

Եւ ոչ այսչափ միայն , այլ և անպա-
րագիւր և անվայրափակ գոլով բնութի՛ն՝
էր 'ի խաչին , և ընդ աջմէ Հօր . 'ի գե-
րեզմանին , և յաթոռն քառակերպեան .
'ի ստորին վայրս դժոխոց , և գեր 'ի վերոյ
քան զամենայն բարձրութիւն : Ի դըս-
րաց և 'ի փարիսեցւոց թշնամանեալ , և
'ի սերովբէից ընդ Հօր և Հոգւոյ սրբա-
բանեալ : Եւ արմնովն 'ի գերեզմանի , և
հոգւովն 'ի խաւարաբնակ տրգելանս
դժոխոց . ոչ որոշեալ աստուածութիւն
'ի մարմնոյն և կամ 'ի հոգւոյն : Եւ որու-
ցեալ աստուածապէս և ինքնիշխանա-
բար նովին մարմնովն՝ որով չարչարեցաւ
և մեռաւ : Եւ ետեալ աշակերտացն , և ,

հաստատեալ զնոսա 'ի հաւատոյ յարու-
թեանն՝ տեսութեամբ և շօշափմամբ
և խօսելով և 'ի կերակուրս մերձենա-
լով։ Համբառնայ յերկինս 'ի սեպհա-
կան փառսն հայրենի, և նստի ընդ աջմէ
Հօր, յորմէ ոչ երբէք պակասեաց։ Խոռ-
տացաւ դալ միւսանդամ փառօքն հայ-
րենի, և գատողական իշխանութեամբ
բըն առնել յարութիւն արդեամբք
յանլուծտնելի կեանս և 'ի մշտնջենաւոր
անմահութիւն ամենեցուն, զոր այժմ
յուսով նորոգեաց։ Այս է հաւատ ու-
ղիղ դաւանութեան կարճառօտ բանիւ
'ի փրկական տնօրէնութիւն մարդացե-
լոյն վասն մեր կամաւ Հօր և Հոգւոյն՝
միածին Բանին։

Այլ պարտ է գիտել, զի թէպէտ ա-
նուն հաւատոյն մի է, այլ 'ի բազումս
զանազանին. զի մեծ և առաջին հիմն և
արմատ ամենայն հաւատոյ՝ վերոյ գրեալ
լից է. այլ հետեւաբար այսորիկ՝ պարտ
է յամենայնսն հաւատալ յԱստուծոյ
տուեցելոցն մեզ փրկական խորհրդոցն։
Այսինքն՝ հաւատալ զեկեղեցի Քրիստոս

սի որ ընդ տիեզերս , որք ձգմարտաւ և աներկբայ հաւատով խոստովանին զհաւմագոյ և պաշտելի Երրորդութիւնն , և գնեմարդութիւն խորհուրդ Միածնին . Արտուած և մարդ կատարեալ . և վասն մեր չարչարեալ և մեռեալ անչարչարելին և անմահն . յարուցեալ և 'ի յերկինս համբարձեալ , և ընդաջմէ Հոր նստեալ . որ և գալոց է միւռանգամ . ( ) ամենեւեան որք ընդ սյսպիսի խոստովանութիւն մի եկեղեցի Քրիստոսի հաւատալ , և միոյ գլխոյն Քրիստոսի մարմին և անդամք՝ ըստ առաքելոյն : Ոչ բաժանել և պատառել հայհոյական բանիւ վասն դոյզնինչ եկեղեցական աւանդութեան՝ զմարմինն Քրիստոսի , զոր խաչիւ և չարչարանքստացաւ , և փրկական արեամբն գնեաց և սրբեաց և միացոյց ինքեան :

Հաւատալ և 'ի Մկրտութին սուրբ՝ եթէ մաքրիչ է ամենայն յանցանաց , և զախտաւոր ծնունդս մարմնոյ՝ անախտաբար ծնանի յորդիս երկնաւոր Հօրն , և յեղբայրակցութիւն Միածնին , և 'ի հաղորդութիւն Հոգւոյն սրբոյ , և 'ի ժա-

առնգութիւն երկնից արքայութեանն :

Հաւատալ և 'ի մարմին և յարիւն
Որդւոյն Արտուծոյ՝ որ պատարագի 'ի
վերայ սրբոյ սեղանոյն , թէ ճշմարտա-
պէս է նա մարմին և արիւն Քրիստոսի :
'Քանզի այն որ բանիւ ասաց երկնի և
երկրի , որ անլուծանելիք են և հաստա-
տունք՝ դիւրաւ անցանել , քան թէ յի-
նէն ասացեալ բանն անկատար մնալ ,
նովին բանիւ ասաց . « Ա՛յս է մարմին
իմ և արիւն , 'ի քաւութիւն և 'ի թա-
ղութիւն մեղացո՛ր »¹ . զոր հաւատով և
սրբութեամբ ճաշակողացն ետու զստ :
Արք թէպէտ և մեղաւորք են , այլ խոռ-
տովանութեամբն և ապաշխարութբն
որբեալ՝ մերձենան յիս ճաշակմամբ 'ի
ճշմարիտ կենդանութիւնս , և յիս բը-
նակին՝ և ես 'ի նոսա : Ար թէ և մար-
մնով մեռանին , այլ զսերմն ճշմարիտ կե-
նացս յինքեանս ունելով , 'ի հոգեւոր
գարունն՝ որ է հասարակաց յարութի ,
բողբոջեալ վերանորոգին ճշմարիտ և
անմահ կենդանութեամբ , ոչ առնելով

1 Մատթ . Ի 2 . 26-28 :

զգառնաշունչ հոգւոց մահուն ճաշակ
յաւիտեան :

Հաւատալ և ապաշխարութեան մե-
ղաց , զոր մարդասէրն Աստուած՝ « Որ
ոչ կամի զմահ մեղաւորին , այլ զդառ-
նալ նորա 'ի չար ճանապարհէ և զկեա-
լնն »¹ , օճառ լուացման և սրբութեան
մեղաց ետ եկեղեցւոյ : Սի թէպէտ և
առաջին կամք նորա է մնալն մեր սրբ-
բութեամբ և արդարութեամբ յանմե-
ղութիւն , այլ որպէս արարիչ բնու-
թեանս՝ գիտէ զտկարութիւնս մեր՝ զի
դիւրագթելի եմք և սխալականք , և հա-
նապաղ 'ի վայր հակիմք 'ի բարձրութե-
նէ առաքինութեան : Ունիմք և մար-
տակից թշնամի յոքնահնար և բազմա-
րուեստ , և 'ի չար առնելն իմաստուն :
Վասն այնորիկ երկրորդ կամօք որպէս
առաջնովն՝ ըստ բազում ողորմութեան
իւրոյ և անոխակալ գթութեան և այն-
քան սիրոյն՝ Հայրն բարերար զՈրդին
իւր ետ 'ի մահ վասն մեր , և Միածինն՝
զինքն , և Հոգին սուրբ՝ զփառակիցն :

Եւ եւ զապաշխարութիւնն, զի նեխեալքն եւ հատեալքն յանդամոց Քրիստոսի մեղօք՝ առողջասցին ապաշխարութիւ, եւ վերստին ՚ի գլուխն պատկանեալ յօգեացին : Վասն որոյ պարտ է հաւատալ՝ Թէ՛ որչափ եւ մեծամեղք իցեն, զղջմամբ եւ խոտովանութեամբ, եւ արսասուօք եւ ողորմութեամբ, պահօք եւ աղօթիւք, եւ որ ՚ի սոյնս յարմարին բարեգործութիւնք. եթէ իցեն մեղքն քան զձանձախարիթ անլուանալի սեռութեամբ՝ իբրեւ զձիւն սպիտակասցին. եւ եթէ իւցեն արեամբ չափ որպէս քներկուած որդան ՚ի գոյն կարմրութեան անեղանելի՝ իբրեւ զասր սրբեսցին :

Հաւատալ եւ յարութեան մեռելոց եւ դատաստանին յաւիտենից, որ է ըսկիզբն եւ արմատ ամենայն բարեգործութեանց, առանց որոյ անհնար է հաճոյ լինել Աստուծոյ : Ուի եթէ որ յարութեան յուսով ոչ է հաստատեալ, զիմրդտայ զանձն ՚ի ճգունս առաքինութեւ, եւ եթէ ՚ի դատաստան մտանելոյ ակն ոչ ունիցի, երբ դադարէ ՚ի մեղաց : Ուի

Եթէ յարութեան հաւատացեալ և դա
տաստանի ակն կալեալ՝ օր ըստ օրէ 'ի
չարիս յաճախեմք , զի՞նչ ոչ գործէաք
եթէ ոչ էր երկիւղ դատաստանին . ա
պաքէն անխտիր բերէաք յամենայն գոր
շութիւնս մեղաց . 'ի սպանութիւն , 'ի
զքկանս , յանիրաւութիւն , յափշտակու
թիւն , 'ի պողնկութիւն , յարուագիտու
թիւն , 'ի հպարտութիւն , 'ի նախանձ ,
յատեւութիւն , և 'ի սոցին նմանս պէս
պէս և 'ի բիւրապատիկ չարիս : (Յազա
գըս սրոյ յոյժ կարեոր է հաւատալ յա
րութեան և դատաստանին . զի իբրե
սանձս 'ի բերան լինելով՝ զյարձակումն
չարութեան յետս նահանջեալ , յառա
ջագէմ յառաքինութիւնս լինիցիմք :

Հաւատալ և յայս՝ Թէ յարութիւն
և դատաստան ոչ հոգւոց միայն է լի
նելոց , ըստ որում ոմանց Թուեցաւ ,
այլ և մարմնոց . և մանաւանդ սմա , քան
զի հոգին անմահ է . զի և մահն ոչ տլ
ինչ է՝ քան անջատումն հոգւոյ 'ի մար
մնոյ . այսպէս և յարութիւնն՝ վերստին
նոցա կապիլ 'ի միմեանս անլուծանելի

միաւորութեամբ : Եւ որպէս աստ 'ի միասին քաղաքաւարեցան լաւ և կամ վատթար գնացիւք, նմանապէս և յայնժամ 'ի միասին վայելեցեն' և կամ ասն ջեպին : Եւ ոչ ըստ գանդաշերոյ ոմանց՝ եթէ այլ մարմին յարիցէ փոխանակ այնրմ որ մեռաւն, այլ նայն վախճանեալքն : (1) Ի ոչ անիրաւ է Աստուած զայլ փոխանակ այլոյ պատժել և կամ պատկել, այլ ըստ առաքելոյն՝ « Ընդունի իւրաքանչիւրոք իւրով մարմնով զոր ինչ գործեաց յառաջագոյն՝ եթէ՛ բարի և եթէ չար » :

Հաւատալ դարձեալ՝ թէ և արքայութիւն երկնաւոր ընդունելոց են այն միկ արժանացեալքն և կեանս յաւիտեանակամս. զի այս է որ թեթեւացանէ զբեռն օրինաց, և քաղցրացուցանէ ըլլած պատուիրանին, և առնէ զգոհալիւնս գիւրիւնս, և զառապարն 'ի հարթ ճանապարհս, և գիւրակոխ՝ զանձուկն և զնեղն՝ քան զլայն և ընդարձակ :

Այն այս հաւատ զօրացաւ 'ի վերայ.

ամ ընդդիմահարաց մարմնոյ . կոխեաց
 զհուր . բթեաց զսուր . մարտեաւ ընդ
 դադանս . խզեաց զկապանս . խարտակեաց
 զզէնս . փշրեաց զաղեղունս . արհամարհեաց
 զքաղց . նշկահեաց զմերկութիւն .
 ոչ երկեաւ 'ի բռնաւորաց . խրոխտացաւ
 'ի վերայ մահու . և միանգամայն զքսլոր
 'ի վերայ յարուցեալ ներհակ զօրութիւնն
 կործանեաց : ( ) այս վայելչական կարգ
 հաւատոյ գտցես և յընդհանրական
 դաւանութիւն սուրբ և տիեզերական
 ժողովոյն նիկիոյ , զոր օր ըստ օրէ
 վերադրեն դասք հաւատացելոց բազմազան
 լեզուօք՝ մեծամեծք և փոքունք : Վանդի
 յետ խոստովանելոյ ըզհամաբուն և
 պաշտելի Երրորդութին , և զներմարդութեանն
 տնօրէնութիւն , յաւելլուն՝ թէ հաւատամք
 և յայս միայն ընդհանրական և առաքելական
 եկեղեցի . 'ի մի մկրտութիւն , յապաշխարութիւն ,
 'ի թողութիւն մեղաց , 'ի յարութիւն
 մեռելոց , 'ի դատաւանան լաւիտենական՝
 հոգւոց և մարմնոց , յաբքայութիւնն
 երկնից , և 'ի կեանն

յաւիտենից :

Ասորիկ լի և անթերի հաւատոյ
խոստովանութիւն շինեալ 'ի վերայ հի-
ման առաքելոց և մարգարէից : Սակայն
ոչ կատարեալ փրկութիւն ինքն ըստ ին-
քեան առանց գործոց առաքինոսթն .
“ Զի հաւատք առանց գործոց՝ մեռեալ
են ”¹, ասէ առաքեալն . որպէս և գործք՝
առանց հաւատոյ :^( ) Ի և դեք հաւատան
գրեալ է . և ոչ միայն հաւատան , այլ և
սարսին ևս . բայց ոչ ինչ օգտին առանց
գործոց : Այլ պարտ է ընդ մաքուր ու-
կեոյ հաւատոյն՝ և զզանազան քարինս ա-
ռաքինութեան յեռու ըստ Սողոմոնի .
որք հանդերձեալ են արքայական թագ-
յօրինել և ընծայել երկնաւոր թագա-
ւորին . որով մանաւանդ ընդ ինքեանց
պսակեսցի գլուխն Քրիստոս :^( ) Ի և սյ-
սորիկ հանճարիչն Պօղոս ասէ , “ Ես իբրև
իմաստուն ճարտարապետ՝ հիմն եդի ըզ-
հաւատոյն վարդապետութի , բայց այլ
է որ շինէն . և իւրաքանչիւրոք զգոյշ
լինիցի թէ զկարդ շինեսցէ . . . զի թէ որ

չինիցէ, ասէ, 'ի վերայ հիման հաւատոյն
 ոսկի, արծաթ, ականս պատուականս,
 փայտ, խոտ, եղէգն ո՛ր, որ են գործք :
 Սկի՛ խոհական իմաստութիւն . ար-
 ծաթ՝ բանական առաքինութիւն . պա-
 տուական քարինք՝ պէսպէս և զանա-
 զան բարեգործութիւնք : Իսկ փայտ խոտ
 և եղէգն՝ զեղեռնագործութեան բերէ
 զնշանակ : Փայտիւն՝ զթանձրագոյն և
 զգործով մեղան յայտ առնէ, որ է յա-
 տուկ մարմնոյ . և դիւրաշարժ և ան-
 հաստատ եղեգամբն՝ զյոգնաշարժ բա-
 նիւ յանցանսն 'ի ձեռն լեզուոյ . և յոգ-
 նաբոյս խոտովն՝ զբազմաբեղուն և բիւ-
 բակերպ մտաւորական շարժմանցն յիւս-
 լանս : Եւ 'ի վերայ տծէ « Թէ իւրաքան-
 չիւր գործն յայտնեւոցէ . զի օր դատաւ-
 տանին ընտրեսցէ, զի հրով յայտնեւոց է
 դատաւորն . և զիւրաքանչիւր գործն զի-
 ւորդ և իցէ՝ հուրն փորձեսցէ ո՛ր : ( ) Ի
 թէ ոսկի է կամ արծաթ՝ ոչ միայն ոչ
 ծախի 'ի հրոյն, այլ և տուաւել ևս զը-
 տեալ պայծառանայ . և թէ ունէր դուզ-

1 Ա. Կրն. Գ. 10. և այլն :

նորքեայ ինչ խառնուած ժամերայ, արա-
բերացի և ճառագայթած և փայլէ : Իսկ
եթէ փայտ խառ և եղէգն, վաղվազա-
կի ծախեալ ապականի : Եւ զի մի կորս
ծեացի, թէ լնդ կիզելի գործոցն և գոր-
ծողն ծախեալ յոչեաւ թիւն դառնայ,
յաւերաւ : Թէ ինքն կեցցե : Եւ զի մի
այնպէս իմասցիս՝ թէ զճճմարկոս կենաց
տաէ, անէ 'ի վերայ : այլ լայնպէս՝ ար-
պէս թէ 'ի հուր : զայն յայտ աղարեալ
թէ անմահաւ թիւն ունի և կիզելի միշտ
այրի, և ոչ մեռանի :

Եւ արդ՝ 'ի վերայ պայտի գեղե-
ցիկ և աստուածահաստատ և առա-
քելաչէն հիման, որ ոչ 'ի շնչմանէ հող-
մաց չարժի և ոչ յիջմանէ անձրեաց ան-
կանի և ոչ 'ի յարուցմանէ գետոց կոր-
ծանի, որ առական էն 'ի զանազան փոր-
ձաւ թիւնք, յայնպիսի նիւթաց պայտ է
յարմարել շինուածս, որ 'ի հուր բնա-
րու թէ վերանալով արայմաւանայ՝ քան
թէ ապականի : որ էն հոգեկան և մար-
մարկան անպիճաւ թիւնք :

Եւ զի նախապէս Բ և արատական

ասկնացնիւ՝ անձն բանական քան զմար
 վին՝ ըստ խմանալին գորոյ և ազգակից
 վերնացն և տիրականին պատկեր, իբր
 ւաղի է նախ զնորայն զարդարել վասու
 նըս՝ իւրական և բնաւոր առաքինու
 թեամբք։ Եւ վասն զի եռամասնեաց
 գորով ոգի՝ ունի բան, ցասումն և ցան
 կութիւն, արարչաստեղծ հրամանաւ և
 գրութեամբ, որով ազգի ըստ բնակա
 նին վարեալ՝ սչինչ ՚ի վերնացն վերջա
 նայ նմանութենէ։ Եւ իւրաքանչիւր
 սորա ունին ինքեանց յատուկ առաքի
 նութիւնս։ Եւ է բանականին առաքի
 նութիւն՝ խոհականութիւնն, և ցա
 մականին՝ արիութիւն, իսկ ցանկակա
 նին՝ տղտխոհութիւն։ Եւ խոհականին
 գործ է խորհելն և ընտրելն զիսն ՚ի
 վաւթարէն։ Իսկ արիութեանն՝ զառ ՚ի
 խոհականէն ընտրեալն քաջապէս և ա
 րիաբար կատարել։ Իսկ տղտխոհութեն
 ըստ ընտրութեանն և կատարմանն՝ ՚ի
 տէրն որ առ Աստուած բարեգիւլ, որով
 զնախագասան ինքեան՝ պիտոյն ընթա
 թեամբ առաւել զօրացն ցանէ ՚ի բն

նախարան՝ աւանական իրանէ :
 Ի նոյն տարեան լորտեանէն և զարեանէն
 սոցա փարգաւորութիւն : Թիւական
 նախան յառաջագասի որպէս զնէ քան
 զայլոն, և իշխան և հրամանատար ի զնէ
 րայ նոցա : զի նորա է գործ խորհելն, և
 ըստ նախն աւանդել երկարանշուրացն՝
 ցասմնականին և ցանկականին զարժանն
 իսկ ցասմնականին՝ հաւանութեամբ և
 արիւթեամբ, հրամայելոցն հետեւել,
 ունել և սատար ի զերայ ցանկականին,
 զի զաւանդեալն նմա ի բանականէն՝
 ուղիղ ցանկութեամբ առ Աստուած և
 աստուածային պատուիրանն ամբողջ
 և անարատ պահեսցէ : Եւ է բանական
 նրն ինքնիշխան, ոչ ունելով և ոչ մի որ
 համակարգիցն իշխանութիւն ի զերայ
 նորա : Իսկ ցասմնականն իշխի ի բանա-
 կանէն և իշխէ ցանկականին : Իսկ ցան-
 կականն իշխի ի ցասմնականէն, և ինքն
 այլու մ ոչ իշխէ : (Յայտնէ զայս և փայ-
 ւափն նոցա ի մարմինս : Էլ լան զի բա-
 նականին փայլումն է ի գլուխ և ի խե-
 րադատակ և յաւնել : Եւ որպէս գլուխ

ԳԵՂՈՒԹՅԱՆ ՄԵԼԵԿԷ
 ՈՒՍ ԿՆԻԾ

հի, ըստ նմին և զգործն կատարէ : Իւ
յորժամ խոհականն զիշխանութին իւր
և զգործ ամբողջ ունի, իշխէ 'ի վերայ
ցասմեականին, և հրաման տայ զամենայն
բարելուսութեանց իրողութիւնս . և
ցասմեականն արիութեամբ և քաջու-
թեամբ ամենայնի հպատակեալ բարութ-
կատարէ : 'Եղևդէս և ցասմեականն բը-
նաւորականին հետեւելով կայ 'ի հնա-
զանդութեան բանականին, և իշխէ 'ի
վերայ ցանկականին : Իսկ ցանկականն
ուղիղ և ամբողջ պահելով զբնականն՝
ոչ ապստամբէ 'ի հրամանէ ցասմեակա-
նին : այլ որպէս զծառայ հլու հնազան-
դութեամբ կատարէ զամենայն հրա-
մանսն, և ինքն ոչ ամբառնայ զեղջիւրս
'ի վերայ ուրուք . զի չէ որ ընդ նորա
իշխանութեամբ :

Ի և այլ միւս ևս մասն բանականին՝
որ կոչի արգարութիւն . և է ստեղծու-
վար և՛ ուղղիչ և դատաւոր ամենայն
մասանցն : 'Բանգի նովաւ՝ որպէս գոր-
ծեալ՝ բանականն զբոլորսն ուղղէ, զիւ-
րաքանչիւրսց յիւրումն անայնմպէս

հելով բնաւոր շարժութիւն : Այսպէս
այսպէս լինելով՝ պնակեալ է բանա-
կանն խոհական, և ցասմեականն արիա-
կան, և ցանկականն օղջախոհական : Այս-
յայտմանտէ ոչ ինչ է խափան և արգել-
կամացն ճեառն և պատուիրանացն 'ի
մարդն կատարելոյ . ըստ սրում և եգ-
զօրութիւնն 'ի մեզ, և պահանջէ ըզ-
կատարումն : Այսպէս զի բանականն խոր-
հի զուղիղն, և զօգտակարն, և արդա-
րութիւնն բաժանէ ստորակայիցն, և
նոքա կատարեն անխափան : Այսպէս զի է
ցասմեականն 'ի ձեռին խոհականին՝ որ
պէս զընտանի գաղան, այսինքն շուն :
Այսպէս զի նոքա կրկին ունին բնաւոր
շարժութիւնն . զտեարսն և զընտանի
պն սիրեն և շողջարթեն և քննին .
իսկ օտարաց և անընդելից՝ գաղանայ-
ին և վայրենի և պատառօղ բարս և
գործառնութիւնն ցուցանեն : Այս-
պէս և ցասմեականն յորեւոր ուղիղ ըզ-
բնականն, ունի ամենայն բարեգիտ
հելացն 'ի բնականին՝ արիաքար, սիրելի
լի և բարեկամ և կատարելութիւնն . քննի

հախաւակ և անընտանի և օտար խոց
հրդոցն և դարձոց ընդդէմ յառնէ ջուս
մանք մեծաւ, և 'ի բաց վարէ, և համ
ջորաւար արտաւաւէ, ոչ բնաւ Թայլ առ
պէսլ գորել ինչ յընտանեացն:

Այնմեայէս և ջանհաւանն 'ի բնաւ
կանին դարձ, լինի և անուանի օղջարա
հաւթի և սէր արիականին շէրակոցու
Թեանմաւնըարժ առ արտաւարան լինե
լով ջանհաւթինն, և գիտաւարժ առ
անկնայն բարեաց սէր և բազման: Եւ
ստաւարաւ Թեանմաւ արգարու Թեանն ու
ղիկ կարգաւորե զօրոյն օրենս, զառաւ
ջինն և զաննն Աստուծոյ տալով բաւա
րին օրինարարութեան, զի տաւ. «Ար
բեցես գտեր Աստուած քո յամենայն
անձնէ քուսմէ, և յամենայն զգաւ Թե
նէ և 'ի մտաց. » և ոչ այլ ինչ նորա
գիտանակէ յեկոյն: Եւս որում և աւ
ստիկ արեալէս ուղիքն Գաւթի ար
տէ. «Զինչ կա իմ բնաւ յերկնս, համ
'ն օրն զինչ եւ ինչոքոյն յերկնս
'Եւստիցեաց սկսո իմ և մտալն իմ յառ
մէք. Օրն իմ և ոչ ուրիշ:

Մտաւոր, արեւն . . . Աստուած . . . արեւն . . . փակց
 բռնեմ . . . յաւիտեան ք.՝ . . . Այլ լսեն, փակ
 փակեմ ձապաւոյ ք. ջուրն՝ բազմաթիւ
 յանդիման լինել երեսացն Աստուծոյն
 և յաւերայր՝ « Գնա, եւ յայն և յաւերայր
 իմ . . . ցերեկին փեղանեաց. »¹ . . . Իսկ զայն
 մանկին . . . Գողաս յոյժ հրաշագիտաւորաց
 նրա . . . զի բոց սիրոյն ցուցանէ զաստուծոյ
 լաւ թիւն . . . քանզի . . . ասէ . . . հասարձակեալ
 թեամբ փրփտացեալ ք. զիւրոյ մանկացն
 դժեղակեաց . . . « Ո՞վ մեկնեացէ զիս ք. սիր
 քոյն . . . Բարեպաշտի ներդա թիւն , թիւ անձն
 հաւերայրն թիւ հաւանանք ո՞վ , և այլն . . . քի
 Կովտան քա ասէ՝ մեռանիմ զօրհանաւ
 պաշտ . . . Եւ զի ոչ միայն դասնիքն և դրոն
 աստուծոյն են . . . հաւաստի Աստուծոյ սիր
 քոյն , այլ և աստուծոյ հեշտականքն . . . և
 աստուծոյն լիք , յաղագս որոյ և զայնս ք.
 զիւրոյ բերէ և ասէ . . . « Զատուտանալ եմ՝
 թիւ ոչ մեռնի . . . ոչ կեանք , ոչ իշխանեալ թիւք .
 ոչ խորտակեալն , ոչ բարձրալ թիւնք , ոչ
 հեշտակք , ոչ անկողն , ոչ այս արջաբեր

1 Մատթ. Է. Բ. 20. 3 Է. Բ. Է. 25
 2 Մատթ. Է. Բ. 25. 3 Է. Բ. Է. 25

յոթնամեկուկ հանդերձեալ անդառնալ թիկն
 եւնէ թէ այլ ինչ արարած լինի քան զեր
 կինն եւ զերկիր . եւ որ ՚ի ստա յանառա
 թիւնք զոր մէք ոչ գիտեմք, կարեն մեկ
 ննչ զիս ՚ի սիրոյն Քրիստոսի ու ՚իւ զոր
 տեսն՝ այսպիսի ինչ է . եւ թէ որ ամենայն
 շարժարանք եւ մահուամբք շարժարեցին
 եւ սպանանէ վասն ՚ի Քրիստոսի բաժա
 նելոյ, յոժարու թեամբ զամենայն շար
 շարանն եւ զմահունն յանձն առնու
 քան թէ ՚ի Քրիստոսի սիրոյն բաժա
 նիմ . ՚իւ գարձեալ ասէ . թէ որ տայր
 ինձ զերկինն, եւ որ յերկնի եւ բարա
 թիւնք . զերկիր ամենայն, եւ որ յերկրի
 եւ ցանկալիք . եւ ոչ միայն զայս՝ այլ թէ
 եւ այլ ինչ լինէր քան զայստոիկ մեծ եւ
 բազմալիք՝ զոր մէք ոչ լուար եւ ոչ տե
 ւաք, եւ այսոքիւք կամէր զիս ՚ի Քրիս
 տոսի սիրոյն մեկնել, զամենայն արհա
 մարհէի՝ եւ անարգիի, եւ իբրեւ զալի
 անպիտան համարէի, եւ զՔրիստոսի նե
 րքն ընտրէի ինձ սեպհականել .

Եւ յետ այսորիկ՝ ապա երկրորդ
 մասն սիրոյն առ մարդիկ ցուցանել . քա

որում յորէնման և յաւերտարանն է փա-
 րեալ : 'Բանգի յիտ տակըն' " Սիրեա-
 ցեք զսէր, Աստուած քո յամենայն սրտե-
 քումմէ " , ապա առէ՝ Թէ, " և զնկերք քո
 ինքե զանճնքո " և յառիցու թէ՝ " Բաց-
 երկու պատուիրանս ամենայն օրէնք ի
 մարդ պոքք կտկեալ կան " : Եւ ապա թէ
 Թեպէտ և երկուս պէ, ի վասն զի յՍա-
 տուած և յընկերն բաժանէ, ոչ թէ է-
 վապէ զի բեր է : Եւ ճշմարտա յայտն առ-
 բիւրն ամենայն ճշմարտութեան, թէ
 ամենայն պատուիրանք ի սերն քովան
 դանի : Այլ չէ ինչ պատուիրան որ սա-
 տացոյ սիրոյն զստանի, յորմամբ զսերն պ-
 ուղիզ և անարարաւ և առաջն կեղծաւ և
 բութեան որնի, քո Աստուած է յա-
 մարդիկ : Այլ յորմամբ զԱստուած ի քո
 լոր որպէ սիրէ ոչ, զամենայն պահմար-
 հէ որ ինչ խաղիան զինի Աստուածոյ, ասի-
 ւոյն, պլսինքն զիտուս և զմեծաթիւ-
 նըս, զպատիւդ և զքեանսութիւնդ, և
 զստացոյս անս, զհայր և զմայր և զնո-
 բարս և զքորս և զնին և զպոքիս, նա

և զիւր անձն։ Բայց որով և ինչն թողն
ասաց։ «Եթէ որ դուք ապա իսկ և ոչ ապ
տեաց զհայր և զմայր և որ ՚ի կողմնեց
աշխարհ իմ աշակերտ զինքդ»։ Եւ յայդ
պատիւ է։ զի որք ճշմարտապէս սիրեցին
Աստուծան։ ոչ թէ միայն զինչ և ըս
տաւաւ արհամարհեցին զերկրաւորս։ և
զմիտանիս և զբոգիս անունս արտաքին
այլ և զանձինս և ոչ պէտքէս և ազգի
որդի չարչարանորք ՚ի մահ միասնեցին։
Իսկ որ առ ընկերն անկեղծ և անարար
ունի զսէրն՝ ոչ ինչ չար խորհի նմա և
ոչ սառնէ։ Բայցն ոչ պատէ զնա, և ոչ
հախանձի ընդ նմա, ոչ զքէն զնա, ոչ առ
նիքաւէ։ ոչ գողանայ զինչ նորա։ Իւր
խորհի նմա ապանաւթ իւն, ոչ առ սոն
հարկանէ։ ոչ նենգէ նմա, ոչ պատէ։ ոչ
միտնէ՝ թեպէտ և բազում միասուց
պարտաւոր գիտէ զնա։ Իւր հարցաբանայ
՚ի վերայ նորա, ոչ ամբարտաւանէ, ոչ
գրգռի ընդ նմա, ոչ արհամարհէ, ոչ
բռնամարտէ։ ոչ զարդարտէ։ ոչ քայմանէ,
ոչ մտկոյ, ոչ նիւն թաւնէ։ ոչ զամբարտէ։

ոչ տրտնջէ : Այլ ինքն առնէ նմա չար, և
 ոչ կամի թէ այլ դք արասցէ . այլ զա-
 մենայն որ ինչ բարի է՝ կամի նմա . և
 որչափ կարող է՝ առնէ : Կամի լինել զնա
 ողջ մարմնով, և առաքինի հոգւով, և
 ամենայնիւ յաջողեալ ըստ կենցաղոյս
 բերմանց : Սարմնաւոր գոյիւք փար-
 թամ, պատուով առաւելեալ, իշխա-
 նութեամբ բարձրացեալ, յամենեցունց
 փառաւորեալ, տամբ աջողեալ : Կին
 ըստ մաի . որդիք բարետեսակք և խրա-
 տեալք, մտօք խոհական, ի բանս կար-
 գաւոր, մինչ զի սիրելի լինել ամենե-
 ցունց : Իշւ եթէ աղքատ է՝ ցանկայ
 ընուլ զփարօտութիւնն . և եթէ տկար
 է՝ ի բժշկութիւն փութայ . և եթէ
 ներհակ ինչ ուստեք ի վերայ յառնէ,
 որչափ ի կարի է՝ ընդդիմակայ լինի .
 տրտմութեանն արամակից լինի, և խըն-
 դութեանն խնդակից . և ոչ երբեք է
 չար զոր կամի նմա, և ոչ բարի զոր ոչ
 կամի : Իշւ ոչ այսչափ միայն, այլ և ըզ-
 բաղմութիւն մեղացն ծածկէ սէր . որ
 պէս և ատելութիւն զբարեացն : ( ) ի զոր

օրինակ՝ զատելին ՚ի բարեգործութեան
տեսեալ՝ թուի չար առնել, այսպէս և
զսիրելին ՚ի չարագործութեան տեսեալ՝
թուի բարի առնել: Այս ամենայն և
ուռաւել քան զսոյն և առաքեալ Թը
ւէ զսիրոյ մասունս: Տեսանեմ տհա զի
զածենայն որ օրէնքն և մարգարէքն և
աւետարանական վարդապետութիւնն
ուսուցանեն, սէրն յինքեան ունի զբռ
վանդակն: Յիրաւի ուրեմն և քրիստոս
ասէր աշակերտացն. «Այսու ծանխցեն
զձեզ ամենեքեան եթէ իմ աշակերտք
էք, յորժամ զմիմեանս սիրիցէք ո՛ր: Այ
ստոյ՝ թէ այն է իմ աշակերտութեան
նշան, յորժամ զհիւանդս բժշկէք, կամ
զկոյրս լուսաւորէք, կամ զանդամալոյծս
հաստատէք, կամ զդեռահանէք, կամ լու
մեռեալս յարուցանէք, կամ զլերինս փռ
փոխէք. այլ յորժամ սիրէք զմիմեանս:
Քանզի գիտէր թէ յորժամ ճշմարիտ
սիրով սիրեն զԱստուած և զընկերս, ընդ
նձին և ամենայն պատուիրանք կատարին

Եւրդ՝ որպէս վերագոյն ցուցաք. յոր

ժամ մտառներ հոգւոյն ու զիդ զիւրեանց
 կարգաւորութիւն պահեն, զի իշխանն
 յիշխանութեան կայցէ, և իշկեցեալքն
 'ի հնազանդութեան, ամենայն այսպիկ
 բարեդործութիւնք անխալ կատարին:
 Իսկ եթէ եղծեալ աստկանի վայելչա-
 կան կարգն, և ծառայքն 'ի վերայ տե-
 րանցն յառնեն, և զիշխանութիւնն յա-
 փշտակեն, և զտեսութեան ծառայեցուցա-
 նեն, այսինքն՝ ցանկականն ցասմնակա-
 նին, և ցասմնականն խոհականին տի-
 րերով, ամենայն շփոթեալ վեր 'ի վայր
 կործանի, և իւրաքանչիւրքն 'ի հակա-
 ռակ ներդործութիւն շարժին: Եւ ըստ
 գործոյն՝ և անուանցն փոփոխութիւն լինի.
 և այնուհետեւ ոչ խոհականութիւն և
 արիութիւն և ողջախոհութիւն և ար-
 գարութիւն, այլ անտոութիւն և սրտա-
 մտութիւն և բողջախոհութիւն և ա-
 նիրաւութիւն կոչին: Վանզի ոչ խոհա-
 կանն զբարւոյն խորհի, և ոչ ցասմնա-
 կանն ընդդէմ չարին մաքրուի, և ոչ ցան-
 կականն ողջախոհաբար Աստուծոյ և աւ-
 տուածայնոցն ցանկայ. և ոչ արդարու.

Թիւնն այսոցիկ ուղղել լինի՝ վերափա-
ցու և կառավար . այլ 'ի բնականէն
յանքնականն շարժեալ՝ չարաչար տու
պալմամբ կործանի , ըստ առաքողին բա-
նի , Թէ “Երիւք շարժի երկիր . յորժամ
ծառայ Թագաւորէ , և աղախին եթէ
հանէ զտիկին , և անմիտն եթէ լըցի հա-
ցիւ ո՛ր : Քանզի ծառայ սրտմտութիւնն՝
Թագաւորեաց 'ի վերայ իշխան խոհա-
կանին , և աղախին բզջափոհութիւնն՝
եհան զտիկին արիութիւն , և անզգամ
անմտութիւնն՝ լցաւ հացիւ նանքա-
խոհութեան , այսինքն ստութեան հա-
ցիւ , որով և շարժեցաւ ամենայն լաւն
'ի վատթարն կոյս . զի զամենայն նան-
քութիւն խորհի մոլար իշխանն այնու-
հետեւ , որ ծառայ եղև ախտից :

Իւ այս է անխաւ դատաւորն 'ի քա-
ղարի բնութեանս , զոր Տէրն յաւետա-
րանին ասէ , Թէ “ յԱստուծոյ ոչ եր-
կնչէր , և 'ի մարդկանէ ոչ ամաչէր ո՛ր .
զի խորհի և ոչ տերամբ , դատէ և ոչ
իրաւամբք : Իւ որ բնաւորեալն եր

յարէնս տեսաւ խորհել, ընդ ամենայն
 խոկումն չարութեան յածեալ լինի. և
 զի թէթե և դիւրաշարժ գտլով բնու-
 թիւն, վաղվաղակի ընդ բիւրապատիկ
 Գարշ և աղտեղի ցանկութիւնս անցա-
 նէ. խորհրդով. ինքն զաղքանայ խոկմամբ
 խորհրդով, և զզգայութիւնն ընդ ին-
 քեան շարժէ յախտակրութիւն. Եւ
 զի անտեսանելի գտլով բնութիւն՝ ոչ 'ի
 մարդկանէ ամաչէ, այլ թէ և մերձակայ
 է բազմաց՝ շարժի ըստ չար յոժարու-
 թեանն յամենայն պղծութիւնս, և կա-
 տարէ զգործ անօրէնութեն, թէպէտ
 և ոչ մարմնով: Այսինքն՝ ընդ որ ունէր
 զատելութիւնն, յոժարախորժ կամօքն
 բնկէց 'ի պատուոյն, կողոպտեաց յընչի-
 ցըն, զրկեաց 'ի փառացն, կործանեաց
 յիշխանութենէն, յարգելս եղ անե-
 լանելի, պնդեաց 'ի կռճեղս, տարաշ-
 խարհիկ արար զկարևորսն և հատան
 դաման. և ոչ այսու շատպաւ, այլ և
 չարաշար և դառն մահու մատնեաց:
 Եւ այս է ասելն որդւոյն Որոտման.
 եթէ « Ամենայն սր ասէ զեղբայր իւր՝

մարդաստան է՝, զի թէպէտ և մարմնով
 ոչ, այլ կամօքն և յօժարութեամբն ըս-
 պան: Եւ այս է կէս սպանութեան:
 զի մարդ հոգի է և մարմին. և հոգին
 է մեծ քան զմարմինն. և նա հոգւոյն
 սպան. զի որպէս մարմինն արդեամբք
 ստանանէ, այսպէս և հոգին կամօքն և
 յօժարութեամբն: Եւ եթէ անտաւոր
 ցանկութեամբ հարեալ է ՚ի սէր ու-
 թուք, անարդելաբար երթեալ շնայցէ
 ընդ նմա. թէպէտ և ՚ի մէջ բազմաց է
 տուփեալն և անձեռնարկելի նմա ըստ
 մարմնոյ: Վասն զի ոչ ինչ արգելու զնա.
 ոչ հեռաւորութի տեղւոյ, ոչ թշուա-
 ռութիւն ճանապարհի, ոչ լեռն բը-
 քացեալ, ոչ դաշտ տօթագին, ոչ ծով
 լայնածաւալ, ոչ քաղաք պարսպեալ, ոչ
 դղեակ ամրագոյն, ոչ աշտարակ անպար-
 տելի, ոչ աղլսեալ դրունք, ոչ երկիւղ
 պահապանաց. այլ զամենեքումբք քայ-
 լեալ՝ աներկիւղ համարձակութեամբ
 առ տուփելին հասանէ, և զգորշ ցան-
 կութիւնն կատարէ: Եւ այս է ամեն

Տեառն , « Թէ ամենայն որ հայրի 'ի Գլխ
 ցանկութեամբ , անդէն և անոր շնորհաւ
 ընդ նա 'ի սրտին ո' . այսինքն յագենջն .
 'Լոյնպէս և եթէ կին՝ առն ցանկոյ , նու
 վին օրինակաւ շնորհաւ . զի ամենայն աւ
 օացեալս որպէս 'ի վերայ առն է , նոցն և
 կնոջ . Լը որպէս վասն սպանութեան աւ
 օացաք , նմանապէս և վասն այսորիկ , զի
 կէո շնութեան է . զի ոչ մարմնով կաւ
 տարեաց զշնութիւնն , այլ հոգւոյն :

Վռնակ սոցին իմա և առ ամենայն
 մեղս դիւրաշարժ գոլ զմտաւորական
 շարժմունսն և դիւրակատար : Լը զի
 վասն տնտես գոլոյն 'ի մարդկանէ ոչ աւ
 մաչէ , այսպէս և վասն հեշտախառութե
 և յիմարելոյն ցանկութեամբն՝ յԱստու
 ծոյ ոչ երկնչի : Լը ամենայն մեղաց պատու
 ճառ՝ խոհականին մոլորութիւնն և աւ
 նընտրող յիմարութիւնն լինի . և յոր
 ժամ նա որ իշխանն էր 'ի վերայ այլոցն
 և ուղղիչ , այսպէս ծառայական ախտիւք
 կաշկանդի , այլքն սորին մալար ընտրու
 զութեանն հետեին . զի ամենայն ինչ

եթէ բարի և եթէ չար, նախ խորհի
և ապա գործի :

Իսկ ցաւմեականն զօրութիւն յեղա-
փոխեալ և այլ փոխանակ այլոց եղեալ .
վասն զի որ երբեմն քաջանայր ընդդէմ
օտարացն, այսինքն բանտարկուին և նո-
րին չար արկածիցն, այժմ զինի ընդդէմ
ընտանեացն, այս է ամենայն բարեգոր-
ծութեան . և մանաւանդ ՚ի համազգի-
սըն և յեղբարսն դարձուցեալ զարու-
մութիւն՝ գազանաբար յարձակի : Բան
զի սրամտութիւն նոցա ըստ նմանու-
թեան օձին, այսինքն սատանայի, իժի
և քարբի դիւաց նորին . զի խցեալ են
զականջս իւրեանց ընդդէմ ճարտար
Թովկաց՝ մարգարէից և առաքելոց և
վարդապետաց եկեղեցւոյ . և ոչ կամին
առնուլ յիմաստուն բժշկաց զդեղ ա-
պաշխարութեան և առողջանալ յախ-
տէն : Եւ ոչ կարէ այնպիսին . և ոչ դոյզն
ինչ Թճամանաց համբերել . այլ եթէ
լինի յուճեցէ ինչ կործիս հակառակու-
թեան առնուլ, կամ արհամարհութիւն և
դսրովանաց, վաղվաղակի բարկութիւն

ժենաւ ընդդէմ յառնէ . ազազամէ թըն-
 նամանէ նախատէ հայհոյէ անաբգէ ,
 որպէս զխելացեղ ոչ գիտէ զինչ խօսի :
 Ամենայն որ ինչ մուտք միտքն ձնանի
 եպերանաց բան՝ իրրե կորիւնս Գաղա
 նաց արիւնհարբուս 'ի գառազդէ որտի՞ն
 ըզուաւն յառաջ բերէ . մինչ զի 'ի յան
 դուգն յարձակմանէն և զթոյնմն ընդ
 բանին արտաքս ժայթքէ : Այլ և ըզ-
 ձեռսն և զստսն անհանձարաբար 'ի
 հարուածս շարժէ . և յողով անգամ
 եթէ գէպ ընի , և 'ի սպանութիւն :
 Այլ ահարացն ամենայնիւ բերէ ըզ-
 նմանութիւն , մանաւանդ եթէ չար
 քան զդիւահարսն . որքան նորա տկա-
 մայ , և սորա կամօք ջերանին յախտն :
 Այլ ընդ որս թշնամութեամբն բերին՝
 աստէն մինչև իսպառ , սխա պահեն ան
 լուծանելիս , մախան , բամբասեն , գա-
 բանակալ լինին նենդութիւ , որոգայթս
 կազմեն բանիւք և արդեամբք՝ ընկե-
 նուլ 'ի փառաց 'ի պատուոյ յիշխանու-
 թենէ 'ի փարթամութենէ : Այլ ոչ ինչ
 է նոցա ըզձալի , քան եթէ զնախան

ձեռքն։ Ի Թշուառութեան տեսանելւ և ոչ թէ դժնդակ, քան եթէ ըստ որում և իցէ իւրք բարեկրեալ տեսանել։ Այ այնքան ինքեանց Թշուառութեամբքն տխրին, որքան նոցա բարեկրութեամբքն։ զամենեսեան որքան հնար է՝ շարժեն ընդ նոստ ի Թշաւութիւն, և կազմին զի՝ յամենեցունց առեցեալք լիցին։ Այսքան և ևս քան զայնս է ասելութիւն և մախար անկարգաբար որոտ մտելոցն։

Իսկ ցանկականն որ այլայլեցաւ ի գեղեցիկ ողբախահութենէն, և ի սիրոյն որ Արտուած և առ ընկերս, իբրև ըզգանդաշեալ շքի յամենայն նիւթակա նիս բաղձանս։ Սի ի բնաւոր և յողջախոհ սիրոյն անկեալ՝ բերեալ լինի գարշ ցանկութեամբք ընդ վաւաշտտ առջիանս։ և ոչ սոսկ ցանկութեամբ, այլ և ըմամբ կորստական գործոցն։ ոչ ի բնականն յատուկ, այլ և յանբնականն։ Իստ այնմ զոր առաքեալ տսի. «Թողեալ զբնական արեւոս իգութեանն՝ բորբոքեցան ցանկութեամբ իւրեանց

'ի միմեանս . արուք ընդ արուս զխայ-
 առամբս թի՛ գործէին , և զդարձ փոխա-
 բինին՝ որ պարտ էր ժողորութեան նոցա ,
 յանձինս իւրեանց ընդունէին ո՛ր : Այս-
 ինքն զկիզումն հրոյն և ծծմբոյն երկ-
 նատեղաց՝ նորօրէն անձրևեալ հրածին
 ամպովք՝ ըստ նորագիւտ հրոյ ցանկու-
 թեանն զօրէն բերեալ յաւիտենական
 և մշտավառ բոցոյն : Իսկ ոչ զարուացն
 միայն ամբաստանէ , այլ և էգքն ասէ
 փոխանակեցին զպէտս բնականս 'ի պէ-
 տրս անբնականս :

Թողում ասել և որ քան զօգտութի
 է դժնդակ և անբնական և առաւել
 արտաքոյ բնութեանն , որ յանասնային
 սըն և 'ի գազանայինոն խոտորին զազրա-
 գործութիւնս . զոր և ինքեանք իսկ ա-
 նասունքն և գազանք թէպէտ և անկապ
 և արձակ գոլով բնութիւնք , զի և ոչ
 ընդ օրինաց են ստեղծանադրութեամբ ,
 և ոչ սաատ պատուհասի և կամ տանջա-
 նոց է 'ի վերայ նոցա , այլ բնական օրի-
 նացն՝ որ ընդ ստեղծմանն եղաւ 'ի բը-

նութիւնսն հետեւելով, ոչ երբեք ար-
աքայ ընտանի ազգակցացն ելանեն իւ-
րաքանչիւր ազգք կենդանեաց 'ի խառ-
նական իւրեանց : (1) Ի ոչ ձի յարջառ,
և կամ արջառ յոչխար, և կամ այլք
յայլ օտարացեալ ազգս. այլ իւրաքան-
չիւր ազգ կենդանեացն՝ առ իւրեանց
ցեղսն դառնան. և զայն ոչ անչափու-
թեամբ, այլ ըստ ոահմանեալ ժամա-
նակի՝ միայն ծննդագործութեան ըս-
պասուորեն արարչադիր հրամանին՝ որ
ասաց. « Աճեցէք և բազմացարուք և
լցէք զերկիր » : Եւ այն զի ոչ բան ու-
նին և իմաստութի՝ եթէ խորհրդեամբ
և ընտրութեամբ 'ի վատթարացն խռ-
տորին, այլ միայն բնական օրինացն հե-
տեւելով : Իսկ մարդիկ բանիւ և իմաս-
տութեամբ պատուեալ, որ մի ինչ յայտ-
ցանէ բաւական էր զնոսա 'ի չափ սահ-
մանի արդարագործութեան պահել,
զամենեքումբք զանց արտրեալ՝ բան ըզ-
գազանս և զանասունս անմտագոյնք և
զազրագործք գտանին : Եւ զայլ գարշ

և աղտեղագոյնան լռեմ որ յայնպիսի անհանձարիցն գործի, զոր և գիտեմ և ընդ լսելիս է անցեալ. այլ ոչ կամիմ զազրաշուքանել զքաֆս, զի մի գուցէ ողջախոհ որ լսելով տաղակասցի. մանաւանդ թէ գիտողացն թողում. քանզի այժմ յայսոսիկ քաջահմուտք են ամենեքեան :

Այդ՝ այսպիսի մալորեալքս 'ի ճշմարիտ ցանկութենէն և 'ի սիրոյ որ առ Աստուած և յաստուածայինսն ամենայն ընդ բոլոր ապականացու և ցնդելի նիւթականացս իբր տողամբ կապին 'ի սէր և 'ի բաղձանս, փոխանակեալք զճշմարիտ կենացն սէր ընդ սնոտեացս, և զանապականին ընդ ապականացուիս, և զանայլայլելոյն ընդ փոփոխելեացս, և զերկնաւորին ընդ երկրաւորացս : Վասն զի քաղցրանայ նմին անցաւորիս մեծութիւն, փառք, պատիւ, իշխանութիւն, փարթամութիւն, որովայնամալութիւն, արբեցութիւն, զրկանք, ազահութիւն, անիրաւութիւն, յափշտակութիւն, և այլ ամենայն սնոտեացս բաջաղանք :

Իսկ արդարութիւնն յեղու յանի-

բաւութիւն . և որ երբեմն 'ի լաւագոյնսն առաջնորդէր և կարգաւորէր զընդինքեամբ մասունսն , այժմ' ներհակին լինի տնօրէն և առաջնորդ : Այդան և այսպիսի անկարգութիւն բարեաց և կարգաւորութիւն չարեաց յանձնական մասանցն՝ 'ի բնականացն խոտորմանց և յանբնականացն հետեւմանց լինին : Այսոն որոյ բազում զգուշութեամբ և արթնութեամբ պարտ է հսկել ամենայն ումք , զի զբանական իւր հոգի , որ է պատկեր Աստուծոյ , իւրական առաքինութեամբքն զարդարեացէ . որով յառաջինն փայլեացէ լուսատիպ կերպարան , և զնախառաքին հրաշագարգապէս յինքեան գաղափարեացէ նմանութի . որով լիցի տաճար և բնակարան անվայրափակ էութեանն՝ ըստ ասելոյն . « Ես և հայր եկեցոյւք , և օթեանս առ նմա արտոյցուք »¹ :

Այդ՝ մինչ այսպէս գեղեցկապարմար պատկանաւորութեամբ ուղեցոյք զանձնական առաքինութիւնսն , պարտ

է նմին հետեւեցուցանել և զմարմնական բարեգործութիւնսն , որպէս զի ըստ ուսմանքայն՝ լիցի մարդն Աստուծոյ կատարեալ ամենայնիւ և ոչ իւրիք նուազեալ¹ : Օ՛ր որպէս անձն մասամբքն զարդարի , այսպէս և մարմինն ըզգայութեամբքն պայծառանայ : Եւ են զգայութիւնք հինգ , որ են այսոքիկ . տեսանելիք , լսելիք , հոտոտելիք , ճաշակելիք , շօշափելիք : Եւ պարտ է նախ յայտնել թէ զինչ զգայութիւնն իցէ , և ապա զնոսա ընտանի ներգործութեամբքն զարդարել :

Օ՛գայութիւն առի այն , որ ըստ իւր ներգործութեանն զինչ և իցէ՝ արտաբուստ ընդունելով զկիրոն՝ զգայ և ճանաչէ : Արպէս ամեն զծագումն լուսոյ ընդունելով զգայ և ճանաչէ և լուսաւորի , և նուազ զամ զոր տեսանէ՝ զգայ և ճանաչէ թէ զինչ է : Եւ ունին զհնչումն ձայնից ընդունելով զգայ թէ յումմէ է բացազանչումն : Եւ հոտոտելիքն զազգմունս զանազան հոտոց առնելով զգայ և իմանայ

և բացատրո՞հէ զնոսա 'ի միմեանց : Եւ ճաշակելիք զպէսպէս կերակրոցն և բմ պելեացն համադամս քաղցունց և գառինցն , պարարտացն և կծուադունիցն յինքն ընկալեալ՝ զգայ իւրաքանչիւր համադամացն ազդողութեանց : Եւ շօշուփելիք զազգի ազգի նիւթոցն զանազա նութիւն շօշափելովն զգայ և ընտրէ 'ի միմեանց զխոշորագոյնսն և զոգորկան , զքնդդիմատիպսն և զփաղփռանսն : Արդ՝ վասն այսորիկ զգայութիւնք տաին :

Եւ այց են սորա որպէս զգրուեն 'ի տան մարմնոյս՝ մտից արտաքուստ և ելից 'ի ներքուստ , նմի որ է լուս և կամ վատութար . ըստ մարդարէին որ ասէ , ընդ պատուհանս եմուտ մահ : Եւ զոր օրինակ՝ ընդ գրուեն անեմք 'ի առն զնմ գոյս պատուականս և պիտանիս , և ընդ նոցն դարձեալ եթէ ինչ անպիտան է 'ի տան՝ արտաքո հանեմք , պսպէս և զամենայն հոգեւորական փարթամութիւնս՝ որովք անկարօտ ճոխանայ անձն բանական ըստ համազգեաց հոգեգինացն , ընկալցուք 'ի ներքս 'ի մեզ ընդ զգայարանացս գրուեն

ընդ իւրաքանչիւր ներգործութեան .
 Եւ զապաւառ երկրաւոր ցանկութեց
 և ասորային սիրոյ , որ է որոմնացան
 Թշնամեցն սերմանք , իբրեւ զգնասակա
 րըս և մահացուս ընդ նոսին դարձեալ
 արտաքս հանցուք :

Եւ զոր օրինակ՝ ոչ միշտ փակեալ
 պահեմք զդրուսնո տանց . զի Թէ յար
 փակեալ կացցէ , զգգտակարսն ոչ հաւա
 քեմք փարթամութիւնս , նա և մեզ
 անպիտան առ բնակութիւնն . և ոչ
 հանապազ բացեալ , զի և պնպէս Թըշ
 նամեաց և դժբաղաց գողոց և աւա
 զակաց մուտ լինելով՝ ՚ի կորուստ ան
 ձանց և ՚ի յափշտակութիւն ընչից .
 այլ ՚ի դէպ ժամանակի ըստ պատշա
 ճին բանամք և փակեմք , իմաստնոյն
 հաւանեալ խրատու՝ որ ամենայնի ժամ
 և ժամանակ սահմանէ որ ընդ երկնաւ :
 Այսպէս և զգգայութեանց մեր դը
 րուսն ոչ հանապազ պարտ է փակել .
 զի և յինչ պէտա եգաւ ՚ի բնութիւնս՝
 եթէ միշտ փակեալ կայցէ . զի ական
 գործ է տեսանելն , և ունկան լսելն .

նմանապէս և այլոցն ըստ ինքեանց սահմանի : Եւ ահա անպիտանք են եթէ զբնաւորան ոչ ներգործեն . այլ 'ի պատշաճ ժամանակի պարտ է բանալ 'ի լաւագունիցն հաւաքումն, և յայլում ժամու փակել 'ի մուտս փնասակարացն :

Եւ զոր տեսնա այսպիսի ինչ է . Պարտ է խնուլ զակն 'ի յարատ հայեցուածոց, և ոչ զննել բղջախոհ ցանկութիւն և վաւաշոտ տուփանօք զգեղ իգի և կամ արուի . ժամն զի որպէս 'ի կորովաձիգ աղեղնաւորէ առնու անտի զնետս հարուածոց կարեւլէր խոցման յագիակողմն կոյո . որով զանմահն մահ մեռանի : Վասն զի ախտաւոր հայեցմամբն կերպարանէ զգործ պղծութեանն , և անգէն շնայ ընդ նմա ըստ Տեառն հրամանի որ ասէ . “ Որ հայի 'ի կին ցանկութեամբ , իսկոյն շնայաւ ընդ նա 'ի սրտին ր¹ : Եւ ամենայն շուն և պոռնիկ ըստ առաքելոյ՝ ոչ ունի մասն և ժառանգութիւն յաւրայութեանն Աստուծոյ² : Թողում աւսել և զարտաքոյ բնութեան պղծու-

1 Մատթ . Ե . 28 :

2 Ա . կորն . 2 . 10 :

Թիւնսն անասնային և գազանային՝ որ
պէս անարժանս յիշատակի :

Փակել արժան է դարձեալ զակն ընդ-
դէմ չարակնուէ որ առ ընկերս . յորժամ
տեսանէ զոք բարեկրեալ ըստ կենցաղոյս
ինչ յաջողութեանց, տան և որդւոց և
ստացուածոց, իշխանութիւն, պատուոյ,
փառաց, բարեհամբաւ անուան, սիրոյ
և ընդունելութեան առ ամենեւեան :
(Օ) որ իբրեւ տեսանէ չարակնն, որպէս
սայրասուր սրով հարկանի, նախանձի
մախայ . և լու համարի ինքեան մեծա-
մեծ և գծնդակ տոյժս կրել, քան եթէ
զնա այնպէս փառաւորութեամբ տե-
սանել : (Ե) լովք և մահու դաւ գործեն
ընդ որս չարակնութեամբն հային : (Զ) և
ապացոյց այսորիկ՝ բազումս ունիմք 'ի
դրոց . և մանաւանդ թէ սկիզբն մեղաց
և մահու՝ յայսմանէ եմուտ յաշխարհ :
(Վ) տան զի չարակն բանսարկուն ոչ կա-
րացեալ տանել զտեսութի գերունակ
փառաց նախաստեղծին, մատեալ առ
նա հրապուրանօք խաբէութեան, և
զմահու ձօնեաց նմա ճաշակ : (Է) և կայե-

նի մարդասպանութիւնն ոչ այլ ինչ էր :
այլ զի ոչ կարաց հայել ընդ հաճելի
Աստուծոյ պատարագսն Հարելի : Իսկ
եղբարքն Յովսէփու և զանրջոցն յա-
շաղեալ բազմալի տեսութիւն , կամե-
ցան սպանանել զնա . և ապա այլա-
տեսիցն վաճառեալ , որպէս զՏէրն 'ի
չարչարանս և 'ի մահ : Եւ քաղ-
մահնար մեքենայք Սաւուղայ առ 'ի
սպանանել զԴաւիթ՝ ուստի այլ , քան
թէ սիրեցեալ և պատուեալ զնա աե-
սանէր յաչս ժողովրդեանն , և լսէր 'ի
պարաւորացն՝ եթէ եհար Դաւիթ ըզ-
բիւրս : Իսկ փարիսեցւոցն և դպրացն
խաչ կանգնեալ , և զառաջնորդն փրկու-
թեան՝ որ զնոսայն էր եկեալ բարձրա-
ջուցանել և փառաւորել՝ զփայտէ կա-
խեալ , զինչ այլ՝ քան թէ բիւրապա-
տիկ զքանչեւեաց և լուսաւոր վարդա-
պետութեան կենարարին և փառաց և
պատուոյ նորա որ 'ի ժողովրդոց՝ ոչ կու-
րացեալ տանել : (!) Ի թէպէտ և նա յայն
սակս էր եկեալ զի մեռցի , և մահաւամբ

. 1 Ա. Թագ. ԺԸ. 7 :

իւրով զմահու բարձցէ զգառապար-
տութիւնն ազգի մարդկան . այլ նոքա 'ի
նախանձուէն չարակնութեամբ հեղ-
մեալ խաչեցին զնա : ('քդ՝ այսպիսեաց
ամենայնի չարակնութեանց ընդդէմ
պարտ է փակել զակն , զի մի զհուրու
ցուցիչ և զմահացուցիչ հոգւոց տե-
սութիւնն 'ի ներքս ընկալցի :

Իսկ ընդդէմ լաւացն և օգտակարա-
ցն բանալ յօժարութեամբ . և զբն
ամենայն ախտից , որ խափան գեղեց-
կագործ տեսութեանն լինի՝ մաքրել , զի
յոտակ հայեցուածովք կարացէ հայեւ
և տեսնել զսքանչելի գործս Աստուծոյ ,
որովք և յարարչին գիտութիւնն ժշյել-
չապէս հասանէ ըստ առաքելոյն . « Ա-
նեբեայթքն Աստուծոյ իսկզբանէ աշ-
խարհիս՝ տսէ , արարածովքս իմացեալ
տեսանին »¹ . այսինքն մշտնջենաւորու-
թիւն և զօրութի և առուածութիւն
նորա : Եւ արդ. Դաւիթ տսէ . « Երկինք
սլատմեն զփառս Աստուծոյ »² : Իր և մե-
ծափափազ տենչանօք մաղթէր զլուսա-

1 Հռոմ. Ա. 20 .

2 Սաղմ. ԺԸ. 1 .

ւորութիւն աչացն՝ յայսպիսի հայել ըս-
 քանչեւիս . « Զարթո . ասէ , զաչս իմ և
 նայեցայց 'ի սքանչեւիս օրինաց քոց »¹ .
 և թէ՛ « Լոյս տուր տէր աչաց իմոց , զի
 մի ննջեցից զմահունքուն »² . և « Դար-
 ձո զաչս իմ 'ի նանրութենէ »³ : (Յետ
 որոյ համարձակութեամբ և պանծանօր
 ասէր . « Աչք իմ յամենայն ժամ առ
 տէր եմ »⁴ . և « Յառաջագոյն տեսանէի
 զտէր առաջի իմ յամենայն ժամ , զի էր
 ընդ աջմէ իմմէ՝ զի մի ստոանեցայց »⁵ .
 այսինքն՝ զի մտաց աչօք հանապազ զԱռ-
 տուած ինձ մերձակայ և ընդ աջմէ իմ
 մէ կացեալ տեսանէի , և 'ի նորա տե-
 սութենէն երկուցեալ և պատկառեալ
 սասանէի 'ի մեղաց : Լոյս ոչ միայն Դաւ-
 թի , այլ և ամենայն ումեք այսպէս
 պատահէ . զի յորժամ զԱտուած ին-
 քեան մերձակայ և տեսող հաւատայ ,
 զիմքդ կարէ մեղանչել : Իստ որում որ-
 դին Արամման ասէ . « Ամենայն որ յԱռ-

1 Սաղմ. ճԺԸ. 18 .

4 Սաղմ. ԻԴ. 12 .

2 Անդ. ԺԲ. 4 .

5 Անդ. ԺԵ. 8 .

3 Անդ. ճԺԸ. 37 .

տուած է հաստատեալ՝ ոչ մեղանչէր¹ :
 Այլ եթէ յորժամ մարդ դը ուրուք
 մերձակայ լինի և տեսող, ոչ առնէ չար
 ինչ, այսինքն ոչ շնայ, ոչ գողանայ,
 ոչ սպանանէ, և ոչ այլ ինչ ի նմանեացն
 գործէ, որչափ ևս առաւել յորժամ զա-
 րարիչն ամենայնի և զդատաւորն և ըզ-
 վրէժխնդիրն և զհատուցանողն ըստ գոր-
 ծոց՝ ինքեան մերձակայ և տեսող հաւա-
 տայ, յամենայն մեղաց և ի չար գործոց
 լռէ : Եւ զայս գիտելով Դաւիթ ասէ .
 “Աչք իմ յամենայն ժամ առ ասէր ենր² :
 Եւ ինքն Աստուած ասէր մարգարէիւն .
 “Աստուած մերձաւոր եմ ես և ոչ հե-
 աւաւոր³ : Որոյ և նախանձաւորն չի-
 ղիաս միշտ առաջի զինքն համարէր :

Եւ ոչ զմարմնոյ միայն տեսանէ ըզ-
 գործոն, այլ և զմտացն շարժմունսն ըստ
 Դաւթայ . “Արքննես զսիրտս և զերի-
 կամունս Աստուած³ . և յայլուր՝ “Թէ
 ոչ որպէս տեսանէ մարդ՝ տեսանէ Աս-
 տուած . զի մարդ հայի յերեսս, և Աս-

1 Ա. Յով. Գ. 6 :

3 Սաւ. Է. 11 :

2 Երեմ. Ի. 23 :

տոււած 'ի սիրտս' 1 : Եւ ոչ զսրտին խորհուրդն միայն տեսանէ , այլ և զայն որ տակաւին ոչ խորհեալ է և գործեալ . ըստ այնմ , « Զանգործս իմ տեսին աչքքս 2 : Եւ ոչ թէ միայն տեսանէ զանգործսն , այլ և գրեալ պահէ . ըստ որում առէ՝ « և 'ի գիրս քո ամենեքեան գրեցան 3 : Եւ զայնպիսի տեսող պարտ է ամենայն ումեք ինքեան մերձաւոր համարել , և յայնմամ ոչ մեղանշէ :

'Խորձեալ պարտ է բանալ զակն 'ի տեսութիւն արարածոցս , և տեսանել զքանչելի գործս Աստուծոյ . և 'ի տեսանելն մարմնոյ աչօք՝ ընդ նմին բանալ և զմտացն աչս , և իմաստութեամբ տեսանել զզարմանագործութիւն արարածոցս . ըստ որում և Դաւիթ տեսեալ ասէր . « Տեսի զերկինս զգործս մառանց քոց՝ զլուսին և զաստեղս զորս դու հաստատեցեր 4 : Եւ յսինքն՝ հայել յերկնի բարձրութիւն և յընդարձակութի , 'ի լուսաւորացդ պայծառութիւն և 'ի

1 Ա. Թագ . Ժ. 2 . 7 .   3 Սաղմ . Ը . 4 .

2 Սաղմ . ՃԼԸ . 14 .

գեղեցկապարգ աւորութիւն : Եւ որ յետ
այսորիկ յամպս , յանձրեա , 'ի հողմս , 'ի
ձիւնս , 'ի սառն , 'ի կարկուտ , յերկիր ,
'ի բոյսս , 'ի տունկս . 'ի մարդոյս գեղեց-
կակազմութի , յանասունս , 'ի գազանս ,
'ի թռչունս , 'ի ծով , յաղբիւրս , 'ի գե-
տրո . և զի ևս մի ըստ միոջէ ասացից ,
յայլ ամենայն եղելութիւնս : Եւ յայս-
մանէ նախ ճանաչել զմեծութիւն և զէ-
մաստութիւն և զանչափ զօրութիւնն
Աստուծոյ և զբարեբարութիւն , թէ
զայս ամենայն վասն մեր է արարեալ :
Եւ որ քան զայս է հրաշափառագոյն ,
եթէ զիմոր նախախնամող զօրութիւն
կառաւարէ զամենայն և ունի յանլոյծ
հաստատութեան . զի ոյս անբաւ ծան-
րութեան մարմնոյ աշխարհիս՝ երկրի և
ծովու՝ ոչ գոյ հիմն և ոչ հաստատու-
թիւն և ոչ սիւնս . այլ ամենայն 'ի վե-
րայ ոչընչի է հաստատեալ , մանաւանդ
թէ 'ի վերայ հրամանին Աստուծոյ ըստ
տառաքելոյ՝ թէ « Կրէ զամենայն բանիւ
զօրութեան իւրոյ »¹ :

(Երդ՝ յայս ամենայն և ՚ի սոյնպիսիս
 պարտ է զակն քանալ և տեսանել և
 ճանաչել զանհաս մեծութիւնն Աստու-
 ծոյ և զիմաստութիւն և զզօրութիւն :
 Վանգի երկինք և երկիր և որ ՚ի սոսա
 լինելութիւնք՝ որպէս թէ գրով և բա-
 նիւ պատմեն զանբաւութիւնն Աստու-
 ծոյ . ըստ այնմ, « Երկինք պատմեն ըզ-
 փառս Աստուծոյ »¹ : Եւ ՚ի տեսանելն
 զայսպիսի անպատմելի արարչութիւն ,
 շարժել այնուհետեւ զմիաս և զեզու ՚ի
 փառաբանութիւն Աստուծոյ , և յամե-
 նայն եղելոցս փառաւորել զարարիչն :
 Վանգի յայսոսիկ հայեցեալ անանխոն-
 քըն՝ զամենայն արարածս յօրհնութիւն
 Աստուծոյ կոչէին ասելով . « Ամենայն
 գործք Տեառն զաէր օրհնեցէք »² : Եւ
 ՚ի կարգ անկեալ՝ զերկին և որ երկնի ,
 զօդ և որ ՚ի սմա , ասէին օրհնել զԱս-
 տուած : Եւ ոչ եթէ զի նոքա օրհնեն
 զԱստուած , վասն զի անբանք են և ան
 իմաստք . այլ մարդիկ մտաւորք և բա-
 նաւորք՝ տեսանելով զոր ՚ի նոսա սքան

1 Սաղմ. ԺԸ. 1.

2 Դանի. Գ. 57.

չեւագործութիւնք՝ փառաւորեն զարա-
քիչն : Եւ ոչ միայն յայսպիսի հրաշա-
ղան և զարմանագործ տեսութենէ ի-
մաստաբար հայեցողքն զԱստուած փա-
ռաւորեն , այլ և յայնց տեսութեանց
որ յոլովից թուի թէ պատճառք չարի-
են . զի որ ընդ մարմնոյ ական և զհոգւոյ
աչս բաց ունին , յայնցանէ յորմէ կու-
րացեալն հոգւով փնասին , նոքա մե-
ծամեծս շահին . ըստ նմանութեան բը-
ժըշկաց , որ բազում անգամ 'ի փնասա-
կարացն զօգտակար գեղն հառնուն . որ-
պէս յօձից՝ առնուն զլուծիչս թունից
նոցա , և յայլ մահացու գեղոյ սատակ-
չական զօրութիւնս :

Եւ եթէ ախորմէք , յեղեւոյ և 'ի
գրեւոյ իրաց սաուգեցից զասացեալս .
Քանզի պոռնիկ ոմն հռչակելի գեղեց-
կութեամբ յԱնտիոք քաղաքի , անուն
Պելագիա , որ ոչ միայն 'ի քաղաքին՝ այլ
և յամենայն աշխարհն մերձակայ տա-
րածեալ էր համբաւ գեղոյ նորա , որ և
յամենայն կողմանց վաւաշոտ երիտա-
րարդք գային առնա. նա յաւուր միում

ելեալ 'ի բաղանեաց, և զգեցեալ բնհե-
 ղքս և ծիրանիս, և զարդարեալ ոսկւով
 և մարգարտով և քարամբ պատուակա-
 նօք զգլուխն և զլանջսն և զպարանոց,
 և գրեթէ զամենայն մասունս մարմնոյն,
 և սևութեամբ զաչսն, և 'ի սպիտակէ
 և 'ի կարմրոյ զայտսն, և օծեալ անու-
 շահոտ իւղով՝ գայր անցանէր լկտի կեր-
 պարանօք ընդ մէջ քաղաքին՝ 'ի բաղմաց
 յայնոսիկ հեշտացելոց ոպասաւորեալ:
 Իսկ եպիսկոպոս ոմն Նոնոս անուն՝ նըս-
 տէր եկեղեցականօքն հանդերձ 'ի սրահ
 եկեղեցւոյն՝ ընդ որ անցանէր պոռնի-
 կըն. որ և բազումք յոգնախոհ ժառանգ-
 քաւորացն դարձուցանէին զդէմս 'ի
 տեսութենէն: Իսկ սուրբ եպիսկոպոսն
 յար պշուցեալ հայեր ընդ նա, մինչ զի
 և բազումք 'ի անսողացն 'ի միտս իւր-
 եանց բամբասէին զնա՝ եթէ ընդ եր-
 կար նայի ընդ գեղ պոռնկին: Իսկ նա
 յանկարծակի ընդ արտասուս ցնդեալ
 լայր դառնապէս: Իսկ մերձակայքն որք
 բամբասէին զհպտեցուածս նորա, մա-
 յուցեալ հարցանէին՝ թէ զինչէր պըշ-

Դո՞ւք ընդ գեղ պառնկին և զինչ ողբու-
 մբն ։ Իսկ նա տակաւին արատսուելով
 պատասխանէր . վայ ինձ որդեակք , վասն
 զի տեսի զկինն զայն՝ զի ամենայն հնա-
 րիւք պէտպէս և զանազան զարգուք զար-
 դարեալ էր զինքն՝ արչափ և էր կարո-
 զութիւն . և այն վասն մոլեկան և մեղ-
 ասէր երիտասարդացն , զի նոցա հա-
 ճոյ երևեացի , և զախտաւոր ցանկու-
 թին նոցա շարժեացէ՝ ի խառնումն ին-
 քեան ։ Իսկ ես երկնաւոր փեսային եմ
 հարսնացեալ , որ վասն անձառ սիրոյն
 իւրոյ զբ յիս՝ յանբաւ բարձրութենէ
 գերակայ փառացն խոնարհեցաւ յիմ
 դարչութիւնս , և խաչիւ և արեամբ
 գնեաց ի ծառայութենէ մեղաց , և սրբ-
 բարար աւագանաւն լուաց , և հոգւոյն
 շնորհօք զարգարեաց . ես և զգեղեց-
 կացուցիչ պատուիրանս իւր և ուսաց ,
 և թէ զքնիդ նոքօք օր ըստ օրէ զար-
 դարեցից զամենայն մասունս հոգւոյ
 և մարմնոյ , որով անձառելի սիրով
 նա յիս բնակէ և ես ի նմա ։ Իսկ ես
 ըստ առաւելոյն՝ ի փոխածն անդրէն

դարձայ, և ընդ տիգմն թաւալեցայ՝
 յորմէ լուացայ, և զքնորհօք զարդա-
 րանսն որ 'ի նմանէ՝ մեզօք ազատեա-
 ցուցի, և ոչ փութացայ վերադին ա-
 տաշխարութեան ջրով լուանալ զան-
 ձըն, և պատուիրանին պահպանութիւն
 զարդարել՝ զի հաճոյ գտայց երկնաւոր
 փեսային, որ սիրեացն զիս, և զանձն իւր
 'ի մահ մատնեաց վասն իմ: Եւ լուեալ
 զայս զարմացան ընդ տրթնութիւն մը-
 րաց նորա և ընդ անախտութիւն հո-
 գւոյն, և փառաւորեցին զԱստուած:
 Տեսանեա ահա՝ զի փոյթքն և արթաւնքն
 և 'ի վնասակարացն շահին, բայց ծոյլքն
 և մեղիքն բազում անգամ և յօգտա-
 կարացն վնասին:

Եւ ընդ՝ առաջին դուռն զգայարանացս
 բարւոք փակեցաւ և բացաւ: Եւ
 սլարտ է և զերկրորդն ըստ նմին օրինա-
 կի փակել ընդդէմ ամենայն մահացու
 և կորստական բանից: Եւ որպէս ակն
 տեսութեամբն խոտորի առ չարութիւն,
 և ընդ ինքեան շարժէ զբոլոր մարմինն
 'ի դործակցութիւն, այսպէս և ունկն

լրելութեամբն ապականի, և զապական
նազորն լաւն 'ի ներքե ընդունելով 'ի
չտեմնարանս որտին ամբարէ իբրեւ ըն-
կայեակն ընդ յարդիւ Թաքուցեալ. որ
'ի դիպող ժամանակի 'ի շնչմանէ իրիք
արծարծեալ՝ զկիողական բոյն բորբո-
քէ : Եւ է սա սկզբնաւորագոյն մեղք .
զի և նախ քան զամենայն բանսարկուն
օձիւն մատուցեալ յունկն նախամօրն
եհեղ զթոյնս դառնութեանն . որով ին-
քն մեռաւ, և եղև պատճառ մահու-
ծննդոց իւրոց : (Նոր՝ առաջին մուտ աիւ-
տաւոր լրելութեան է այս :) Յորժամ
առփողք իրերաց, այր և կամ կին, լսեն
'ի միմեանց բոն կակղութեան և թու-
լութեան, որ իբրեւ զսուր երկօայրի յու-
գւոջն հարկանի, և գերի առեալ տա-
նի տողամբք ցանկութեանն 'ի կասա-
րումն մեղաց :

Ի սոյն յարի և չար միջնորդացն բան,
որ 'ի մեջ երկուցն տանի և բերէ զկու-
րտական պատգամն, որպէս և օձն 'ի
մեջ եւայի և բանսարկուին : Եւ այս ա-
ռաւել լանկերի է քան զշուրթիւն . զի

Թէպէս դժնգակ և չար յանցանք է ջը-
նութիւնն, զի յաղքայութենէն պատա-
քըս հանէ և գեհննին ժառանգ առնէ,
այլ սակայն բռնաւորագոյն պատճառ
և հարկեցուցիչ ՚ի մեզս՝ ունի զքան-
կութիւն մարմնայն՝ և զթելագրութիւն
սասանայի և զբոբբոբութիւն ակառաջաբ-
շութեան: Իսկ անօրէն միջնորդն որմի
պատճառաւ, յանհնարին յայս մեզս կոր-
ծանի՝ ոչ և մի ինչ հարկ և կամ բռնու-
թիւն ՚ի բնութենէն սւնելով. զի կրկին
ըստ չափու երկուցն յանցանաց՝ որոց
պատճառ եղև մեղաց՝ և ևս առաւելա-
գոյն տացէ զվրէժ յաւուրն դատաստանի
՚ի կիզողական հուր գեհննին:

Վարձեալ ՚ի ձեռն Բենիամին է և լտղու-
թիւն Թմ չար խորհրդակցութիւն և գոր-
ծոյ անօրէնութեան, աւազակութեան,
գողակցութեան. յորմէ առակացն բան
հրաժարեցուցանէ առելով. « Բըդեակ՝
մի խաբէսցեն զքեզ արք ամգարիչաք և
ասիցեն, եկ ընդ մեզ կցորդ լեր արեան.
Ծածկեսցուք յերկրի զայր արդար ՚ի տա-
րաբարառաց. կըցուք զիս կենդանւոյն

խորե դժոխք ո՛ր : Օտրո խրատե տպելով .
 « Եթե երթար ճանապարհ ընդ նոսա . խա-
 տրեա՛ս զտանքս 'ի շաւղաց նոցա ո՛ր : Նա
 և զմարդկանէ չարախօսութիւն ունե-
 կամք 'ի տիրա մտանէ յանգիակ լեզուա-
 ցին և յանդուռն բերանոցն . որք գոր-
 ծիք սատանայի եղեալ՝ զնորա հեղեալ
 Թոյնան ինքեանց լեզուաւն 'ի լանժիս յայ-
 չոց մատուցանեն , և շարժեն զնոսա 'ի
 բարկութիւն , յատելութիւն , 'ի հայ-
 հոյութիւն , յոխակալութիւն , 'ի Թըշ-
 նամանս , 'ի բամբասանս , 'ի մատնու-
 թիւն , 'ի դաւաճանութիւն , 'ի զրպար-
 տութիւն , յորոգայթադրութիւն , 'ի
 սպանութիւն և 'ի նոյնսլիսի չարիս :

Ի՛նչ գարձեալ և այս ունկան ախտ .
 յորժամ ոչ 'ի միջնորդաց լսելութենէ ,
 այլ դէմ յանդիման կրէ յումեքէ Թըշ-
 նամանս և նախատինս և դարբփանս և
 արհամարհութիւնս և հայհոյութիւնս
 և զրկանս և յափշտակութիւնս և տու-
 դանս և ստնահարութիւնս : Լ՛որդ այս
 պիտեաց ամենայնի՛ զոր վեցագոյն ասու-

ցաք, և որ նման սոցին՝ պարտ է փա-
կել զունկն և ոչ տալ թոյլ բնաւ մուս-
լսելութեան, զի մի՛ ՚ի նախասացեալ
չարիսդ անկանիցի. քանզի իբրեւ ըզ-
քաղցկեղ ճարակեն այսպիսի ախտք զու-
գին: Այլ նախանձել զբարւոք նախան-
ձըն ըստ Դաւթի որ ասէ. «Ի հակա-
ռակել մեղաւորին առաջի իմ, խուլ ե-
ղէ և խոնարհեցայ. և եղէ ես որպէս
մարդ որ ոչ լսէ ո՛ր. զի որ կամի զոգին
կեցուցանել, կամ սկզբանն ոչ լսէ, և
կամ թէ լսէ, ոչ զայրանայ և ոչ առ-
նու ՚ի միտ և ոչ պատասխանէ:

Եւ զսոյն դարձեալ բանալ ընդար-
ձակ ամենայն բարւոք լսելութեան մը-
տից, այսինքն հաւատոյ բանի և պատ-
ուիրանաց Աստուծոյ. խօսել օրինօք և
մարդարէիւք, աւետարանական և ա-
ռաքելական վարդապետութեամբ: Այլ
սեւ օրինացն որ ասէ. «Տէր Աստուած
քո՝ տէր մի է: Եւ սիրեսցես զտէր Աս-
տուած քո յամենայն սրտէ քումմէ. և
զքնկեր քո իբրեւ զանձն քո ո՛ր: Եւ «մի

սպանաներ , մի շնար , և մի գողանար .
 պատուեալ զհայր քո և զմայրդ ¹ : Եւ
 'ի մարգարէիցն որ ասեն . « Խստօրեա
 'ի չարէ և արա՛ զբարի , և երթ ըզ-
 հետ խաղաղութեանդ ² : Եւ դարձեալ՝
 « Լուսցարուք 'ի մեզաց՝ սրբեցարուք
 յանօրէնութեանց . ընկեցէք զսարութի
 յանձանց . ուսարուք գործել զբարիս .
 խնդրեցէք զիրաւունս , փրկեցէք զքու-
 կեալն . դատ արարէք որբոյն , և տուք
 իրաւունս ացրւոյնդ ³ : Եւ թէ՛ « Բրդեա
 քաղցելոց զհացքո , և զաղքատս անյարկո
 տար 'ի տուն քո . եթէ տեսանես մերկ՝
 զգեցո . և զզաւակ ընտանեաց մի անտես
 առներդ ⁴ : Եւ յաւետարանէն սրբոյ .
 « Եթէ որպէս կամիք թէ արասցեն ձեզ
 մարդիկ , այնպէս և դուք արարէք նոցա .
 և սիրեցէք զթշնամիս ձեր , և բարի ա-
 րարէք ատելեաց ձերոց , և աղօթօս 'ի
 վերայ լկողացն զձեզ . և որ հարկանէ
 զծնօտ քո՝ մատո նմա և զմիւսն . և որ
 հանէ 'ի քէն զբաձկոն քո , մի արգելուր

1 Բ. Օրմ. Ե. 16.

3 Եւրթ. Ա. 16.

2 Սաղմ. ԼԳ. 14.

4 Եւրթ. ԾԸ. 7.

և զշապիկս . և գանձեցէք ձեզ գանձս
յերկինս . և առիք փոխ՝ ուստի ակն ոչ
ունիք առնուլ¹ ։ Եւ յառաքելոցն , ե-
թէ “ Ամենայն դառնութիւն և աղա-
ղակ և սրտմտութիւն և հայհոյութիւն
բարձցի 'ի ձէնջ ամենայն չարութեամբ
բըն հանդերձ : Եւ արեգակն 'ի վերայ
բարկութեան ձերոյ մի մտցէ ր² : Եւ
“ Սպանէք զանդամս ձեր զերկրաւորս .
'ի բաց ընկեցէք զպռունկութիւն , զսլըղ
ծութիւն , և զապահութիւն՝ որ է կը-
ռապաշտութի , և զգեցարուք զգութ ,
զքաղցրութիւն , զերկայնմտութիւն :
Եւ 'ի բաց թօթափեցէք զամենայն չա-
րութիւն և զկեղծաւորութիւն և ըզ-
նախանձ և զամենայն չարախօսութի³ ։
Եւ “ Ախրեցէք զմիմեանս , զի սէր յԱռ-
տուծոյ է . և ամենայն որ սիրէ , յԱռ-
տուծոյ է ծնեալ և ճանաչէ զԱստուածո⁴ .
Եւ “ Մի բանիւք և ընդուօք սիրիցէք ,
այլ արդեամբք և ճշմարտութեամբ ր⁵ :

1 Ղուկ. 2. 27-30. և այլն 4 Ա. Բ-Բ. 7. 7.

2 Եփես. 7. 1. 28. և այլն 3 Անդ. 9. 18.

3 Կղ. 9. 8. և այլն.

Եւ զայլն ամենայն փրկականս և ոգեկեցոյցս՝ որոց ոչ գոյ թիւ : Բանալ դարձեալ պարտէ զականջս և ամենայն մաղթողի՝ որ զհարկաւորսն պահանջէ պէտս ըստ լրման մարմնոյ պիտոյից . և կամ հռչակորական խրատուց , որ է մեծ և օգտակար քան զմարմնոյ ընդ կարօտութի : Եւ այսպէս ընդ կամացն Աստուծոյ լինի ընդարձակութիւն քո լսելեաց :

Եւ զհոտոտելիսդ խից ընդդէմ ամենայն հեշտալի և ախտաւոր հոտոյ , որ սփարաբար առ վաւաշոտան է տեսանել . զի զամենայն հնարս անուշահատութեան հնարեն 'ի մարմին և 'ի հանդերձս՝ առ 'ի նիւթ և զօրութիւն տալոյ ախտաւոր ցանկութեանն . որով ըզհաստատութի ոգւոցն մեղկացուցեալ թուլացուցանեն 'ի վայր հոտելով 'ի բարձրութենէ պնդակազմութեան աւրիական հանդիպիցն : Եւ դարձեալ բաց Գրիստոսի անուշահոտութեանն՝ զոր առաքելութիւն ծաւալեաց ընդ ափեղերս , ըստ որում և ասէ Պօղոս . « Զհոտ գիտութեանն իւրոյ յայտնի առնէ մեօք

ընդ ամ տեղիս, եթէ հոտ անոյշ եմք Բը
րխտոսի՝ առ Աստուած 'ի մէջ փրկելոցն
և 'ի մէջ կտրուսելոցն. ոմանց հոտ 'ի մա-
հուանէ 'ի մահ, և ոմանց 'ի կենդա-
նութենէ 'ի կեանս ո՛ր։ Օ՛ր որք զգար-
չութիւնն ախտուող հոտոյ սիրեցին քան
զկենդանացուցիչն զայն, նոցա 'ի մահ ե-
ղև՝ դատապարտելով զնոսա վասն ան-
փափագ լինելոյն։ Իսկ որք զզաղքալիս
զայս արհամարհեցին սիրով ճշմարտին,
նոցա տիրապէս կենաց եղև պատճառ։
Օ՛ր և ըղձաւորն այսորիկ հարսնն պան-
ծալի յԵրգոց երդն հրատարակի. «Իւզ
թափեալ է անուն քո, վասն այնորիկ և
օրիորդք սիրեցին զքեզ ո՛ր. և անախտ սի-
րով յինքեանս ձգեցին զկեանսդ, և մի-
աւորութեամբ կենացդ՝ կենդանացան
'ի մշտնջենաւոր անմահութիւնն։

Պարտ է որք սրբութեամբ ամենա-
սրբոյն տխարժեն լինել հաղորդ, և ըղ-
ճաչակելիսն փափել ընդդէմ ամենոյն
միասակար հեշտութեանց։ Օ՛ր թէ պէտ
և 'ի հարկաւորան ընդարձակեալ է յԱւ-

առնոյ վայելել, ըստ որում և ասաց .
 « Ահաւասիկ ետու ձեզ զամենայն, կե-
 րիթիք իբրեւ զբանջար խոտոյդ »¹ . քանզի
 որպէս արարիչ մարմնոյ գիտէր զտկա-
 րութիւն նորա և զպէտա, բայց յաւե-
 ընդացն արգել յորկորստութե՛ն պնչա-
 փութէ. ( ) որ անխմաստքն անկարգաբար
 խձնդեն զորովայնս . որ ոչ գիտեն զսահ-
 ման բնութեա, եթէ կերակուր վասն
 այնորիկ առաւ յարարչէն կենդանեաց,
 որ զկենդանութիւն և զզօրութիւն և
 զառողջութիւն պահէ 'ի մարմինս . վա-
 ւորն զի հոսանաւ ցոլով բնութիւն՝ զա-
 ռեալն ոչ պահէ . և վասն այնորիկ թա-
 փեալն լլման կարօտանայ : Իսկ նոքա
 զայս անգիտանալով կարծեն առաւել
 շնորհ տալ սրովայնի անյագութեամբն .
 որ ոչ թէ միայն զողին, այլ և զմարմի-
 նն զոր բարեգործել կարծեն՝ մեա-
 ւեն և ընդ բազում ցաւովք արկա-
 նեն, յոլով անգամ և ընդ մահուամբ,
 անմտադոյն քան զանասունսն յայնու-
 սիկ ցուցեալ . զի նոքա զբաւական պի-

տոյս կերակրեցն և ըմպելիքն առնելով,
 թէ և բազումս այլ առաջի կայցէ, և
 ոչ հայիլ կամին ընդ նոսա: Իսկ տոբա
 զպատճառս կենացն անշարժութեամբ
 բնն մահաւ առնեն, զմարմինն ապշա-
 ւոր ցաւօք վտանգեն, և զհոգին ան-
 մահ՝ յաւիտենական մահուն վնճակեն:
 մոռացեալք զառաքելի ողբումնն զին-
 քեանս որ ասէ. «Լալով ասեմ զթշու-
 մեաց խաչին Քրիստոսի, որոց կատա-
 բանն կորուստ է, որոց աստուած՝ որդ-
 վայն իւրեանց է, և փառք ամօթնդ՝
 այսինքն որովայնամելութիւնն: Եւ ոչ
 վայրապար այնպիսեոցն աստուած տն-
 ուանէ զորովայնսն, այլ ճշմարտութիւն .
 զի Աստուծոյ պատիւն ՚ի պաշտամանէ
 նորա ճանաչի և ՚ի պատուիրանին կա-
 տարմանէ, իսկ որովայնին՝ ՚ի նորին լա-
 պասաւորութենէ: Եւ որք որովայնին
 առաւել հպատակեն՝ քան Աստուծոյ
 պաշտամանն և պատուիրանին, քաջա-
 յայտ է զի ան զորովայնն ունին, սրում
 զսպասահարկութիւն մատուցանեն: (}Ի

բաւի և Թշնամիս խաչին կոչէ զոյնպիսիսն . վասն զի խաչին անսուն չարչարանքեն , ըստ նորուն Տեառն բանի . որ կամի , առէ , զկնի իմ գալ , զխաչն առցէ և եկեսցէ ¹ . այսինքն զչարչարանմն : (!) Ի ես առէ 'ի մարմնազգեցութեանս' խաչի և չարչարանաց ճանապարհաւ գնացի , որով և 'ի սեփականն իմ փառս մտի : Եւ որ զհետ իմ ախորժէ գալ , և 'ի փառսն իմ փառաւորիլ , խաչին՝ այսինքն չարչարանացն ճանապարհաւ եկեսցէ , որ է նեղ և անձուկ : (!) Ի որ ընդ լայնն և ընդ արձակն ընթանայ , որ է որդոսրստութիւնն և այլ մարմնական հեշտութիւնք , նա ոչ 'ի կեանսն և 'ի փառսն՝ այլ 'ի տանջանսն և 'ի կորուստն ժամանէ : (!) Եւն և առաքեալ յայտ առնէ յասելն , « Եթէ չարչարանացն Քրիստոսի կցորդ լինիմք , և փառացն նորա հաղորդ լինելոց եմք » ² :

(!) Ինչ առացից և զարբեցողացն , որ յոյժ գեր 'ի զերայ անցանէ չարութեան զկերակրոցն անյագութիւն : Վա

¹ Մատթ . ԺԶ . 24 :

² Հառմ . Ը . Ը :

սըն զի որք կերակրոցն անչափութեամբ
վարին, թէպէտ զհոգի և զմարմին քնա-
տեն, ըստ վերագոյն ասացելոցդ, այլ
զբանական իմաստութիւնն՝ որով յան-
բան կենդանեացն որոշեցաք, ոչ եղծա-
նեն, այլ կան մնան ամբողջ բանաւո-
րութեամբն և խոհականին ընտրողու-
թեամբ: Իսկ սորբեալքն զբանական ի-
մաստն, որ է պատկեր տիրականին, ա-
սլականեն. զի ոչ խորհել և ոչ առնել
գիտեն ըստ օրատշաճի: Եւ ոչ թէ մի-
այն անասնոցն այսու հաւասարեն, այլ
է յոյժ անմտոգոյն քան զնոսա երեին:
Վ. ք զի նոքա թէպէտ և ՚ի բանական հան-
ձարոյ դրկեալ են, այլ ունին բնաւ որ շար-
ժութիս ըստ չափոյ պիտոյից կենաց իւր-
եանց զօգտակարն ինքեանց ընտրել, այս-
ինքն որոշել ՚ի միմեանց զկենդանական և
զմահացու կերակուրան: Ի պատուող գա-
ղանաց խուսեն, յորոգայթից խորշին,
՚ի վախից և ՚ի խորխորառից ՚ի բաց կան,
յամարայնի ՚ի ցրտային լերինս ելանեն,
՚ի ձմերուէս ՚ի տօթագին գաղտս իջնա-
նեն. և այլ ինչ քաղուժ, որ նման է առ

յին՝ կերպարանս խոհականութի յին
քեանս ցուցանեն : Եւ ոչ պստափ մի
այն՝ այլ և ոտիւք ուղիղ գնան , և աչօք
անտխալ տեսանեն , և ունկամբ արագ
լսեն : Իսկ արքեալքն ոչ միայն զբա-
նական իմաստութիւն և զխոհական ընտ-
րողութիւն կորուսանեն , այլ և ոչ զանառ-
նայինս զայսոսիկ յինքեանս ունին . զի ըզ-
գայական ներգործութիւնսն զամ կո-
րուսանեն . զի ոչ ոտիւք ուղիղ ընթա-
նալ կարեն , այլ գայթ 'ի գայթ . և վաղ-
ժւաղակի անկեալ կործանին , և իբր ըզ-
մեռեալ գի յայլոց բարձեալ բերին : Եւ
ոչ ակն ըստ պատշաճի տեսանէ , մինչ զի
և ոչ զբարեկամս և զթշնամիս արոհել
գիտեն 'ի միմեանց : Եւ և ոչ ունկն
ուղղակի լսէ . զի բազում զուր բանից
այլ ընդ այլոյ իմանայ : Եւ ոչ ընդու յա-
դաւոր և ըստ կարգի շարժի առ 'ի բա-
նին յարմարութի : Եւ ոչ ձեռք յարա-
րողականնս պատշաճապէս շարժի գոր-
ծառնութի : Իսկ շաղկալ և զանհան-
ճար ծախուցն՝ զոր 'ի հանգանակս գի-
նարբուացն . անմտաբար ծախէ և յետոյ

զոյնաց, զինչ պարտ է առել. զի յառաջ
այն են՝ որ զամենայն պատճառս կենաց
զգոյսն՝ 'ի միտմ աւուր վատնեն : Եւ
ոչ այոջափ միայն են փառք արքեցու-
թեն . այլ քանզի խելայեղեալ է և ոչ գի-
տէ զինչ խօսի և կամ դործէ, բանիւք
'ի բանս անկանի և 'ի գրգռութիւն և
'ի հակառակութիւն, 'ի բարկութիւն
և 'ի սրտմտութիւն, 'ի կռիւ և 'ի թըշ-
նամանս, 'ի հայհոյութիւնս և 'ի նա-
խատինս, յարհամարհանս և յոտնա-
հարութիւն . և յայսցանէ 'ի հարուա-
ծքս և 'ի գանս, ուստի բազում ան-
գամ և սպանութիւնք : Յորմէ բանտ և
կապանք և տուգանք և յափշտակու-
թիւն ընչից, և հատումն անդամոց,
և զքիւումն 'ի հայրենեաց, և հալածանք
յօտարութիւն, և կամ մահ փոխանակ
մահու : Տեսանեա՛ ահա զի ոչ միայն ու-
նասնոց հաւատարէ արբեալն, այլ և քան
զխողս և զքունս և զգորտս և զայլ զազ-
րագոյնս 'ի զեռնոց վատթարագոյնք են :
Եւ պարզիկ ըստ մարմնոյ, որ յոյժ փռ-
քունք և նուազք են առ բազդատու-

Թիւն հոգեւորական տուգանացն . Վանդ
զի ընդ շունս և ընդ պոռնիկս և ընդ
ապրանալս և ընդ այլ չարագործս . զիկի
յարքայութենէն, և զմշտաւազն և զան
շիջանելին ժառանգէ զգեհեանն ըստ
առաքելական բանին . « Մի խաբիբ, ա
սէ, զի սչ շունք, ոչ պոռնիկք, ոչ խեղ
ցեալք, ոչ աքուադէտք, ոչ բամբաստալք
ոչ արբեցողք, զարքայութիւնն Աստու
ծոյ ոչ ժառանգեն »¹ :

Եւ ըստ իսկոյն եւն որք ոչ միայն որ
կորստութեամբ և արբեցութեամբն
արտաքայ սահմանին ելանեն, այլ և զառ
տուածային օրինօք սահմանեալ պահսն
լուծանեն . եւն որք ամենայն հրաժարե
ցուցեալ կերակրօք, և եւն որք ձկամբ
և գինեով և ձիթով : Եւ բարուրս կար
կատեն ասելով . Աստուած վասն կերա
կրոյ ոչ բարկանայ ումիք . զի և յայն
սակո արար զնա և ետ մեզ, զի վայե
լեսցուք յառատ պարգեւս որա և վա
ռաստորեցուք զնա : (!) սիրտ, ասեն,
պարտ է պահել 'ի չարեաց և չար ու

մէք ոչ առնել, քանզի զայս միշտ ուսում-
ցանկն աստուածային ձառութիւնք :

Եւ որս ասեմք, թէ որ զպահան օրի-
նադրեաց, ոչ զսիրտ պղծել ասաց չա-
րեօք, կամ զքնկերն տրամեցուցանել,
այլ և զայն ընդ այսմ պահել, զի և ոչ մից
պատուիրանի պահպանութի բաւական
է յուղղութիւն : Եւ լուք յառաքելց
որ ասէ. « Եթէ դք զամենայն օրէնսն
պահիցէ և միով իւիք գթիցէ, եղև ա-
մենայն օրինացն պարտապանդ » : Եւ որ
որպէս զմտմին ոչ միայն միով կերակրով
այլ ամենայն պիտանացուօքն կերակրեմք,
այսպէս և զհագի՝ որոյ է կերակուր պա-
տուիրանքն Աստուծոյ, ոչ միով կամ սա-
կաւառք՝ այլ ամենայն պատուիրանք
պարտ է կերակրել. զի և Տէրն ոչ սոսկ
ասաց՝ թէ կեցցէ մարդ բանիւ որ ե-
լանէ ՚ի բերանոյ Աստուծոյ, այլ թէ՝ ա-
մենայն բանիւ ² :

Իսկ եթէ դք ասիցէ, թէ հրաժա-
րեցուցեալ կերակուր միս է և որ ինչ
՚ի մսոյ՝ զի ծնունդ կենդանեաց է, իսկ

ձուկն ջրոյ, և ձէթ և գինի պտղոց . զու-
 րքս պարտ է անխտիր ուտել : Ո՛ր ցուրտ
 և յիմար պատճառիս . ո՞չ ապաքէն տա-
 րերքս ամենայն հաւատար են , երկիր
 և ջուր , օդ և հուր . և ՚ի նիւթական
 արարածոցս ոչ գոյ ինչ էութիւն , որ ոչ
 ՚ի չորից տարերց . յայսցանէ է գոյա-
 ցեալ , բանաւորք և անբանք , կենդա-
 նիք և անկենդանք : Իսկ եթէ ասիցէ
 դարձեալ , թէ Աստուած ասաց՝ « Բըդ-
 խեսցէ երկիր շունչ կենդանի ըստ ազ-
 գի , չորքոտանիք և սողունս և գազա-
 նրս ըստ ազգի ո՛ր » : Եւ գարձեալ ասաց՝
 « Հանցեն ջուրք զեռունս շնչոց կենդա-
 նեաց , և թռչունս թեւաւորս , և կէտս
 և ձկունս և կայտառս զանազանս ո՛ր » : Եւ
 ահաւասիկ անասունք՝ երկրի են ծը-
 նունդ , և ձուկն՝ ջրոյ . վասն այնորիկ ըդ-
 ձկունս պարտ է ուտել , և զանասունս
 ոչ : Եւ յառաջագոյն ասացի , թէ ոչինչ
 ՚ի վերայ երկրի ՚ի միոյ տարրէ գոյացեալ
 է , և ոչ յերկուց կամ յերկոց , ալ բո-
 վանդակն ՚ի չորից : Եւ որ յերկրէ ա-

ասացաւ, ունի զըսուրն և զայլն ընդ ին-
քեան. նոյնպէս և որ 'ի ջրոյ' ունի և
զերկրի և զայլսցն խառնուած. իսկ ե-
թէ դարձեալ հակառակիս՝ նուազ լինել
զորս 'ի ջրոյ ասացաւ քան զոր յերկրէ,
ընդէր և ոչ զթաշուհա ուտես, քանզի
և նոքա 'ի ջրոյ են. և կամ ընդէր ոչ
'ի բուսոց և 'ի սերմանեաց հրաժարես,
զի և նոքա յերկրէ են. իսկ եթէ զկեն-
դանին ասես պատճառ, ահա և ձկունք
կենդանի են և մեծ և յաղթանդամ քան
զամենայն կենդանիս որ 'ի վերայ երկրի:

Եւ ես ոչ ասեմ զայս ինչ պատճառ
կամ զայն, այլ զանցանեցն ընդ եդեալ
առհմանս. զի և առաջին պահոցն լու-
ծումն՝ որով անէծք և մահ յաշխարհ ե-
մուտ, ոչ մնով էր կամ ձկամբ կամ գիւ-
նուով և ձիթով, այլ պողով: « Ի ծառոյն
ասէ, գիտութեան բարւոյ և չարի մի
ուտիցէք ո՛ր: Եւ 'ի պատժելն յետ յան-
ցառորութենն՝ դարձեալ զնոյն երկրոր-
դեաց. « Քախանաի, ասէ, զի կերեր 'ի
ծառոյն յորմէ՝ տափցի չուտել, անխեղաւ

վիցի երկիր 'ի գործաքող'. և որ 'ի կարգին:

Վ'ըգ՝ աստուածային օրէնագիրքն. որ
պէս զաւուրսն որոշեցին պահոց և ու-
սեւոյ, նոյնպէս և զկերակուրսն զանա-
զանեցին. զզօրաւորսն և զհեշտայիսն և
զախորժականն մարմնոյ զորս պատշաճ
դասեցան՝ օրինագրեցին ոչ ուտել յա-
ւուրս պահոցն. ոչ խէ զի կարօտու-
թիւն ունի Աստուած մերոց պահոցն,
այլ զի երևեսցուք ընդ հնազանդու-
թեամբ հրամանի նորա: Ապա և 'ի
մարգիկ է տեսանել. զի 'ի վերոյ ընդ
ձեռամբ անկեւոյն՝ ոչ պնջան զմեծա-
մեծան կամ զփոքունն քննեն զպատ-
ճառս, որքան զանհնազանդութիւն և
զարհամարհանս հրամանի իւրեանց:
Վ'յապէս ամենայն ումեք պարտ է հնա-
զանդել աստուածայնոյ օրինագրութեն՝
զոր 'ի ձեռն եկեղեցւոյ առաջնորդաց
կարգեաց: Իշ, զգրս ըստ աստուածային
հրամանին կարճեաց յինքննէ պահոցն
զկերակուրս, մազնաւորեջ զայն կարօտե-
լոյն հարկաւորոցն: Իպ և զամենայն ա-

ւելլորդս գոյիցն՝ կերակրոց և զինչ և իւ
 ցէ, առատապէս սփռել և տալ աղքա-
 տաց . զի արդարութիւն բարեգործու-
 թեանն մնացէ յաւիտեան . հաւան-
 եալ բարերարին խրատու, զապականե-
 ցու և զցնդելի նիւթ երկրաւորիս՝ որ
 ցեցոյ և ժանգոյ է կերակուր՝ որպէս
 վաճառականութեամբ տալ 'ի ձեռս
 աղքատաց և գանձել յերկինս, որ ան-
 դժբերին է գողոց և ցեցոյ . և առ-
 նուլ փոխարէն զանազականն և զանոյ-
 լայլելին զերկնից արքայութիւն ըստ նո-
 րուն Տեառն երանաւէտ ձայնի որ տա
 բարեգործացն դասս . “ Եկայք, ասէ,
 օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք ըղ-
 արարաստեալ ձեզ զարքայութիւնն 'ի
 սփռանէ աշխարհի : Ի՞նչն զի քաղ-
 ցեայ՝ և ետուք ինձ՝ ուտել . ծաբա-
 ւեցայ՝ և արբուցիք զիս՝ օտար էի՝ և
 ժողովեցիք զիս ընդ յարկեալ ձերով .
 մերկ էի՝ և զդեցուցիք զիս : հիւանդ
 էի՝ և տեսիք զիս . 'ի բանտի էի՝ և ե-
 կիք առ իս ” : Եւ իբրեւ աստակուսե-

ցած՝ տե՛սեալ զնա յայնպիսի փառաւոր,
բու՛թե՛ , և անաքժան նմա զպայցեալսն
վարիանէին , և հարցին՝ թէ երբ անհաջ
դքեզ յայդպիսի կարօտութեան և բա-
րեգործեցաք որպէս գոհանաօդ : Պա-
տախանեաց նոցա և բսէ , որովհետեւ
արարէք միւսմ 'ի փոքր և յարհամարհ
թուելոցս յայտցանէ՝ ինձ արարէք . զի
ես էի որ նոցին ձեռք առնուի զողոր-
մութիւնն 'ի ձեռաց ձերոց : (Եդ՝ ըստ
վերագոյն գրեւոյդ ամենայն փնասակա-
րացդ . այդոցիկ ընդդէմ փակել արժան է
զնաչափելիս , և լուազուեացդ բանալ ,
եթէ հանդերձեալ եմ ըստ արարչադիր
գործանին շարժել քիս 'ի բնաւորակա-
նացն ներգործութիւն :

(Յետ այսորիկ դնել արժան է սանձս
և 'ի վերայ լեզուս . զի թէպէտ և փո-
քրքինչ անգամ է , այլ մեծամեծս բար-
բառի ըստ առարեւոյ : Եւ զարդ անի-
բաւութեան զնա բսէ , և ամենայն մար-
մնոյն ապականիչ . “ Կովաւ , ասէ , օրհ-
նեմք զԱստուած , և նովաւ անիծանեմք
զմարդիկ՝ որ 'ի պատկեր Աստուծոյ ա-

բարան ո՛ր չաքաղքը և ողբախան բա-
նիւն ՚ի խրատ մատուցեալ տսէ . ոչ է
պարտ, եղբարք, այսմ պատէս լինել . զի
որպէս ազգիւր անդատին ՚ի միոյ ակա-
նէ ոչ բղխէ քաղքը և գառն, այնպէս
և լեզու՝ որ քաղքը և շնորհալից բանից
գործարան յԱրարչէն ՚ի բնութիւն հառ-
տատեցաւ, ոչ է իրաւացի եթէ զգառ-
նութիւն հայհոյութեան և բամբասա-
նաց, կագի և հակառակութեան, որ
տութեան և չարախոսութեան, թշնա-
մանաց և զրպարատութեան, քրութեան
և մատնութեան, խեղճատակութեան
և գատարկարանութեան, երգման
բութեան և շողոքորդութեան, և այլ
յոգնապատիկ շաղակրատութեան յին-
քենէ բղխեցէ : Սնանանգ զանորէն
և զհոգեկորոյր բանս յիշոցատուութիւն,
որ է սերմ որոմնացան թշնամւոյն ՚ի
նմանէ սերմանեալ, և ՚ի հառնցակրտաք
մշակաց իւրոց երկրագործեալ և ազգիւ-
նացեալ : Սր և քան զամենայն յանցան-
արդ է դժնգակ և ծանրագոյն, և ասու-

և ել խաւարեցաքսինէ. զորոյն պայծա
ռութիւն , և անհրաժեշտ ժառանգւ
կացուցանէ մշտաւառ հրոյ անշիջանելի
գեհենին : Սի եթէ յիմար և մորոս ա
սել եղբօրն , ըստ Տեառն բանին , պար
տաւոր առնէ գեհենին , մըշտի ևս ա
ռաւել զանհարին և զդժնդակ ամե
նայն լսելութեան՝ անարգանաց և նա
խատանաց բանսն յանգականեալ սր
պէս 'ի դժոխոց մասցն և 'ի լեզուէն
զգայռելով : մինչ զի անասնաց և գաղա
նաց առականօք անարգեն զ'ի պատկեր
Աստուծոյ եղեալ մարգն , որով զնախա
տիպն Աստուած շարժեն 'ի վերայ ին
քեանց 'ի բարկութիւն և 'ի վրէժխնգ
րութիւն : (Յալով անգամ և զսուրբ և
զանմեղ ոգիսն հայհոյեն . զոր ասաց Տե
րըն՝ ոչ բնաւ ունել թողութիւն , ոչ
յայտմ աշխարհի և ոչ 'ի հանդերձեալն :

(Եւ 'ի սանձել առ այս Թմ անկարգ
բերումն զլեզու , շարժել դարձեալ
գեղեցկապէս զնա տրժան է 'ի խոստո
վանութիւն սուրբ և ուղղափառ հա
ւատոյ երից անձնաւորութեանց և միոյ

աստուածութեան համարուն և զուգու-
 կան Երրորդութեանն . և 'ի դաւանու-
 թիւն աշխարհանորոգ և փրկական առ-
 նօրէնութեանն . և յօրհնութիւն և 'ի
 փառաբանութիւն անսահման բարե-
 րարութեանն և յողնաւատ պարգե-
 ւաբաշխութեանն . և 'ի մաղթանք մըշ-
 տանուէրս վասն փրկութեան անձին և
 հոմասեռիցն . և 'ի խոստովանութիւն
 նախագործեալ յանցանացն՝ անպատկա-
 ռապէս յանդիմանութեամբ և գովելի
 ամօթխանութեամբ , 'ի մեծամեծացն
 մինչև 'ի մանունսն իջանելով , որ ըստ
 գործոց՝ բանից՝ և խորհրդոց . և 'ի խը-
 բատ և յօգտութիւն այնպիկ , որ այնմ
 պէտք ունին հոգեորաց և մարմնաւո-
 րաց . Ղեռն կարկառելով գլորելացն .
 մխիթարել զսգաւորս . կանգնել զան-
 կեալս յուսահատութեամբ . բժշկել
 ղընկեալս թերահաւատութեամբ . քա-
 ճալերել զվհատեալսն հեղգութեամբ .
 պնդակազմել զյողդողդոսն արիութիւն .
 զօրացուցանել զհաստատան պնդութիւն .
 և մի երբէք խօսել զայն ինչ , որ ոչ ին

քեան և ոչ լսողին է պիտոճացու, այլ
զոր հասարակաց ամենեցուն է օգուտ
լստ առաքելոյ զի առէ. « Լիցի բանն
ձեր համեալ աղիւն ճշմարտութեան,
զի տացէ շնորհս լսողացն 9¹ :

Կարգաւորուպէս ապա և 'ի շօշափե-
լիսն իրաւացի է անցանել բանիւ, և
զնորայն նահանջել յանդուգն յարձա-
կումն. որով առձեռն պատրաստ է 'ի
չարութիւն մուտք՝ և ճանապարհ 'ի մե-
ղքս: Եւ նախ 'ի գարշ և 'ի զազրալի չա-
շտփմանէն կարճել, որ յամուսնութիւնս
և 'ի պոռնկութիւնս լինի՝ 'ի զեխտն և
'ի շռայլսն: Ոչ առեմ 'ի զգաւասն և 'ի
պարկեշտսն. քանզի նորա խորշին յայն
պիտի աղտեղութեանց: Քանզի ամենայն
տիտանացու գործոյ ունի բնութիւնս
յինքննէ պատշաճաւոր գործիս: և որ
պէս յիւրաքանչիւր գործս իւրովք յար-
մարականօքն վարի, նմանուպէս և յայ-
նըս իւրովքն շատացի: Եւ ամենք 'ի
վաւաշտացն՝ որք և առանց գործակցի՝
ինքեանք ընդ ինքեանս մարառին, և ըզ-

գարչ ցանկաւմէն քանի մասնաւոր անհոգի
կատարեն, որ ոչ ինչ նուազ քան զայս
աշխուհիւնն է. այլ զայդ և հաւա-
սար շնութեան՝ մերժէ յարքայութենէն
զգործունեացն, և առնէ ժառանգ գե-
հեմին. յորմէ առաւել պարտ է զգու-
շանալ. վասն զի սակաւ է հեշտութիւն
և յորով պատուհասն:

Վրդելուլ պարտ է և ՚ի գողութե-
նք. զձեռն ըստ առաքելոյ հրամանին որ
ասէ. « Որ գողանայք՝ մի ևս գողասցի.
այլ մանաւանդ վատասկեացէ գործել
ձեռովք իւրովք զբարիս. զի բաւական
իցէ տալ սւմ ախոյ իցէ ո՛ր. խօթա-
փել և ՚ի կաշառաց զձեռն, զոր դարձի
մարդարէն ասելով. « Ջեռք իւրեանց
յանձորէնութեան են, և աջ նոցա լի է
կաշառօք ո՛ր. (1) ի կաշառ կուրացուցա-
նէ, ասէ, զառնելիսն առ ՚ի թիւրիւ ըզ-
դատաստան. զի անհնար է կաշառաց և
իրաւանց ընթացակից լինել. զի որպէս
հուր զմեմ և ծուխ զմեղուս, այսպէս
և կաշառք զկրօնաւնս հալեն և փախու-

քանեն : իսկ զհրատարեալն . յայտնանէ
բարեբանութեամբ . հաշտելն ասելով .
« Որ թօթափէ զէկաթ իւր՝ ի կաշտաւացի
և թէ՛ » Երաշառս՝ ի վերայ . իցանակն նա
ոչ առնու . և որ զայն արքայն՝ նա մի
առանեացի յաւիտեանն » : 1) 2) Եւ որ
ձեռն զարծաթ . տախտիք ի վարձու .
քանզի զխաչիս և զտախտիս : ի տախտ
ամբարշտաց , սոսէ , իմաստունն : 3) 4)
Թէև ոչ ես կարող ըստցեալն հրամանին
տալ փոխ՝ յայոց ամբ ոչ առնիս՝ առնուք
որպէս զհրատարեալ Քրիստոսի աշակերտ՝
զի առնուցուս զայն բաղնադանովս : Թի
յարքայութեան , գտնէ առաք փոխ ըստ
մեղաւորացն , զի առցես անդրէն զհաւա
սոր կշիռն : իսկ զանծնունդ բնութիւն
արծաթն ծննդականն առնել հափառի
է Աստուծոյ . քանզի նա զհեծրանիս և
ոչ զարծաթն ծննդականն յազմանեաց : Ին
կե՛նդանիքն միանգամ ի տարս ոչն ծնա
նին , իսկ արծաթն յամեն : 5) 6) քան զս
մենայն է գծնդակ և առանձն ընդդէմ

1 Եւայ . ԷԳ . 18 :   3 Աւակ . ԻԸ . 8 .
2 Սաւ . ԺԴ . 6 .

Աստուծոյ . զի դու որպէս . և զգաւոր
խնամուէն քան զնա՝ կարացիր պանել
դպին յարում նա տկարացաւ .

Նաեւ ոչ 'ի հարուածս ուրաք ձգել
զձեան . զի ոչ հարել ուսար 'ի Տեառնէ .
պէ հարկանելեաց մատուցանել զճնտու
| և զոր բանիւ վարդապետեաց՝ գործով
կատարեաց . զի չորս ճնաւային որ ան նշ-
մա թաղաւ , ոչ սաստեաց և ոչ պատու-
հատեաց : (!) Ի և բազում անգամ , թող
քրտակագոյնա , 'ի վարդանց հարուածոց
պանութիւն գործի :

'Իսրձեալ՝ ոչ ձգել զձեան 'ի զրկանս
և 'ի յափշտակութիւն . որ զարգաբու-
թեամբս ասացեալն հրաման ընկալաք
սփռել և տալ կարօտելոց : | և իցրե հո-
կառակացս պարսիկ և զրինօք հրաժարե-
ցելոցս . ընդգէմ փակեմք զարձակումն
չորտակելեաց , բացցուք նմա գրունս բա-
րեգործութիւն օգտակարս և պիտանիս :
| Մբարձցուք զնա մարտեր մաղթանօք և
անցքս մաօք առ Արարւած քստ Դաւ-
թայ . “ Ի գիշերի համբարձէք զձեռս

ձեր 'ի սրբութիւն, և օրհնեցէք զամբողջ
 և ըստ Պօղոսի՝ « Կամիմ, զի արք յամենայն
 ժամ ամբարձցեն զօւրբ մեռած թե-
 րեանց առ Աստուած՝ առանց բարեութեան
 և երկմտութեան »¹ : ( ) ի քան զամենայն
 առաքինութիւն՝ սա առաւել ընտանի և մերձաւոր է՝ Աստուծոյ,
 զի այլքն ամենայն իբրեւ հանդերձանք և
 պատրաստութիւնք են առ Աստուած մի-
 տից . իսկ սա դէմ յանդիման խօսակցու-
 թիւն է Աստուծոյ : ( ) ի որպէս ամենայն
 աշխատութիւն երկրագործի վրան հաւ-
 աքելոյ զպատուան է , և առժանուամբ
 խոհագործի յաղագս կերակրելոյ , այս-
 պէս և ամենայն բարեգործութիւն և
 զգաստութիւն և պարկեշտութիւն վրան
 ճանապարհ գործելոյ մտացն անգլխաւ
 պէս՝ որպէս ընդ սիրելիք բարեկամի Աս-
 տուծոյ խօսակցից լինել ազգութիւնք ուն
 պէտս ամենայն կարեաց հաճարաց և
 մարմնաւորաց անմիտ և աշխարհի՝ առ-
 աջի դնել , և 'ի նմանէ զխաջառափ ա-
 մենայն բարութեան հայցել , և զգլխաւ

1 Սաղմ. ՃԼԳ. 2 :

2 Ա. Տեմ. Բ. 8 :

կնւթիւն յորդայթից թշնամւոյն :

Եւ այս մասն առաքինութեան ոչ է ընդ սահմանաւ արդէս զայլոն . այլ ան սահմանաբար յամենայն ժամու առնել . ըստ անբռնական հրամանին որ ասէ . “Արթուն կացէք, և յամենայն ժամ ազգեա արարէք ո՛րք և յօրինակ մեզ և ՚ի յորդորումն՝ ընդունողն ամ մաղթանաց բազում անգամ զգիշերս ՚ի գլուխ հանէր յաղօթան Աստուծոյ : Եւ առաքեալ ՚ի նմանէ ուրեալ ասէր . “ Եւամենայնի գահացարուք, անգագար աղօթեցէք ո՛րք : Վանդի և սցսպէս վայելչական է նախ յազապս առեցելոց բարեացն գահանալ, և աստ վասն առաջիկայիցն մաղթել : Եւ ոչ միայն վասն անձին և տան և որդւոց և ընտանեաց զայս առնել, այլ և վասն ամենայն աշխարհի . իւրաքանչիւրոցն զպիտոցան և զօգտահարան անօրինել՝ ըստ ոգւոյ և մարմնոյ : Եւ առաւել ՚ի վերայ թշնամեացն և ատելեացն, ըստ բանին՝ “Եթէ օրհնեցէք զանիծիչս ձեր, և աղօթս արարէք

'ի վերայ այնոցիկ՝ որ լլկեն զձեզ և հա-
 լածեն ր¹ : Վանգի այս ամենայն զատե-
 լութիւն և զոխակալութիւն հալածու-
 կան առնէ . զի յազագոս որոց ճշմարիտ
 և աներկբայ սիրով աղօթօ առնէ , և 'ի
 Տեառնէ փրկութի հայցէ , և ընդ նոսա
 ոխութեամբ զեմրդ կարէ լինել : Նա և
 թէպէտ լինի ունել ընդ ումեք թշնա-
 մութիւն , նախ հաշտել պարտ է՝ ըստ
 Տեառն բանին , և ապա յաղօթօ մատչել :
 Եւ թէ զպատարագն խափանել հրա-
 մայէ նախ քան զհաշտութիւն , զի և ոչ
 իսկ էր ընդ ունելի առանց այնորիկ , սր-
 չափ ևս առաւել զաղօթսն . զի նախ ըզ-
 հաշտութիւնն պարտ է առնել , և զա-
 մենայն ատելութիւն և զոխալուծանել ,
 և ապա յաղօթսն խնդրել նոցա բարիս 'ի
 Տեառնէ : Եւ զայս առնել , զի և մեք ա-
 ռաւելապէս ընդ կարեօք եմք . քանզի
 անբաղդատելի են առ միմեանս՝ յան-
 ցանք մեր որ առ Աստուած , և ընկերացն
 որ առ մեզ , ըստ թուոյ քիւր քանքա-
 րացն և հարիւր գահեկանին : (Յազագոս

այնորիկ իրաւացի է Թողուլ պարտաւորանին զսակաւսն, զի գտցուք և մեք Թողութիւն բազմացն : Վանզի ասաց Տէրին . “ Եթէ Թողուցուք իւրաքանչիւր եղբօր իւրում ’ի որտից ձերոց զյանցանս նոցա , Թողցէ և ձեզ Հայրն ձեր երկնաւոր զյանցանս ձեր . ապա Թէ ոչ Թողուցուք զյանցանս եղբարց ձերոց , և ոչ Հայրն ձեր երկնաւոր Թողցէ ձեզ զյանցանս ձեր ” : Եւ յաղագս այսպիսի սոսկալի և իրաւացի հրամանի պարտ է յամենայն սրտէ Թողուլ պարտասլանացն և աղօթել սիրով ’ի վերայ նոցա . զի առ այս զմեզ արար Աստուած իշխանս ’ի վերայ Թողութեան մեզացն մերոց . զի որով սրտիւ մեք Թողումք նոցա զմեր պարտսն , և սէր և գութ ցուցանեմք ’ի վերայ նոցա , ըստ այնմ չափոյ և Աստուած զմեր յանցանսն Թողու , և զարարչական օէրն և զգթութիւնն իւր սփռէ ’ի վերայ մեր :

Եւ յամենայն սահմանեալ ժամ աղօթից տունջեան և քիշերոյ՝ պարտ է

կանխել յեկեղեցի Աստուծոյ , և կամ
յոր և իցէ տեղի աղօթից , և առաւել
ի ժամ ստեփանի և մեղսագրաւիչ պա-
տարագին : Ո՛ր եթէ Կէրն քո վասն
պնձառ սիրոյն՝ խոնարհեալ յանբաւ
բարձրութենէն պատարագի վասն քա-
ւութեան մեղաց քոց , եղեալ միջնորդ
հաշտութե ընդ հայր և ընդ քեզ , լաւ
արում և տապն . Կ Այս է իմ մարմին
որ վասն ձեր բաշխի ՚ի թողութիւն մե-
ղաց ձերոց ո՛ր , ո՛րչափ ևս առաւել քեզ
իրաւացի է երթալ և տնկանել առաջի
և գոհանալ և շնորհ ունել զանբաւ
բարեբարութենէն . որ վասն պարաս-
ւորացս և անարժանիցս և ապաստամբե-
լոցս ՚ի նմանէ բիւրապատիկ յանցաւո-
րութեամբ զիւր տնձն տայ նուէր և
պատարագ հաշտութե Հօր ընդ պատ-
ժապարտացս : Եւ զի մեք յամենայն ժա-
մաւ մեղանշեմք խորհրդով բանիւ և
գործով , նմին իրի և նա յամենայն ա-
ռուր պատարագի , զի զօր ըստ օրէ գոր-
ծեալ մեղան քաւեսցէ : Եւ եթէ գնամք

յամենայն աւուր 'ի ժամ սոսկալի խորհրդոյն կատարման, և գոհանամք և շքնորհ ունիմք զմարդասիրութենէն, և ճանաչեմք զերախտիան, և զմեր մաղթանան և զարտասուսն խառնեմք ընդ նորա գթութիւնն և ընդ բիւրապատիկ երախտագործութիւնսն, կատարի 'ի վերայ մեր շնորհ, և ընդունիմք զթողութիւն մեզաց: Իսկ եթէ հեղգամք և ոչ գնամք 'ի ժամ սուրբ խորհրդոյն կատարման յեկեղեցին, և աղօթեմք և գոհանամք զանբաւ բարերարութենէն և խնդրեմք զթողութիւն մեզաց, այլ նախապատիւ համարիմք զհոգս մարմնականս և զզբաղանսս ոնոտիս, և զծուլութիւն և զհեշտութի մարմնոյ քան զաշխարհակեցոյց և զփրկագործ խորհուրդըն, ոչ միայն թէ չօգտիմք 'ի նմանէ, այլ և առաւել 'ի բարկութիւն շարժեմք զանախտակիր բնութիւնն 'ի վերայ մեր փոխանակ արհամարհանացն և տնտեսառնելոյն: Օ ի եթէ երկրաւոր ոք թագաւոր՝ վասն բարեգործելոյ ինչ ջբաղաք և պարգևս բաշխելոյ քաղաքացեացն ե-

կեսցէ անդ , իսկ նոքա ոչ եկեսցեն նմա
 յողջոյն և յերկրպագութիւն և 'ի սպա-
 սաւորութիւն և 'ի շնորհակալութիւն ,
 այլ արհամարհութեամբ անփոյթ առ-
 նեն՝ իւրաքանչիւրոք յիւր գործ և աշ-
 խատութիւն զբաղելով , ոչ միայն թէ
 պարգևս բարեաց ոչ բաշխէ նոցա , այլ
 և մեծապէս ցասնու և պատուհասէ .
 քանի՞ն ևս ապա յորժամ երկնաւոր
 թագաւորն եկեսցէ՝ զանմահ կենաց և
 զանապական ձիրս պարգևաց բաշխել
 անարժանիցս և ապերախտիցս . և մեք
 արհամարհեմք և անտես առնեմք , զա-
 պականացուս և զցնդելիս նախամեծար
 առնելով քան զանապականն , և որ միշտ
 նոյնպէս ունի , 'ի բարկութիւն և 'ի ցա-
 սումն շարժեմք զնա 'ի վերայ մեր քան
 թէ յողորմութիւն :

Եւ ոչ միայն աղօթել պարտ է առա-
 ջի սրբոյ պատարագին , այլ և հաղորդիլ
 փրկական խորհրդոյն . զի հաղորդելոցն
 առաց լինել 'ի թողութիւն մեղաց և ոչ
 անհաղորդիցն : Վանզի նախ առաց , թէ
 “Առէք կերայք՝ այս է մարմին իմ . և ա-

պա յաւել՝ « որ վասն ձեր բաշխի ՚ի թա-
ղութիւն մեզաց »¹ : Եւ դարձեալ ա-
սաց . « Եթէ ոչ կերիջիք զմարմին Որ-
դւոյ մարդոյ և արբջիք զարիւն նորա ;
» Եւ ոչ կեանս յանձինս » . և դարձեալ՝
« Որ ուտէ զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն
իմ , յիս բնակեսցէ և ես ՚ի նմա »² : Տե-
պանեա ահա՝ զի ճաշակողացն է ՚ի փրկ-
կութիւն և ոչ անհաղորդիցն : Եւ այլ և
ոչ վարկպարազի հաղորդիչ հրամայէ , այլ
սրբութիւն : Եւ անգիտես առաքեալ . « Փոր-
ձեսցէ մարդ զանձն իւր , և ապա ՚ի հա-
ցէ անտի կերիցէ և ՚ի բաժակէն արբ-
ցէ . զի որ ուտէ և ըմպէ անարժանու-
թեամբ , դատաստան անձին իւրում
ուտէ և ըմպէ » : Եւ թէ՝ « Վասն այ-
նորիկ իսկ են ՚ի ձեզ բազում հիւանդք
և ախտաժէտք , և շատք ևս այն են՝ որք
և մեռեալքն են »³ : այսինքն վասն ա-
նարժան հաղորդութեանն :

Եւ յիշեալ ասիցէ դք արդեօք . ոչ
յառաջագոյն ասացեր , թէ ինքն է քա-

1 Մատթ . Ի 2 . 26 :

3 Ա . Կորն . ԺԱ . 28-30 :

2 Յով . 2 . 24 :

և իջ յանցանաց ճաշակողացն , ըստ Ե-
 րուստասացն , “ Այս է մարմին իմ որ
 վասն ձեր բաշխի 'ի քաւութիւն և 'ի
 թողութիւն մեղացոյ . և այժմ զառա-
 քեալ 'ի մէջ բերես որ ասէ ” “ Որ ուտէ
 և ըմպէ անարժանութեամբ՝ դատաւ-
 տան անձին իւրում ուտէ և ըմպէ ո՛ր
 և տհա՛ տարակուսանք՝ զի հակառակս
 բարբառին : Այլ լուր ո՛վ դու , զի ոչ
 ընդ հակառակս խօսին , այլ կարի քաջ
 միաբան . և է՛ այսպէս : Արդ հողա-
 նիւթեայ՝ մարմնոյ և արեան վիճակեալ՝
 զիարդ ինքեան սրբութեամբ արժանա-
 նայ ընդ Աստուած միաւորիլ ճաշակմամբ
 մարմնոյ և արեան նորա : Օ՛ի եթէ սե-
 րովքէն ոչ համարձակէր մերձենալ յօ-
 րինակն նորա , այլ ունեւելայ կարօտա-
 նայր , մարդ՝ որ անշա՛փ փոքրկութեամբ
 վերջանայ 'ի նմանութենէ սերօբէի , ո՛ր
 պէս կարողանայ մերձենալ 'ի ճշմարտու-
 թիւնն : Այլ բարերարն և մարգասէրն
 Աստուած ըստ անչա՛փ սիրոյն իւրոյ զոր
 ունի առ անգոս մարդկան , կամելով զառ-
 սա միացուցանել յինքն՝ ետ սոցա պատ-

Ճառ սրբութեան զխոստովանութիւնն
 և զապաշխարութիւնն : (1) Ի ամենայն
 ոք ճշմարիտ սրտիւ ըստ գիտակցութե
 մտաց իւրոց 'ի շտեմարանս օրաին մը-
 տանելով մանրամասնաբար որոնեցէ
 զամենայն ռիալանս հոգւոյ և մարմնոյ
 և մտաց , զխորհրդոց զբանից և զգոր-
 ծաց , և խոստովանեցի անպատկառա-
 բար և անծածկապէս՝ որպէս զթշնամ-
 ւոյ ամբաստանելով զմեղացն . և տար-
 ցէ ըստ չափոյ կարողութեանն զսահ-
 ման ապաշխարութեան , և ապաշխա-
 րեցէ և որբեցի :

1) Կայն գիտել պարտ է , զի զամե-
 նայն մեղսն մինչ 'ի մանուկսն իջանելով
 ոչ որ կարէ զմտաւ անել կամ խոստովա-
 նել . Թէ և բիւր անգամ ջանայցէ : Եւ
 գրեալիւ՝ Թէ զգործոցն կարէ յիշել և
 խոստովանիլ . իսկ զխորհրդոցն կամ զբա-
 նիցն ո՞րպէս : Եւ եթէ՝ յիմար տոելն և
 մօրոս՝ գեհենին դատապարտէ , և դա-
 տարկաբանութիւնն 'ի պահանջանս հա-
 մարոյ անէ՝ , ո՞րք է որ զայս ամ զմտաւ

անեալ և կարէ՛ խոստովանել : (Նոյ՝ զոր
մտածեացն և խոստովանեցաւ և ապաշ-
խարեաց , այնու որբեաց . և զոր ոչն կա-
րաց յիշատակել , զայն մարմին և արիւնն
Քրիստոսի որբէ : Եւ ճշմարտի երկո-
ցունց բան՝ Տեառն և առաքելոյն : ( ) Ի
որ առանց խոստովանութեան և ապաշ-
խարութեան ուսէ և ըմպէ , դատապար-
տի ըստ առաքելոյ . և որ խոստովանու-
թեամբ և ապաշխարութեամբ , քաւի
ըստ Քրիստոսի : ( ) Այն զայս յայտ առ-
նէ և որոտմանն որդի . “ Եթէ ասեմք
տսէ՝ եթէ մեզս ինչ մեք ոչ ունիմք , զան-
ձինս խաբեմք , և ճշմարտութիւն ՚ի մեզ
ոչ գոյ . ապա եթէ խոստովան լինիմք ըզ-
մեզս մեր , հաւատարիմ է նա և արդար
առ ՚ի Թողուլ զմեզս մեր . և արիւն Յի-
սուսի որդւոյն Աստուծոյ որբէ զմեզ
յամենայն անօրէնութենէ ” : Թուի թէ
զայն ակնարկէ . զի թէպէտ և խոստովա-
նեցի որբ , բայց զկատարեալ Թողութիւն՝
հազորդութիւն մեզսաքաւիչ մարմնոյ և
արեանն Քրիստոսի պարգև է : Եւսանիմք

զայս և յօրինակէ սերօքէին՝ որ առ մար-
 գարէն . վասն զի խոստովան եղև մար-
 գարէն՝ թէ « Պիղծ չրթունս ունիմ, և
 'ի մէջ պղծաշուրթն ժողովրդեան բը-
 նակեալ եմ ես » : Եւ ապա սերօքէն
 էառ ունեւեօք 'ի հրոյ անափ որ 'ի վերայ
 սեղանոյն , եբեր մերձեցոյց 'ի բերան
 մարգարէին և ասէ . « Ահա՛ այդ մերձե-
 ցաւ 'ի չրթունս քո , և հանցէ զանօրե-
 նութիւնս քո , և զմեզս քո օրբեցցէ 'ի
 քէն » : Տեսանեմ ահա՛ զի թէպէտ և
 սուրբ էր մարգարէն և առաւել քան
 զամենայն մարգիկ , մինչ զի հոգւոյն էր
 բնակարան և զՏէր զօրութեանց ետես
 յաթոռ փառաց , այլ օրինակի մարմնոյն
 Քրիստոսի կարօտացաւ առ 'ի մեղացն
 մաքրութիւն :

Եւ յետ մաքուր մաղթանօք ադ Առ
 տուած զձեռս համբառնալոյ՝ զարգարեա-
 ցուք զնա և այլովք բարեգործութիք ,
 արօք անանկաց , և կարկառելով ձեռն
 յաղքատս . զի և այս ոչ փոքր ինչ նը-
 պասա լինի առ 'ի մեղացն մաքրութիւն .

1 Եւայ . Զ . Ե - 7 :

ըստ այնմ. « Զմեղս քո ողորմութեամբ
քաւեացես, և զանօրէնութիւնս քո գը-
թովք անանկացո՞ր¹ : Վործել ձեռօք և
տալ կարօտելոց՝ ըստ խրատուն Պօղոսի .
« Զբարիս գործել, ասէ, մի ձանձրա-
նայք, զի ՚ի ժամանակի իւրում հնձես-
ջիք առանց լքանելոյո՞ր² : Եւ ամենայն
վտանգելոց որք կարօտ են օգնականու-
թեան, հիւանդաց, տկարաց, ծերոց,
սպասաւորել առանց հեղգութեան .
որպէս և իւրաքանչիւր ումիք կարեւոր
պէտքն պահանջէ :

Նա և զոտս սչ է պարտ որոշել յըն-
տանի անդամոցն միաբանութենէ, և
անխնամաբար առանց զարդարանաց թա-
ղուլ. այլ իւրովք բնաւորական ներգոր-
ծութեանցն գործառնութեամբք պսո-
կել զնա . (!) ի թէպէտ և ՚ի զգայութեց
ոչ է սա, այլ ոչ ինչ նուազ ՚ի նոցանէ
իշխանական մտացն առաջնորդութիւն
յիւրաքանչիւրսն ունի շարժումն ընդ-
գիմակ գործոց՝ բարւոյ և չարի : Վասն
որոյ պարտ է խոհականին վերականգու-

Թեամբ իբր ստուար և անխզելի կա-
պանք արգելուլ զնա 'ի չար ընթացից
և 'ի գնացից անօրէնութեան , ոչ շար-
ժել զնա 'ի գողոց և յաւազակոց միա-
բանութիւն և 'ի հետեւողութիւն , ըստ
իմաստնոյն խրատու . Ե Ո՛րդեակ , ասէ ,
մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա . խռ-
տորեա՛ զոտն քո 'ի շաւղաց նոցա . զի օտք
նոցա 'ի չարիս ընթանան , և երազուիք
են 'ի հեղումն արեանո՛ : Ո՛չ և 'ի տուն
պռնկութեան կամ արբեցութեան . զի
կատարած երկոցունցն յատակս հայի
դժօխոց : Ո՛չ 'ի Թատերո խաղուց և լիտի
տեսութեանց , զի յոլովից չարեաց են
պատճառ : Ո՛չ առ դիւթս և կախարդս ,
զի օտարացուցիչք են յԱստուծոյ : Ո՛չ
և առ չար խորհրդակիցս և գործակիցս ,
խորհել և կամ առնել սւմեք չարութիւն :
Եւ միանգամայն յամենայնէ՝ որ ընթա-
ցիւք օտին լինի ապստամբութիւն 'ի
հրամանացն Աստուծոյ՝ ներգործութե
չարին յինքն և կամ յայլս՝ խտտորել : Եւ
արգելմամբ յայսցանէ՝ ուղղել 'ի գնացս

արդարութեամբ ըստ պատկազին՝ «Ի ճա-
նապարհս արդարութեան գնամ, և ի
շուիցս ճշմարտութեան շրջիմ»։ 1) Եւ
ինքն գտեալ ընթանալ յեկեղեցի Արտու-
նայ, և ի տունս արժեքից ի փառաբա-
նութիւն Արտունայ։ 2) Եւ առ խառ-
տովանահայրս, և հագեալ խառտուց
բաշխողս. խառտովանել զմեզս, և առ-
նել խրատ արդարութեան և բա-
րեգործութեան։ 3) Եւ յայցելաւ ի
հիւանդաց և որք ի բանտի, և ըստ շու-
փու զօրութեան աշխատելիւնել։ 4) Եւ
բարորդին յամենայն որ ինչ ըստ պատ-
ռախանաց Արտունայ է՝ գնալ, և ի հը-
րաժարելոցն խոտորել։ 5) Ինչ զի կարել
տակ ընդ Դաւթայ։ «Ի ճանապարհս
պատուիրանաց քոց ընթացայ, և զճա-
նապարհս ճշմարտութեամբ քո քնարեցի»։
Եւ լսել ի Յեզակէ. «Գութ որք եկիք
զկնի իմ, ի միւս առնդամ գալստեանն ի-
մայ յայնչեօղիք ի փառս իմ»։

Եւ որք ահաւասիկ շնորհօքն Աւ-

1 Աւակ. Ը. 20.

3 Մատթ. ԺԹ. 28.

2 Սաղմ. ԺԺԸ. 32.

տուծոյ՝ մասանց տգւոյ և շարժմանց մը-
 ւաց և զգայութեանց մարմնոյ, որ ինչ
 մուտք մեզաց են՝ փակեցան, և որ ինչ
 առաքինութեան և սրբութեան յառա-
 ջատուութիք՝ բացան։ (1) Ի և այս խօսե-
 մարդ բոլորովին՝ ոգի և զգրութիւնք
 իւր, միտք և շարժմունք իւր, մարմին
 և զգայութիւնք իւր, զորս պարտ է ըստ
 վերոյ գրեցող ամենայն զգուշութեամբ
 պահել։ Ոչ ընդ հրամարտեցուցեալն
 ընտանենալ, և ոչ ի համարձակելոցն ռ-
 տարանալ։ զի մի՛ ի բարւոք և յընտանի
 կոյից սողոսկեալ ի վայր քարձիցի մար-
 դըն Աստուծոյ, և բիժ ինչ արատոյ զնո-
 ւնարատ մտքութիւնն խառնեոցի՝ և զ-
 ծանեղով զնախատաքին պատկերի ըս-
 տանկար գեղեցկութիւն։ Վանգի վե-
 րագրելովք՝ յառաքինն յայն ամենայ-
 նիւ զարդարեոցի արարչատեղն կեց-
 պարան։ Ճոխ բոլորովին ըստ ըստագու-
 նին, և ազքատ ի հակառակէն։ «Օգի
 թէ զամենայն, որեւէ զօրէնսն պահեցես,
 և միով իւրք գթիցես, թերի ես և ոչ

կատարեալք¹ : Սոր օրինակ եթէ դք ա
մենայն անգամք մարմնոյն կազմ ե յար
գարուն իցէ , ե մինչ իւրջ նուազեալ ,
ախմբ կամ ձեռամբ կամ զոր ե առիցես
յանգամոցն՝ ոչ ամենայն իրօք այնպիսին
ընդ կատարեալսն է , այլ թերի կոչի : Ի
այն խորհուրդ ե յօրինաւոր հրամանան՝
զքննպեալսն Առաւծոյ պատարագս² ա
նարատս հրամայէր մատուցանել . քան
զի կազն կամ միականին կամ ունչառն
կամ որ այլ ինչ թերութիւն ունէր , չէր
ընդունելի ի պատարագսն : Եւ Պօղոս
զամենայն օրինական³ ստաւեր հանդեր,
ձեռք քարեացս առէ : Բնասի ընդ այսն՝
եւ զայս վարկանելի է ստուեր . զի մար
մնաւորն այն պատարագ՝ հոգեորիս էր
ապացոյց . զի օրպէս անդ ըստ մարմնոյ
կատարեալքն էին ընդունելիք , սաստ հո
գեորապէս ըսպեալքն ե անթերիքն :

Իւնիմք ե այլ յաբացոյց զօրաւոր ե
ազդողական ի նիւթականէս յաննիւթն,
ե յախտաւորէս յանախտն բաղքատու

1 Յօ . Բ . 10 .

2 Եբրայ . Ժ . 1 .

3 ՂԼ . ԻԲ . 21 .

Թիւն : Բայց ինչ մտքեցեալք զմիտս և
 զխորհուրդս՝ զամենայն հիւսմանս և
 արտաւոր մտածութիւնն ի բայ բարւ
 ներքի : և յստակ հայեցանմանլք յու
 ներստ խորհուրդն յաւեայտք : Քան
 զի փեռայ փրիստոս է : և կոչի եկեղե
 ցայ : և սա հարսն աւախապարտ ի բա
 նըն միացեալ : Ինչպէս և փեռասիրն
 Յովհաննէս ասիւր : « Այս աշխ հարսն
 նա է փեռայ ո՞ն : Իսկ հարսնածնուն Պե
 ղոս՝ « Իստեցայ զձեզ՝ ասէ , իբրև ըն
 կոյս թուրք յանդիման կայուն յանկ փե
 սային վերիտառի ո՞ն : Իսկ փեռայն ծիւն
 զեցւայ՝ զիւր ընդ հարսինն եկեղեցւոյ
 լինելն ի սոյն առակէ : « Միթէ մարմ
 ինչ իցէ մանկանց առաքանսն սուգ առս
 նաւլ՝ յորդանն զփեռայն ընդ իւրեանս առս
 նիցին ո՞ն : Իծաղն մ և զիբիւնքերդոյն բանն
 որ ի սկզբանէ մինչ ի կատարան զնոյն
 յեղբոշն՝ մարմնաւորքն զհագեւ ձրան ալ
 արնոն յանկելով : Այնչ ինչ այսպէս յայտ
 նելով : քան եթէ զստաւենլու թի ոնկտի

1 Յով. 7. 20.

3 Մատ. 10. 16.

2 Բ. կոչ. ԺԱ. 2.

սիրոյն Քրիստոսի որ առ հաստատացեալս
իւր : Եւ զի չգտաւ այլ ինչ սիրոյ տեսակ
շեքերաւ որս առաւել քան զփեսայի և
հարսին՝ որ կտրուշանայր զսէքն Քրիստոսի
որ առ իկեղեցի՝ յանդիման կտցուցաւ
նեղ : նմին իրի և յայս առաւելեցաւ :

Եւ զոր որինակ փեսայն զհարսնա-
ցեալն ինքեան ոչ կամի բնաւին թե-
րաւթիւն ինչ աւել յանդամս մարմնոյն՝
այլ ամենայնիւ կատարեալ լինել : այս
պէս և Քրիստոս զհարսնացեալ ինքեան
մարտիրոսնն՝ կամի կատարելապէս ին-
քեան նուիրել որբութեամբ : զի և ոչ
մի ինչ ՚ի մատակց հոգւոյն կամ ՚ի բզ-
գալս թեց մարմնոյն նուազիցե ՚ի բնա-
ւորական իւր ներգործութենէն : Եւ
որպէս փեսայն : Թեպէտ և հարսն իցե
անթիբի անդամօք մարմնոյն, բայց կամի
և զգարգարանս պէսպէս զգեստուց աւ-
նել հարսինն՝ իւրպրանչիւր յարմար բոս
պատշաճի անդամոցն, ՚ի զգեստուց և
յասկւոյ և ՚ի մարդաբոյ և ՚ի քարանց
պատուականաց, զի առաւել գեղեց-
կացի ՚ի հաճութիւն նմին : Եւ յայտն և

Քրիստոս կամի զառաքինի ոգին ոչ միայն 'ի չարեաց ազատ լինել ըստ իւրաքանչիւր մասին և զգայութեան, զի այն է անարատութիւն տնդամոցն՝ յորժամ մեզաց խառնուած ոչ ունիցի. բայց ոչ այսու շատանայ, այլ կամի իւրաքանչիւրոցն պէսպէս սակիանման և մարգարատիպ և ականահանգէտ առաքինութեամբ ըստ իւրաքանչիւր բնաւորականացն ներգործութեանց զարդարել: Վասն այսորիկ պարտ է ամենայն ումեք փութալ՝ զի մի ինչ նուազ 'ի պատշաճ առաքինութեանց գտանի, ըստ որում եցոյց բանս վերոյ, ըստ հոգւոյ և մասանց իւր, մտաց և շարժմանց իւր, մարմնոյ և զգայութեանց իւր: Որովք և հաճոյ յաչս երկնաւոր փեսային երեւեսցի, և լուցեալ լապաերաւն ընդ նրմին մոցէ յառագաստ երկնաւոր հարսնարանին՝ անախտ միաւորութե յանզուգական փառսն վայելել 'ի Քրիստոս Յիսուս 'ի Տէր մեր. որ է օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

ՃԵՌԻՔ

ՎԵՀՐԵՄԵՅ ՎԵՐԴԵՊԵՏԻ

Ի ՍՈՒՐԲ, ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆ

ԻՍՍՏՈՎ ԷՆԻԻԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏՈՑ

Արարեալ զանձանց զարգացեալի Հայոց ըստ խնդրոյ
Լեւոնի Հայոց Թագաւորի՝ յաշխարհին կենցեց , յազաւս
որոց Երրորդութեանն և մի Առաւանդութեանն և ժող-
կոսիսն անարհեստեանն Գրիգորի Առաւմյ մարտ :

ՆՈՐԱՏԵԱՊ և խոստովանիմք մի առ-
աւանտութիւն յերիս անձնաւորութիւն .
ոչ ըստ անձանց բաժանեալ և ապառաւ-
ծութիւնն յերիս , իբրաւ ոմն արարիչ
և ոմն արարած՝ իբր զգործիք , և ոմն
արքանեակ և պաշտօնաւոր . զի այս Ա-
րիսի մարտութեանն է և հեթանոսաց
բազմաառաւանդութեանն : Իս ոչ ըստ
ապառաւծութեանն միութեան և զերիս
անձինսն խառնակեալ շփոթմամբ՝ մի ի
մին իմանամք զանուանակցութիւն Հայոց
և Ուրդի և Հոգի սուրբ : Ըսկ յարժարմունք
միայ դիմաց : Ըստ օրում ոմն մարդ՝ զի
Կոչի մարդ և կենդանի և Սոկրատէս՝ և
մի է . քանզի այս Սաբէքի է հրեականին
համախոհ : Այլ խոստովանիմք զՀայոց

և զՈՅԴԻ և զՀԻՂԻՆ ԿՐԷՔ. ԿՐԷՔԻՆԷ և մի
 աստուածութի. ըստ որում երեք լապ-
 տերք 'ի տան միում վառեալք երևին՝
 ըստ անձանց բաժանեալ և լուսոյն մի
 աւարեալ:

Ի այց զի օրինակն ոչ ամենայնիւ հա-
 մեմատի այնմ որոյ է օրինակ, ասյնպէս
 և այս. զի՝ մի լապտերացն զատեալ՝ և
 զիւրն լոյս² մատամբք բնդ ինքեան առ-
 նու որոշեալ յայլոցն. իսկ աստ ոչ նոյն
 պէս: Քանզի Որդին Աստուծոյ մարդ է,
 զեպլ՝ ոչ բաժանեցաւ. 'ի Հօրէ և 'ի Հո-
 գւոյն. և ոչ մասն ինչ աստուածութեն
 միացաւ 'ի մարդկութիւնն, այլ՝ 'ի նմա
³բնակեալ լրումն աստուածութեն մար-
 մապէս. և ոչ նոյնն թափուր մնացին
 յաստուածութենէն, զի այս մարմնոյ է
 և նիւթոյ: Իսկ աննիւթ էութիւնն մի
 աստուածութիւնն էր բաւանգակ բա-
 լորովն և 'ի Հայր և 'ի Հօգին և 'ի մար-
 մինն մարդկային, զոր զգեցաւ միայն

1 Եւր օրին. 2 մի 'ի լապտերացն յայլոցն զատեալ:

2 Մի օրին. Լրմամբք:

3 Ա՛յ օրին. Բնակի:

ինքն : Վանդի Հայր և Հոգին ոչ առին
մարմին , այլ նոցին հանձութեամբ և գոր-
ծակցութի մարմնացաւ միայն Արդին :
Իր յերկրի և 'ի Հորէ անմեկնելի . զի թէ-
պէտ անձամբ բաժանեալ են , այլ բը-
նութեամբ և աստուածութեամբ միա-
ւորեալք են : Իստ որում աղբիւր և ծով
և գետ՝ անուամբ և անձամբ բաժանե-
ալք՝ և բնութեամբ մի ջուր միաւորե-
ալք :

Սակայն և ոչ ևս այս օրինակ ուղղակի
հանդիպի ճշմարտութեանն . քանզի առ-
քա երբեմն և 'ի միմեանս լուծանին չը-
փոթեալք յառանձնաւորութենէն : Իս-
տա . աւերբ Երրորդութիւնն ոչ այսպիսի
ինչ տեսանի . զի թէպէտ ասաց Բանն՝
թէ « Դու հայր յիս և ես 'ի քեզ » և
թէ՝ « Ար ետես զիս ետես զհայր » , ոչ
այսու 'ի միմեանս լուծումն և չիոթու-
թիւն անձանցն . ակնարկեաց . այլ զառ-
անձնութեանցն զմի բնութիւնն զաս-
տուածութիւն և զէակցութիւն յայս-
նաբանեաց : Վանդի որ մի են բնութիւն ,
նոցին յատկացեալ են անձնաւորութիւն ,

խառաովանեալ Հայր և Արդի և Հոգի
 տալիս : Հայր անին և անկիզքն , ԱՔ
 դի սկսեալ 'ի Հօրե ծննդեամբ , և Հո-
 գին աւուրք քղեամբ և ելադարէս . ոչ
 ժամանակաւ և ոչ զինի եղեալ , քանզի
 ոչ է յետ ժամանակի անժամանակէիցն
 սկսանել : Այլ թեպէտ ծնունդ է Հօր
 Արդի՝ սկսեալ 'ի Հօրե , այլ ոչ 'ի ժամա-
 նակի . ապա թէ ոչ՝ անսկիզքն և զնա ի-
 մա . ի անզի անսկզքնաբար սկսեալ է յուն-
 սկզքնապատն 'ի Հօրե , միանջնաւորակից
 գոյով ընդ նմա . որպէս և առաց նոյն
 Հայր առ Արդի , թէ « Ընդ քեզ է ինձ
 սկիզքն աւուրք զօրաւ թեան . յարդանդէ
 յառաջ քան զարուսեակ փնայ զքեզ ու-
 Ս ի ոչ իմե ծնունդ է Արդի՝՝ կրտեր է
 քան զՀայր . այլ հաւաստքակից գոյով
 Հօր Արդին և Հոգին , պատճառ տնեւով
 միայն զՀայր . Արդին ծննդեանն և Հո-
 գին զաւրք քղեամն . որպէս արեգակն՝
 և ծնունդ ընդն որ 'ի նմանէ , և ելումն
 ծառադայթն յառաջ եկեալ :

1 ՄԻ օրէն . կրտեր ին է այսու : Այլ օրէն . և այսու
 կրտեր է :

Եւ եւ տաքին ոչ բարորակին 'ի ճշմարտութիւնն յանգին . զի լոյս եւ ճառագայթ յափն արեւուն ազդմունք իմն առաւել են՝ քան թէ անձն առանձինն : Եւ 'ի ձօրէ ծնեալ Արդին եւ արտաքս բղխեալ Հոգին ըստ էութեանն միաւորութեան ունին եւ զբաւոկութիւն անձնաւորութեանցն . եւ անձանցն առանձնաւորութեամբ են 'ի մի բնութիւն . յէութիւն եւ 'ի մշտնջենաւորութիւն : Վասն որոյ հաւատալի է՝ զնոյն երբեք ու մի , մի եւ երեք : Իստորում եւ 'ի մեզ երկի նախագաղութարքս այս խորհուրդ , որք 'ի պատգեւ նորին անեղութեան գոյացոյք . յաղագս որոյ եւ ասուածաբանն Մովսէս խորասէ՝ թէ հոյեաց 'ի քեզ . եւ թէ՝ 'ի դրօշեաղդ քահայելով կերպարան ողորմ ինչ՝ եւ զակրգ բնասալին առցես զհմանութի : Պանզի յորմում շարագրելոցդ քեզ բողկացութիւն յանհասութեան մնացին , զպարզն եւ զանբաւանդադէլն էութիւնն մի ժանկցես քողովնդրել եւ իսկապէս հասու լինել : Ի՞նչ ոյնքան առ անհաստ

նեղին մատիցես, որքան յարինակէդ որ
 'ի քեզ՝ նիւթ հասանք քնդունիցես: Այն
 ըստ որում 'ի բանականդ քո հոգւոյ՝
 միտքդ ծնունդէ քրքրի հօգէ, և բանդ
 բղխումն իբր յաղքեթն՝ պատէս Որդի
 ծնունդդ գալով 'ի Հօրէ, և Զաւթնաւոր
 բղխումն առ 'ի նմանէ:

Այլ օրինակն սկսեալ Կապարեալ,
 միանգամայն և հոսումն և ցնդումն քն
 կալեալ, և Զքմարտութիւնն թէպէտ
 սկսեալ, այլ անկողնաբար և անժաման
 նակապէս Որդի ծնեալ 'ի Հօրէ, և Հո
 գինաւորք մշանջեհաւորութար բղխեալ
 'ի նմանէ: Այլ ամն առաջին և ամն վեր
 ջին, և ոչ ամն 'ի նոցանց 'ի ասորե փառ
 դեր 'ի վերայ, այլ հաւասարապասխաք
 և զուգաբար: Այլ ամն յաջմէ և միւսն
 յահեկէ, զի այս տեղեցէ գրութիւն և
 պարունակումն, այլ անկողնափակ քն
 նութիւն: միանգամայն և անժեղիք, և
 յարոց տեղիքն՝ զխմբ տեղեցք յաժմ
 նին, և երևին յիշեանք զինքն անդ և յա
 մենեանսն, առկայն յեղեալս, պլազ
 դարար քան որպէս յինքեանս, զի առ

միմեանս էութեամբ և բնութեամբ և
առ մեզ ողորմութեամբ . բառանդանին
նոցա օղակողմ, և բոլորն առ նոսա գէմք
և տեսութիւն : Եւ ասացեալն 'ի դիրո'
“Նիսա ընդաջմէ իմեմէ ”, և թէ՛ “Նստաւ
ընդաջմէ մեծութեանն 'ի բարձունս ”,
և անօրինական մարդեղութեան Որդւոյ,
և համարոյութեան ընդ Հօր է յայտնա
բանութիւն :

Վանգի օրբոյ թաքաւորականի Եւ
բորդութեն ամենայն ինչ հասարակ է .
էութիւն մի է երից , և մի բնութիւն
և մի կամք , և մի ներգործութիւն և մի
սխառք , և մի զօրութիւն , և այլ որ ինչ
միանգամ պոսպիսիք՝ զոր հասարակաբար
զմի մի յայտցանէ իւրաքանչիւր որ 'ի նա
ցանէ ունի : Յաղագս որոյ անբաժա
նելիք և ընդ միմեանս միացեալք տե
սանին . ոչ ինչ 'ի նոցանէ թափուր և
ոչ պարունակողք նոցա : Որդւով Հայր
տեղեկացեալ , և Հոգւով Հայր և Որդի
Թանուցեալ , և նորումք նորին իմացեալ ,
ըստ այնմ թէ՛ “ Ի բէն է տէր աղբիւր
կենաց , և լուսովքով տեսանեմք զոյս ” :

պսիւնն որդւոյն հագին տեսեալ զին-
նոց ազգիւնն որ ՚ի հօրե բղետալ : Իս-
կայք որդւոյ և ազգիւր լուսոց հոգւոյն
անժամանակեաց գոլով սկիզբն , պատ-
ճառ նոցա՝ և ոչ ինքն ՚ի նազաւնց և ոչ
յայլմէ պատճառէ : Վանքի հայք ան-
սկիզբն է և անպատճառ , և որոց յինքե-
նէն՝ սկիզբն է և պատճառ : Իսկ վրան
այսորիկ Որդի և Հոգի սկսեալք են ՚ի
Հօրէ , զի մի երեք անսկզբաւնք իմացին ,
և կամ յայլ սկզբանց երեւեալք , կամ
յայլոց սկզբաւնք գտեալք : Իբրու թէ
Հայք՝ Որդւոյ Հայք : և Որդին՝ ոչլում
սկզբան , և Որդին Հօր՝ գարձեալ հայք
պլոց : Վանքի այս յոլով սկիզբն երեւե-
ցուցանէ տարբերս ՚ի միմեանց , որ է
բազմաստուածութի կամ անաստուա-
ծութիւն :

Եւ և ոչ ՚ի միասին ընկալեալ յառա-
ջաբեւոյն զանոցնիւր յատուկան , կամ
անկարգաբար մի զմիոց տուանձնաւորու-
թիւն , կամ շփոթութիւն կամ փոխադ-
կութիւն առ միմեանս և լուծումն ցի-
րեալս : Իբրու թէ հայք լինել երբեմն

որդի . և որդին հայր , և հայր հորի ,
քանզի այս ոչ է 'ի փառանոր Երրորդ
գութիւնն . այլ ընդ առանձնաւորու-
թեանցն յատկութիւնն է և բնութեանն
միութիւնն , որպէս զանձնաւորութեցն
անշխոթութիւն երեւոցի , և մի բնու-
թեամբն անձամ միութին հաշակեցի .
Այլ և մի իմե սկիզբն ծանուցեալ լիցի .
քանզի թէպէտ հաւասար Հօր մշտնջե-
նաւորութեամբ էութեամբ և ասու-
լածութեամբ գտն Որդի և Հօգի , սա-
կայն սկսեալք են 'ի Հօրէ միոյ սկզբա-
նէ , և այն անսկիզբն՝ կատարեալ 'ի կու-
տարեւագունեն , նոյնապատկերք և հա-
մարայք . ' միակեան Երրորդութիւն և
երրակեան միութիւն : Սի Աստուած եւ
ռանձնազան գիւօք երկրպագեալ փա-
ռաւորեմք . անեղ , անմարմին , և մշտն-
ջենաւոր , բարի բնաւոր և որ ինչ միան-
գամ 'ի բարեացն իմացեալ . արարիչ ,
անխախճան և անփոփոխ լի տէրութիւն .

1 Մէ օրէն . ի փառս անձնաւորութեանցն յատկութի
է և 'ի բնութե... անձնաւորութիւնք անշխոթ երեւոցի :

2 Մէ օրէն . Միանակեան :

և այլ ամենայն պայտիսիքս հաւասարք
երկցն իմանին : Օյ որ ինչ էութեան
են և բնութեան, զոյգ և միաբար երկցն
են և ասին + իսկ որ ինչ յատուկք են և
առանձինն , անձանցն միայն են և ան
ուանին . որպէս Հայրն անձին և անբա-
կիղան և անսրատճառ միայն ինքն է : ոչ
աւնելով զոյս Արդին և Հոգին . և Առ-
դին՝ ծնունդ և որդի , և ոչ բղխումն
և հոգի . ըստ որում և ոչ Հոգին՝ որդի
և ծնունդ . քանզի ոյս է յատկութիւն
երկց անձնաւորութեանցն :

Եւ ընդէր արդեօք ոչ ըստ երկց ան-
ձանցն է երիտաւորութիւն : Վի-
տելի է՝ զի անձնաւորութեամբն սոքիմք
կերպորանին յատկութեամբք . Հայր
անձին և տնակիղան , Արդի ծնունդ և
սկսեալ . Հոգին բղխումն : Եւ այսպիկ
ոչ են էութիւն և բնութիւն , այլ յէ-
ութեան և ի բնութեանն են յատկու-
թիւնք և առանձնաւորութիւնք : վասն

1 Եւ զի օրին . Առ Գաղով այս հոգի : Առ Հայրն ծնունդ
և որդի , և ոչ բղխումն և հոգի . ըստ որում և ոչ որդին
հոգի և եղում :

որոյ և երեք են : Իսկ Էռնթիւն և բը-
նութիւն յոյ սոքա են՝ մի են, զիսն ու
րոյ և աստուածութիւնն մի է . քանզի
աստուածութիւնն Ներսրգութեանն է .
աւթեան է՝ որ մի է . և ոչ անձնաւո-
րութեան՝ որ երեք : Վանգի ոչ հայրու-
թեանն և որդիութեան և հոգիութեան ,
կամ անննելութեան և ծնելութեան և
նշողութեան է աստուածութիւնն , այլ
միոյ էութեանն է աստուածութիւն՝ յորս
տեսեալ է երեք այս առանձնաւորու-
թիւնք և յասկութիւնք , զիսն որոյ և
մի է աստուածութիւնն , զի մի է էութե-
թիւնն՝ որ է աստուածութիւն , և ոչ
երեք աստուածութիւն ըստ անձնաւո-
րութեանցն երկց . որ և ոչ են էութե-
թիւնք առանձինք , այլ՝ մի էութեան
առանձնաւորութիւնք : Միանգամայն
և ժամանեալ առ կատարեալն թիւ՝ այս-
ինքն յերրորդութիւն . զի Աստուած կա-
տարեալ է : զիսն որոյ և երրորդութիւն է .
ըստ որում ասէ աստուածաբանն՝ թէ
“ Միակին շարժեցելոյ մինչև յերրեա-
” 1 Մի օրին . Յեռթեան .

կընդ, ապիմքն հայր ի ծնունդ. Բարգւոյն՝
 եկաց մինչև յերրեակն ի բազմաւմ. հա-
 դւոյ : Լ'օր միակն շարժեալ, զի մի նը-
 ւազնութիւն յատուածութիւնն գացի :
 Եւ յերկեակն ոչ դադարեաց, զի մի աւ-
 տանութիւնն նիւթ և անսակ կար-
 ծիցի, զոր ամսիք ի հեքնացւոցն գտն-
 դաչեցին : Եւ քան զերրեակն ոչ առա-
 ւելաւ, զի մի բազմատուածութիւն
 նա համարեալ լիցի. այլ յերրեակն ե-
 կաց նա, որովք զկատարելութիւն նպին
 խմանամք : Թի երրեակն սկիզբն ունի
 մէջ և կատարած, զոր ոչ որ ի թուոցն
 ունի զայս ձև. զի թէպէտ գոն յայլ
 թիւսն մէջ և եզերք, այլ ոչ իբրև զե-
 րիան, որոյ մէջն և սկիզբն և եզրն ըզ-
 միութիւն օանին : Վանդի միութիւն է
 յերիան, և երեքն ի միութիւն. որպէս
 մի աստուածութիւն է յերիա անձինս
 և երեք անձինք են ի մի աստուածաւ
 թիւնն. ըստ որում և Պապոնն ասաց ի
 թանիցն Պիւթագորայ, թէ «Աստուած
 հրեշտակք և արարածք՝ անսկիզբն և ան-
 վախճան, սկիզբն և անվախճան ո, որ է

սուրբ Երրորդութիւնն 'ի մի թնութի .
 Մանկաբն և անվարձան Հայր . անկախ
 և անվարձան Արդին , անվարձան ընդ Հոր .
 կոչալ 'ի Հորէ և անվարձան ընդ Հոր .
 անկախ և անվարձան Հոգին , անկախ ընդ
 կոչալ 'ի Հորէ և անվարձան իբրեւ ընդ
 Հայր , որ է վարձան և կատարումն մը
 Երրորդութեանն : ( ) 'ի պատէս և Բար
 սեղ առ 'ի վեցօրեայն զՀոգին . սուրբ :

Մտ . եթէ Արդին և Հոգին ծնունդ
 միայն էին , կամ բղխումն միայն , Հայր'
 և որդիքն երկու ' մի էին , որովք մի առ
 առածութիւնն երկուութիւն լինէր և
 ոչ Երրորդութիւնն' որովք կատարելու
 թիւն աստուածութեանն . զի երկու
 ծնունդն մի թմե էին , կամ թէ երկուքին
 բղխումն ընդ մի Համարեալ էին : Իւ
 վանն այնորիկ Արդին ոչ է բղխումն 'ի
 Հորէ իբրեւ զՀոգի , և ոչ Հոգին ծնունդ
 իբրեւ զԱրդի , զի մի մարմնական ազգու
 կանութիւն անդ գտցի' երկուքն և եղբ
 բարբ երեւեալ : Մտ . որում և ոչ Արդի
 'ի Հոգւոյն . նմեալ իբր 'ի Հորէ , կամ

1 Մի օրէն . Լիւթի :

Հոգի յՌդւոյ բխեալ, զի մի թոռունք
անտանօր իմացին։ Այս որպէս Հայր մի
այն ծնօղ, նշնպէս և Ռդին միայն ծը
նունդ, և Հոգին միայն թղխումն։ (Եղա
գլոս պատրիկ և Ռդին միանին հոգի վնան
չարից իրաց։ Այսպէս այն՝ զի միայն ծը
նունդ է Հօր, և ոչ ծնօղ այլոց, որպէս
և Հայրն ծնօղ նմին՝ և ոչ ինքն ծնունդ
այլոց։ Այսպէս որ՝ հոգի միանին՝ զի միայն
ծնունդ նա է Հօր և ոչ այլ ոք։ զի թէ
պէտ Հոգին ևս՝ ի Հօր է, սակայն բոլ
խումն և ոչ ծնունդ։ Այսպէս որ՝ առ մի
անին՝ զի ամենայն ծնունդ յերկուց լինի,
իսկ նա միայն է պնդիսի ծնունդ որ ի
Հօրէ միայն նշնալ է անմայր, որպէս
յերկրի անհայր ի կոյս մօրէ։ Այսպէս
զի ամենայն ծնօղ առաջին է քան զիւր
ծնունդն, իսկ աստ մի է ծնեալն և ծը
նօղ, համագոյր և մշանջենաւորակիցք։
(Երբ տաղաւթսին ոմանք, թէ զիսից
է հաւատար լինեչ ծնօղին և ծննդոյն
իւրոց։ քանզի նշն ինքն հայր անունդ
ի յիշելն երկեցուցանէ երկցաւոյն գօլ
քան զորդւոյն, թէ և գոյն ինչ ժամաւ

նակ առցես . զի որչափ և հեռագոյն և
անժամ և անհաս զայն ապիցես , հայր
երիցագոյն երեւի քան զորդին :

Վիտել արժան է զի այսպիսի Կարծիք
ի վերայ նիւթափան բնութեա քաւանի ,
և առ մերս հայր և որդի երեւի : Քան
զի որ առ մեզս հայր՝ յայլմէ աւմիմէ է
և սկիզբն ունի զիւրն հայր . և երբեմն
որդի միայն է հօր իւրոյ , և ապա յետոյ
առնու զհայրութիւնն ի վերայ որդւոյ
իւրոյ : Այսան որոյ այնչափ հաւատար է
և ժամանակակից որդւոյ իւրոյ , որքան
զհայրութիւնն ընկալաւ ի վերայնորս .
և այնու զոր մինչ չէրն հայր՝ երիցագոյն
է քան զորդին իւր : Առ աննիւթափան
բնութիւնն ոչ այսպէս , քանզի Զայր
Աստուած ոչ յայլմէ աւմիմէ սկսեալ է , և
ոչ երբեմն այլ , որդի եղեալ և զհայ-
րութիւնն յետոյ առացեալ յոյլ է միշտ
հայր . և յայանիւի այս՝ զի որդւոյն է
հայրն հայր : Այս եթէ նա է միշտ հայր
և որդւոյն է հայր , ապա և որդին միշտ
անջնաւորակից է նմա , որով է նա միշտ
հայր : Այս գործեալ , զիսան այնորիկ նա

միշտ հայր, քանզի Աստուած է . և Աստուած զոր ինչ է . և ունի, միշտ է և ոչ յետոյ ստացեալ, և 'ի թերութենէ ի մեմեկէ 'ի կատարելութիւն եկեալ : Եւ թէ հայր երէց է քան զՍրդի, յայտ է թէ զայնքան ժամանակս ոչ էր հայր, և թերի էր 'ի գոլոյն հայր . և յորժամ եղև հայր, կատարելութիւն ընկալաւ զհայրութիւնն : Եւ ևս, զի յորժամ ոչ էր հայր՝ այլ իմն էր, և յորժամ եղև հայր՝ յայլ իրս փոխարկեցաւ . միանգամայն և ընդդէմ և ներհակ ինքն ինքեան գլտաւ՝ անհայրութիւնն հայրութեանն : Եւ թեթիւ և յետոյ 'ի կատարելութիւն եկեալն, և այլապէտն և ինքն ինքեան ներհակ եղեալն ոչ է Աստուած . զասն որոյ՝ զի հայր Աստուած է, ամբարշտութիւն մեծ է զայս առ նմա կարգել : Եւ հաւատալ զնա իբրեւ զի Աստուած է յամենայնի ամենեւին ամենակատար, և ոչ 'ի թերութենէ 'ի լիութիւն եկեալ : Եւ գիտել զնորմի և միեզէն զարութիւն, և ոչ բարձանեալ և այլոյլական, այլ իաղաղութիւն 'ի վեր քան .

զմիտս և խաղաղաբար, և ոչ ներհուկ իւ մըն և ընդդէմակ ինքեան : Եւ հաւատ կազմակերպի 'ի մեզ 'ի միշտ հայր պնա հաւատալոյն . և միշտ հայր նա խոստաւ վանեալ, և որդին մշտնջենաւորակից նը մին է հաւատացեալ, զի միշտ որդւոյն է նա միշտ հայր ծանուցեալ : Եւ այս պէս առցես 'ի վերայ հոգւոյն սրբոյ բղխմանն, և հօր բղխողութեանն . քան զի հայր միշտ է բղխող հոգւոյն, յայտ է թէ բղխեալն 'ի հօրէ հոգին մշտնջենաւորակից է հօր՝ որով է նա բղխեալ :

Եթէ ասիցէ որ, թէ վասն յետոյ ծնաւ նեւր զորդին և ոտանալոյ զհայրութին՝ անկատար և թերի երեւէր Աստուած հայր, ապա և զարարածս յետոյ արար, որով և արորիչ ծանուցաւ, միթէ այս սու ևս երեւեցի թերի գող : 'Իտասցէ որ զայսն ասէ, զի արարածք թէպէտ մարմնապէս յետոյ եկին յերեւումն և ստեղծան յԱստուծոյ, սակայն իմացականապէս սկզբնատիպք և յարացոյցք սոցա մշտնջենաւորապէս էին առ Աստուած 'ի կամս նորա՝ որով նա միշտ ա-

րարիչ . ըստ որում Մովսէս ասէ , թէ
 « Արար Աստուած զամենայն բանջար
 վայրի մինչև լեալ էին , և զամենայն խոտ
 վայրի մինչև բուսեալ էին » : Տեսանե՞ա
 զի մինչդեռ չի ևս եղեալ էին՝ արարեալ
 էր զնոսա Աստուած , այսինքն զսկիզբն
 սոցա և զամենայն արարածոց . քանզի
 Աստուած միշտ է արարիչ :

Գարձեալ՝ արարչութիւն յծու թին
 ոչ իբրեւ զհայրութիւնն , զի հայրութիւն
 առանձնաւորութեն է՝ և արարչութիւն
 բնութեանն . զի հայրութիւնն հօր մի
 այն է և ոչ որդւոյ և հոգւոյ , զի հոգի
 և որդի ոչ են հայր , որպէս և հայր ոչ
 է որդի և հոգի . իսկ արարչութիւնն
 հօր և որդւոյ և հոգւոյն է , զի հայր և
 որդի և հոգի համազօրք են արարչու-
 թեամբ : (Ի արարչութիւնն տասաւա-
 ծութեն է , այսինքն արարչութիւնն մի
 ութեանն է՝ որ յերիս անձնաւորութիւն
 է . և հայրութիւնն և որդիութիւնն և
 հոգիութիւնն երից անձնաւորութեցն
 է՝ որ ի միում բնութեանն և յառաւու-
 ծութեանն է :

Ս'ի վառն զի զհայրութիւնն հօր և
 զօրդիութիւնն օրգւոյն և զեղիւ
 թիւնն հոգւոյն միշտ գոչ առաջաք ,
 բնութիւն զայն նոցին համարեացիս :
 Ս'ի անծնելութիւնն հօր , և ծնելու
 թիւնն օրգւոյ , և եղիւթիւն հոգւոյն
 ոչ է բնութիւն . նոցին , զի բնութիւն
 երիցն մի է , ալ աշտորիկ յաակութիւնք
 առանձնաւորութեանցն են 'ի մի բնու
 թիւնն : Ս'ի եթէ զպսոսիկ բնութիւն
 դիցես Աստուծոյ , յերկուս ամբարշտու
 թիւնս հասանիցէ անկանել . կամ երիս
 բնութիւնս զնոյն ասել լատ երից կոչ
 մանցն , և զնայն իմանալ բնդդիմակս մի
 մեանց՝ որպէս անծինն և ծնեալն և ե
 լումն , զի աշտորիկ ձայնք ընդդիմակքն
 միմեանց , վառն որոյ ներհակութիւն
 և ընդդիմութիւն 'ի փառաւոր սուրբ
 Երրորդութիւնն երեի , թէ անծինն և
 ծնեալն և բղխումն բնութիւն 'ի նոսին
 ասացի . զի թէ անծնելութիւնն բը
 նութիւն է՝ և նա Աստուած է , զի աւ
 տուածութիւնն բնութեանն է , յայտ է
 թէ ծնելութիւնն ոչ է աստուածութի ,

զի ընդդէմ է անծնելութեանն . և թէ
 ծնելութիւնն բնութիւն է՝ Աստուած է,
 անծնելութիւնն ոչ է Աստուած . նոյն
 պէս և ելումն . և այսպէս երեքեանն զբ-
 կեալ լինին յաստուածութեն անձինքն՝
 յորս այսոքիկ են : Այլ կամ թէ մի բնու-
 թի՝ ասիցես սուրբ Երրորդութեն, և զան-
 ծնելութիւնն և զծնելութիւն և զեկումն
 բնութի ասիցես, և մի բնութիւն է նո-
 ցին, ապա և փոփոխումն ՚ի միմեանս
 ընկալլին, որպէս թէ անծինն հայր եր-
 բեմն լիցի և որդի և ծնունդ, և նա հայր,
 նոյնպէս և հոգին : Այլ թէ այսոքիկ ան-
 տեղի են և ամբարշտութիւն յոյժ, կամ
 հակառակս առտուածս ասել, կամ ՚ի մի-
 մեանս փոխարկեալս, ուրեմն ուզիլ դու-
 ւանութիւն է զծնելութիւնն և զանծը-
 նելութիւնն և զեկողութիւնն և զայլ
 այսպիսի կոչմունս առանձնաւորութեցն
 ոչ բնութիւն ասել, այլ ՚ի մի բնու-
 թիւնն յատկութիւնք առանձնաւորու-
 թեանցն : Այլ զասել միածնին՝ թէ « Հայր
 իմ մեծ է քան զիս », մի ըստ բնու-
 թեանն համարեցիս՝ այլ ըստ պատճա-

Բին, զի ծնօղ է Ծրգւոյ և քղիսօղ հոգւոյ,
 որք են մի բնութիւն . վրասն որոյ սրառ-
 ճառին է մեծն և ոչ էութեանն զանա-
 զանութեան և օտարութեան : Քանզի
 մեծն և ս առաւել զէակցութիւնն յայտ
 առնէ . զի մեծն ոչ երբէք 'ի վերայ այլ
 և այլ էութեան ասին, այլ 'ի վերայ միոյ
 և նոյն էութեան . քանզի ոչ ոք ասիցէ
 մարդ քան զձի մեծ, կամ զարծիւ քան
 զփիղ . այլ մարդ քան զմարդ մեծ, և
 ձի քան զձի մեծ . Նպա թէ՛ էութեանն
 զմեծն հօր համարեացիս, ուր դիցես զա-
 սացեալն վրասն որդւոյ՝ թէ՛ «Ան կալցութեան
 մեծին Աստուծոյ և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի . և զայն թէ՛ «Մեծ է տէր (ոյս-
 ինքն հայր), և մեծ է զօրութիւն նորա,
 (այսինքն սրդի, քանզի Քն է Աստուծոյ
 զօրութիւն) . և իմաստութեան նորա՝
 (այսինքն հոգւոյն որբոյ) ոչ գոյ չափի :
 Իւ կամ վրասն որդւոյ Երեմիա ասէ, թէ
 «Սա է Աստուած մեր, ընդ որում ոչ այլ
 ոք համարեացի . յետ այսորիկ 'ի յերկրի
 երեսցաւ և ընդ մարդկան շրջեցաւ : .
 միթէ որդի միայն է Աստուած, և կամ վր

յերիսն մեծն ասելոյ՝ այլ և այլ աստուածք
իցեն : Ուստի Քրիստոս զմեծն հօր վասն
պատճառին ասաց , և զէութեանն և
զքնութեն միաւորութիւն յայտ տրար
տակելով . « Ես և հայր իմ մի եմք » :

Վիտեւ տրժան է թէ տնձնաւորու-
թեանցն յատկութիւնքն ոչ քակուէ ըզ-
բնութեանն միաւորութիւն , և ոչ այլ
ցուցանէ զքնութի որդւոյ , զի ծնունդ
է , և հոգին բղխումն : Սի ահա Եւս
յԱգամայ է՝ այլ ՚ի կողէ , և Աբէլ յա-
րովայնէ Ագամայ , սակայն մի են բնու-
թիւն նոքա և Ագամ՝ յորմէ նոքին . և
ոչ եղբարք միմեանց Եւս և Աբէլ , թէ-
պէտ և ՚ի միոյ անտոճառէ էին յԱգամայ .
որպէս և ոչ որդի և հոգի եղբարք՝ սլառ
ճառք մի իմն ունեւելով զհայր :

Ինդրելի է և զայս , թէ որդի ծնունդ
դուով հօր՝ դադարեալ , թէ դեռ ևս
ծնանի : Վիտեւ տրժան է թէ և ոչ զմի
ոք յայսցանէ պարտ է իմանալ . զի թէ
դադարեալ դք ասէ ՚ի ծնանելոյ , յայս է
ապա՝ թէ և սկսաւ , զի ամենայն դադա-
րումն ՚ի սկսմանէ է : Սկսն որոյ թէ-

այէս որդին Աստուծոյ 'ի հօրէ Աստու-
 ծոյ ծնեալ, այլ անսկզբնաբար և անժա-
 մանակ, ոչ ունելով սկիզբն, վասն որոյ և
 ոչ դադարումն : Եւ թէ տակաւին և ս-
 ծնանի, ահա իրրե զանկատար որ յան-
 դիմանի որդի. և անկատարն զխորդ յառ-
 տուածութեանն գոցի : Այլ հաւատաւ-
 լի է զնա ծնունդ հօր միշտ, և հոգին
 սուրբ բղխումն միշտ, ոչ սկսեալք և
 ոչ դադարեալք : Եւ այսպիսիքս են ա-
 նապատան հարցմունք, զոր թէ հար-
 ցանիցէ որ, ժամանակ 'ի ժամանակի ե-
 ղն՝ թէ յոչ ժամանակի. զի թէ 'ի ժա-
 մանակի, զինչ արդեօք էր այն այլ քան
 զայս ժամանակ. և թէ յոչ ժամանակի,
 զխորդ լինէր ինչ, և այն ոչ 'ի ժամանա-
 կի : Եւ թէ հուպ էիր քեզ յորժամ ե-
 ղեր, և այժմ մերձ ես քո թէ ոչ. զի թէ
 մերձ էիր քեզ, ապա երկուք ոմանք ես
 դու. և թէ ոչ ես մերձ քեզ, ապա ո-
 տար ես դու քեզ ինքեան : Եւ այլ թէ՝
 զէն ծնաւ՝ թէ զոչէն, զի թէ զէն՝ ա-
 պա զխորդ ծնանէր զոր էրն, և թէ զոչ-
 էն՝ ապա յետոյ է ծնողն քան զծնեալն :

Նոյնպէս և այս, թէ դադարեաց՝ թէ
դեռ ևս ծնանի. և թէ կամօք հօր
ծնաւ զորդի՝ թէ ոչ. զի թէ ոչ կամօք,
ապա բռնադատութեալ իմն է հայր, և բռն-
ադատութայն ոչ է աստուած, յոյս է
թէ և ծնեալն յայնմանէ ոչ է աստուած,
և ոչ նա ևս է՝ աստուած. և թէ կամօք՝
յոյս է թէ կամօցն է ծնունդ որդի և
ոչ հօր, և այլ ոմն է հայր որդւոյ՝ կամքն
հօր քան զհայր :

Նոր իմն խնդիր շարժեալ եղև յու-
մանց, թէ զի հայր և որդի առինչք
են, զմիմեանս ՚ի մէջ բերեն և առ իր-
եարս հակադարձին. ըստ որում և է
սահման առնչին, թէ առինչք ասին
որ քնքեանք որ ինչ են՝ այլոց գոլ ասին.
Վասն այսորիկ զի հայրն որդւոյ է հայր,
և որդին հօր է որդի, և հօգին ոչ այլ
պիտի ինչ ասի, օտար ոմն է ՚ի հօրէ և
յորդւոյ :

Վիտելլի է, զի այսպիկ անուանք ոչ
են բնութիւն՝ այլ ՚ի բնութեն. քանզի
հայրութիւնն ՚ի հայր ոչ է բնութիւն,
և որդիութիւնն յորդին ոչ է բնութի,

այլ 'ի բնութիւնն առանձնաւորութիւնք
 և յատկութիւնք : Վասն որոյ և հոգին
 'ի նոյն բնութենէ հօր և որդւոյ գոլով
 ունի զիւրն յատկութիւն առանձնաւոր-
 ութեան զհոգին գոլ և զեղումն . և
 բնութիւն մի է երիցն , և այսորիկ 'ի
 միում բնութեանն են : Այս թէ զայ-
 սոսիկ բնութիւն համարեցի որ , սւրե-
 մըն որդի հօր՝ ասի բան զօրութիւն և
 իմաստութիւն . ընդէր ոչ հակադարձի
 և հայր առել որդւոյն՝ բան և իմաստու-
 թիւն և զօրութիւն : Իսկ թէ առաքա-
 կան ուրնչիւն վարեցին յայս՝ ասե-
 լով, թէ իմաստութիւնն իմաստնոյն է ի-
 մաստութիւն , և իմաստունն իմաստու-
 թեամբ է իմաստուն , գիտացեն՝ զի այս
 մարմնականացս է և ոչ անմարմնոց . և
 որք զայս ասեն , 'ի բաց բառնան զէու-
 թիւն , զի ըստ մեզ իմաստութիւնն և
 բանն ոչ են էութիւն՝ այլ սլատահումն :
 Արոյ և մեք պատասխանեցուք մարմնու-
 պէս նոցա , թէ ըստ սցգմ՝ և հոգին հո-
 գեւորի է հոգի , և հոգեւորն հոգւալի է
 հոգեւոր , զոր 'ի վերոյ պատգաւսն թէն

անհնար է առնուլ: Վանգի թէպէտ էակիցն և փառակիցն և այլ այսպիսիքս հակադարձին առ իրեարս, զի էակիցն ուրումն է էակից, և փառակիցն ուրումն է փառակից, սակայն ոչ ամենայն հակադարձութիւն էակցութե է նշանակ: Եւ յազապս այնորիկ հոգի ասի հոգին՝ ոչ ունեւիւմ առ հայր և որդի զանդրադարձութիւնն՝ որպէս առ իրեարս նոքին: Ս'ի այսպիսի ձայնք բնութիւն կարծեացին, այլ Եստակութիւնք 'ի մի բնութեն: քանզի հայր և որդի և հոգի ասի. Եւ զապս ամբողջ պահելոյ զերիս անձինս 'ի մի բնութեանն:

Ինդրեւի է, թէ զհայրն միայն պարտիցէ համարել Աստուած վասն ասելոյն Քրիստոսի, թէ «Հայր տաւր նոցա՝ զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած որ: Վիտելարժան է, թէ զկնի ասելոյն. «Զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած որ, 'ի վերայ բերէ՝ թէ «Եւ զոր սուսքեցեր զՅիսուս Քրիստոս որ: Ո՞ր որս ասեն ոմանք, թէ էր ոչ ասաց՝ թէ և զոր առ ոքեցերդ զՅիսուս Քրիստոս կամ ըզ

տէր, այլ լսի զիւր անունն զՅիսուս Քրիստոս։ Երոյ պատասխանի տոցուք նախ զայս ինչ, թէ ամ որ որ ճշմարիտ չէ, նա սուտ է, և որ սուտ է, չէ այն ինչ զոր կոչի։ Եւ որ յորժամ գաանիցեմք և զորդի Աստուած քարոզեալ, միթէ սմուտ Աստուած պարտ իցեմք զնա կարծել և ոչ ճշմարիտ. ապա և զվկայութիւնս ՚ի մէջ առցուք, որովք որդի Աստուած քարոզի։ Եւսայիաս գրէ՝ թէ «Մանուկ ծընու մեզ, որդի տուաւ մեզ, որոյ անունն կոչի Աստուած հօր»։ Եւ դարձեալ թէ «Ահա կոյսն յղասցի և ծնցի որդի, որոյ անունն կոչի Էմմանուէլ, որ թարգմանի ընդ մեզ Աստուած»։ Եւ որ եթէ Աստուած է որդի, որպէս գիրն վկայէ. յասելն Յովհաննու, թէ «Իսկզբանէ էր բանն և Աստուած էր բանն», յայտ է թէ և ճշմարիտ Աստուած էր. ըստ որում նոյն Յովհաննէս ասէ, թէ «Եւ եմք ճշմարտի որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի»։ զի ճշմարտին հօր՝ ճշմարիտ որդի է նա, որպէս ինքն ասէր, թէ «Ես եմ ճշմարտութիւն և կեանք»։ և

աս ծնէ կոյրն ասէր . « Դու հաւատամ
 յորդի Աստուծոյ . և իբրեւ հարցեալ ե-
 ղի՝ թէ ո՞վ է նա, ասէ Յիսուս . ես եմ՝
 զոր տեսանես և խօսիմ ընդ քեզդ, որում
 և հաւատաց և երկիր եպագ : Եւ յոր-
 ժամ հրէայքն կամէին զնա քարկոծ առ-
 նել, և զպառճառն ասէ աւետարանի-
 չնն, թէ « Զի հայր իւր կոչէր զԱս-
 տուծ, և հաւասար առնէր զանձն Աս-
 տուծոյդ . զոր և առ ինքն առ Փրկիչն ա-
 սէին, թէ « Դու մարդ ես և զանձն քո
 Աստուծ առնեսդ : Եւ որ ժիւթ փոխ
 եաւ և հրաժարեաց յայս կոչմանէ . ոչ
 արդեօք 'ի բաց վազեաց, այլ առաւե-
 լապէս հաստատեաց զայն 'ի վերայ իւր,
 որով և առաց՝ թէ « Զնոստ առ որս բա-
 ննն Աստուծոյ եղևդ : Գիրն Աստուծ
 ասէ . « Ես ասացի թէ աստուածք իցէք
 և որդիք բարձրելոյդ : Իսկ զոր Հայր
 սրբեաց, զայս ըստ մարմնոյն զգեցմանն
 իմա, և առաքեաց յաշխարհ . դուք ա-
 սէք, թէ հայհոյեմ՝ զի ասացի թէ որդի
 Աստուծոյ եմ, որ և 'ի գործոց աստի
 պարտ էիք ճանաչել, զի որդի Աստու-

Զոյ եմ: Լը որդի Աստուծոյ ասե՛լն ոչ
 պէ ինչ ընծայեցուցանէ, թէ ոչ՝ զի Աս-
 տուած ճշմարիտ իցէ. զի որպէս ՚ի մար-
 գոյ մարգ, նոյնպէս յԱստուծոյ Աստուած
 է ծնեալն, և ՚ի կենացն կեանք, և ՚ի
 լուսոյն լոյս, և ՚ի հզօրէն հզօր. սցապէս
 Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ
 է որդի: Լը զճշմարիտն յիշեաց վասն
 սրուելոյ զճշմարիտն Աստուած ՚ի ստոցն՝
 որ են կուռքն: Լը թէ վասն ասելոյն. « Զի
 ծանկդեն զքեզ միայն ճշմարիտ Ա՞ծ »,
 զհայրն միայն Աստուած ոք կարծիցէ, ա-
 պա այնպիսին և ՚ի քանկցն երեմիայի և
 զսրդին միայն համարեսցի գոլ Աստուած.
 քանզի ասէ նա, թէ « Սա է Աստուած
 մեր, ընդ որում ոչ համարեսցի այլ ոք.
 որ ՚ի յերկրի երևեցաւ, և ընդ մարդկան
 չըջեցաւ »: Վասն որոյ իմանալի է ուզ-
 զափառ մտաց, զի աստուածութիւն միա-
 պէս է հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ.
 զի Աստուած է հայր, Աստուած է և որ-
 դի, Աստուած է և հոգին սուրբ, քառ
 որում առաց Պետրոս առ Անանիա, թէ
 « Ընդէր ասեցե՛ր հոգւոյն սրբոյ, ոչ սղե-

ցեր մարդկան՝ այլ Աստուծոյդ : Եւ Պօղոս
 ասէ՝ Թէ տէր հոգին է : Եւ զի երեք ան-
 ձնաւորութիւնն է Աստուած , յայտ ա-
 րար ինքն առ Մովսէս . « Ես եմ աստուած
 Աբրահամու և աստուած Իսահակոյ և
 աստուած Եսակովբայոյ : Եւ զի ոչ երեք
 աստուածք՝ այլ մի , ինքն յայտնեաց ա-
 սելովն Մովսէսի՝ Թէ « Ասաց աստուածդ ,
 այս միութեանն . « Արարցուք մարդ ըստ
 պատկերի մերում և ըստ նմանութեան ,
 այս առանձնաւորութեանն : « Եւ արար
 Աստուած զմարդն ի պատկեր իւրդ , այս
 միութեանն . « Եւ ըստ պատկերի Աս-
 տուծոյ արար զհասդ , այս անձնաւորու-
 թեանն : « Եւ ասէ Աստուածդ , այս մի-
 ութեանն . « Ահա եղև Ադամ իբրև զմի
 ի մէնջդ , այս անձնաւորութեանն : « Եւ
 ասէ Նոյ . օրհնեալ տէր Աստուած , Աս-
 տուած Սեմայդ , այս անձնաւորութեանն .
 « Ընդարձակեսցէ Աստուած Եփրեթիդ ,
 այս միութեանն : Եւ վրան աշտարա-
 կին ասաց Աստուած . « Եկոյք իջուք
 և խառնակեսցուք զեզուս շինողացնդ ,
 այս յայտնապէս առանձնաւորութեանն է .

“Եւ էջ տէր տեաանել զաշտարակն զոր
 շինեցին որդիք մարդկան ո, այս միու-
 թեանն է : Եւ Աբրահամու երեւալ
 Աստուած առ կազնեաւն մամբրէի՝ իս-
 կապէս զմիութիւնն իմանամք . և ասե-
 լովն . “ Ամբարձ Աբրահամ զաչս իւր
 և ետես , և ահա սրբ երեք կային ՚ի
 վերոյ քան զնա ո , ՚ զերեքանձնեան տէ-
 րութիւնն հաւատամք . որպէս նոյն ըն-
 թերցուածն մինչև ՚ի կատարումն զսու-
 ցացս զերից և զմիոյ խօսի : ( ) Կնի սոյսմ
 կարգի ասէ գիրն , թէ “ Տեղեաց տէր ՚ի
 ատառնէ հուր և ծծումք ՚ի Սոդոմ ո ,
 զանձնաւորութեցն նշանակելով . “ Եւ
 եղև ՚ի տառակել ատառն զքաղաքսն զայ-
 նոսիկ՝ յիշեաց տէր զԱբրահամ ո , ըզ-
 միութիւնն այսու յայտ առնէ :

Պարձեալ իմանալի է զմի աստուա-
 ծութիւնն և զերեք անձնաւորութիւնն
 յայսմանէ , զի հրեշտակն ասաց առ Աբ-
 րահամ ՚ի զենումն Իսահակայ . “ Յանձն
 իմ երդնում ասէ տէր ո , այս բան է ՚ի
 դէմս հօր . և զորդւոյ ասէ Դաւիթ առ

1. Այլ օրէնսի . Ջերեք անձնաւորութիւնն ,

Աստուած հայր : թէ « քոյ է բազուկ և զօրութիւն » , զոր մեկնէ Պօղոս՝ թէ Քրիստոս է Աստուծոյ զօրութիւն : Իւեգիպտացիքն ասացին վամն հարուածոյն իւրեանց , թէ « Մատն Աստուծոյ է այս » , որ նշանակէ զհոգին սուրբ , զոր Քրիստոս ամաց յուեռարանին՝ թէ « Մատամբ Աստուծոյ հանեմ զդւս » : Իւրդ անձն և բազուկ և մատն զանող զանեալ տնսւամբ և բաժանեալ մասամբ զերեք անձնաւորութիւնն յայտառնէ զսրբոյ Երրորդութեանն . իսկ զև մի իմն կենդանի է անձն և բազուկ և մատն , այսպէս երեք անձնաւորութիւնն մի իմն են էութիւն և մի բնութիւն և մի Աստուած և արարիչ և այլն ամենայն : Օ՛ի որպէս բազուկն յանձն , և մատն ՚ի բազուկ և յանձն , այսպէս որդի ՚ի հայր , և հոգին յորդի և ՚ի հայր : Ըստ որում հայր յորդի և ՚ի հոգի՝ որպէս ասաց Քրիստոս , թէ « Դու հայր յիս և ես ՚ի քեզ » , այսպէս և Մովսէս ըզմիութիւնն յայտնեաց զսուրբ Երրորդութեանն ասելով . « Լուր իսրայէլ տէր

Աստուած քս տէր մի է ո. և զասացեալն
 լինքենէ նոյն ինքն Սատուծոյ. «Ես եմ
 որ էնն ո, իսան մի. թեանն իմանամք :
 Իսկ զասացեալն Եսայեալ առ Իսրայել
 թէ « Հոգին իմ և բանն իմ որ 'ի միջի
 քում ո, յանձնաւ որով թիտն հաւատամք :
 'Իմանալէս և զասացեալն 'ի Միքիայ' թէ
 « Ոչ մերժեսցէ զնախատինան որ ասաց ,
 թէ տունն իսրայելի բարկացոյց զհոգին
 տեառն ո. զոր Եսայիաս 'ի գիմաց մար-
 դացելոյն գրեաց , թէ « Տէր տէր առա-
 քեաց զիս և հոգի նորա ո : Եւ Դաւիթ ,
 թէ « Երկիր ետ զպտուղ իւր, և օրհնեաց
 զմեզ Աստուած Աստուած մեր. Աստուած
 մեր օրհնեսցէ զմեզ ո : Եւ թէ « Ասաց
 տէր յաէր իմ, նիտո ընդաջմէ իմմէ ո :
 Եւ թէ « Ողորմութեամբ տեառն լի ե-
 զև երկիր , և բանիւ տեառն երկինք
 հասարակեցան , և հոգւով բերանոյ նո-
 րա ամենայն զօրութիւնք նորա ո . այս
 է որդւով, զի Քրիստոս է Աստուծոյ ի-
 մաստութիւն՝ ասէ Պօղոս : Եւ Սողոմոն,
 թէ « Աստուած իմաստութեամբ հի-
 մուսնո հարկ երկրի . պատրաստեաց զե-

կինս խորհրդով, և հանձարով իւրով
զանդունդս պատճառեացոյ, այսինքն հս-
գւով սրբավ: Օր և Մովսէս համազօր
սոցին ասաց. «Իսկզբանէ արար Աստուած
ղերկինս և զերկիրոյ, այս է հայր: «Եւ
հօգի Աստուծոյ շրջէր 'ի վերայ Զուրց' ո
կենդանածնելով զարարածս: «Եւ ասաց
Աստուած եղիցի լոյս ո, որ է սրգի, որ-
պէս ասաց Երեմիաս՝ թէ «Կոչեաց ըզ-
լոյս և լուաւ նմա դողութեամբ, սա
Աստուած՝ որ յերկրի երևեցաւ ո: Եւ
Սողոմոն ասէ. «Զի՛նչ անուն է նորա,
և զի՛նչ անուն որդւոյ նորա:

Եւ յսոքիկ ամենեքեան և որ այլ 'ի
սոցնս յարին՝ զերեք անձնաւորութիւն սր
'ի միում բնութեն և անձութեն է՝ յայտ
առնեն: Իսկ ասելն՝ թէ «Բան տն որ եղև
առ Եսայի. — և պատգամն Աստուծոյ որ
եղև 'ի վր Երեմիայի. — և առած տեա-
ռն առ Նաւուս Եզկիեսացի. — և այս
պէս տսէ տէր ամենակալ ո. այսոքիկ ա-
մենայն զմի աստուածութիւնն և զմի
տէրութի՛ որ յերեք անձնաւորութիւնն
փառաւորեալ երրորդութեանն է՝ յայտ

Բռնեն : Օր Եսոյիս յայտնապէս 'ի
 Սերալքէիցն ուսեալ վարդապետեաց ե-
 կեղեցւոյ զօտայեալն . « Սուրբ, սուրբ,
 ոուրբ, աէր զօրութեց Կ. Երիցս սուրբ
 ասելովն զերեք անձնաւորութիւն մից
 աէրութեանն և սատուածութեն յայտ-
 նել արարին, և զնոյն մի աէր կոչելովն՝
 զմի սատուածութիւնն յերիս անձինս
 յայտնաբանեցին : Այլ և վեց թեոքն
 իւրեանց զայս մեզ քարոզեցին . երկու
 քումբք թեօքն ծածկէին զգլուխս իւ-
 րեանց՝ որ է սկիզբն, ցուցանելով թէ
 ծածկեալ է սկիզբն ինդրել Աստուծոյ,
 զի անսկիզբն է : Այլ երկու թեօքն զու-
 աքս իւրեանց որ է վերջինն, յայտնելով
 թէ անվերջ և անվախճանութեան մի-
 այն է քննել զնա, և զայն այնչափ՝ որ-
 քան բանան Սերալքէիցն թեքն իմանալ
 երեք անձնաւորութիւն 'ի մի բնութի
 և սատուածութիւն, և մի սատուածու-
 թիւն յերեք անձնաւորութիւնն :

Վիտել արժան է, զի յաղագս անձառ
 միաւորութեան՝ երեք անձնաւորութիւն
 'ի միում սատուածութիւն, գիրք սուրբք

անխորհրդակցութեամբ և զանազան անձկանքներով և
 զխաղաղական քաջ յապագաներով վերադառնալով
 մեանց տանն, այսինքն՝ զի հայր միայն է
 հայր և անակիցքն, և որդին միայն որ-
 դի և ծնունդ, և հոգին միայն հոգի և
 բոլորակն : Ասկայն է երբեք զի զհայր
 հոգի կոչեն Կիրք, և զորդին հայր ան-
 ուանեն, և զնայն հոգի կոչեն, և բոլոր-
 ակն և զորդին անուանեն, և զհոգին մի-
 ամին կոչեն, ոչ եթէ զի շփոթումն կամ
 սլաքութիւնն և 'ի միմեանս փոփոխու-
 մին ինչ 'ի նոսա ցուցանեն, իբրեւ թէ
 հայր երբեմն լինի որդի և հոգի, և հո-
 գին սրգի, և այլն և ս : Ի բաց սուր զայս
 պիտի կարծիս . քանզի թէպէտ սուրբ
 երրորդութիւնն 'ի միում աստուածու-
 թեան են, զի մի են բնութեամբ և 'է-
 դութեամբ, սակայն յաւաքական յան-
 ձնաւորութեան յատուկան ² անշարժա-
 կան են և անշփոթ :

Եւ աստուածային Կիրք զանազան
 միմեանց և զյատուկն յիշէ 'ի վերայ ի-

1 Եւ 'ի ծննդ : Աստուածութեամբ :

2 Մի օրինակ : Անշարժ և անշփոթ :

րենրաց՝ զլուրդութիւնս միսւթիւն՝ նոցա
յայտնելով, միտնդամայն և այլ իմն բար-
ձրութեան խորհուրդս մեզ ուսուցանե-
լով, զոր և ռասացուք այժմ։ (Նշայր հո-
գի կոչէ գիրն, ըստ որում քրիստոս ա-
սաց առ Սամարացի կիներն. «Հոգի է Աս-
տուածդ. ոչ եթէ սցսու զհայր ի հո-
գի փոխարկիլ եցոյց, այլ եցոյց աշխար-
հի ոչ մարմնապէս պաշտել զանմարմինն
Աստուած իբրև զհինն Իսրայէլ, որ զու-
հիւք և ճենճերօք և այլ նիւթականօք
ստնիւք պաշտէր զԱստուած. այլ իբրու-
ղի Աստուած անմարմին է և հոգի, ան-
մարմնաբար և հոգեւորապէս պարտ է
պաշտել զնա. և այս յայտ ի յաջորդացն
է, զի յորժամ ասաց թէ «Հոգի է Աս-
տուածդ, այսինքն աննիւթ և անմար-
մին, ի վերայ երեք» թէ «Երկրպագուաց
նորս պարտ է հոգւոյ և ճշմարտութիւն
երկիրպագանել», այսինքն անմարմնա-
բար և ստուգատէս երկիրպագանել նիւ-
մա։ (Եւ դարձեալ, թէ ընդ զոր հոգի ա-
սաց, երկիրպագանել և հոգւոյն սրբ-
բոյ և որդւոյն միածնի, զոր ճշմար-

սուրբիւն կոչեաց, և զորդի՝ հայր հանդերձելոյ աշխարհին՝ ասէ Եսայի, զի ըզհամազօր տէրութիւնն որդւոյ ընդ հօր երկնի և երկրի յայտ արասցէ։ Դիտութեամբ լսիցես զասելն որդւոյ վասն մարմին զգենլոյն, թէ՛ «Յաղագս աւուրն այնորիկ և ժամու ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք և ոչ որդի, բայց միայն հայր»։ մի անգիտութիւն դիցես որդւոյ, և փոքր գոլ քան զհայր։ այլ ուսեալ՝ զորդի հայր հանդերձելոյ աշխարհին, այսինքն տէր և արարիչ իմասցիս։ և զոչ գիտեն զօրն հանդերձեալ և զժամն՝ տընորէնութեանն աղագաւ բարբառեալ և ոչ անգիտութեան։ զի նա հայր և տէր և գիտօղէ հանդերձելոյ աշխարհին և մերձակայիս իբրև զհայր և ընդ հօր։ Իւր թէ հայր բերանով Դաւթի ասացաւ որդին իւր միածին. «Ընդ քեզ է ինձ սկիզբն աւուրոց զօրութեանց»։ մի այսու համարեսցես՝ թէ և հայր սկիզբն ունի զայլ ոք ինքեան, և ինքն ինմանէ սկսեալ է և ծնեալ, և հայր և որդի միապէս սկսեալ են յայլմէ սկզբանէ։ Ի բոց լեր

յայսպիսի կարծեացս . այլ իմա՝ զի այսու
 զանժամանակաբար սկսանիլն որդւոյ
 յանսկիզնականն հօրէ յայտարասցէ,
 վասն որոյ 'ի վերայ ածէ՝ թէ « Յառաջ
 քան զարուսեակ ծնոյ զքեզ, այսինքն
 թէպէտ սկսեալ ես յինէն ծննդեամբ,
 այլ յառաջ քան զարեւ է անուն քո . և
 սկիզբն քո ընդիս է մշտնջենաւոր, որ աշ-
 նրակիզն եմ . 11) թէ որդին անսկիզբն
 է, քանզի սկիզբն ունի զհայր, այլև ոչ
 յետոյ կամ կրսեր քան զհայր, այլ ընդ
 անսկիզբն հօր՝ է և սկսեալն 'ինմանէ միւ
 ածինն էութիւն մշտնջենաւորութեամբ
 սկզբանն ընդ անսկիզբանն գոլով: 12) թէ
 ինքն Քրիստոս որ ըստ մարմնոյ ծննդեա-
 նըն և ըստ հոգեորականին խօսէր առ
 Նիկողիմոս և ասաց, թէ « Ճնեալն 'իմար-
 մնոյ մարմին է, և ծնեալն 'ի հոգւոյն
 հոգիի, մի՞ դու զնա հոգի համարիցիս
 գոլ վասն ծնանելոյն 'ի Մարիամայ հո-
 գւով սրբով, որպէս ասաց հրեշտակն՝
 թէ « Ճնեալն 'ինմա 'ի հոգւոյն սրբոյ է, զի
 զայս ոչ յաղագս իւր՝ այլ վասն միւ
 կրօնելոյն ասաց, թէ 'ի ջրոյ և 'ի հո-

դւոյ ծնեալքն հոգեւորք են և աստուա-
ծայինք : Իւ թէ զորդին միածին զծը-
նեալն 'ի հօրէ՝ Դաւիթ 'ի դէմս հօր բլղ-
խումն զնա կոչէ , այսինքն՝ հօր ասելով .
« Բղխեսցէ սիրտ իմ զքան բարի ո , մի ա-
սու ոք զորդին հոգի և բղխումն հա-
մարեսցի , քանզի որդի ծնունդ է 'ի հօ-
րէ , այլ ասէ զնա դէրն 'յարական սըր-
տէ հօր բղխեալ զքան բարի : (Յաղագս
այսր պատճառի՝ զի ծնունդ սնուն թէ-
պէս 'ի բնութենէ և յէութենէ ծնո-
ղին զծնեալն ցուցանէ , ոսկայն ախտու-
ւոր մատց նիւթակսն իմն և ախտոյքին
կարծիս տայ , վասն որոյ և անախտ և
աննիւթ ծննդեան որդւոյն որ 'ի հօրէ՝
զբղխումն անուն մերձ դնէ , որ անախտ
իմն է :) Ի անախտաբար բղխումն 'ի
բղխողէն ելանէ՝ որպէս ջուր յաղբերէ
և պառզ 'ի ծառոց , որպէս զի ծնըն-
դեամբն զորդի յէութենէ և 'ի բնու-
թենէ հօր իմացիս , և բղխամբն ա-
նախտաբար զնա ծնեալ համարեսցի » :

I Ծախիւն . Ի հարակոյն որտէ բղխեալ բուն
բարի :

Այսպէս և հոգին սուրբ որ բղխու-
մբն է 'ի հօրէ, ծնունդ զնա գիրն կոչէ .
զի Սողոմոն ասէ վասն հօր, թէ « Ամե-
նեցուն ճարտարապետն իմաստութեան
ուսոյց ինձ, զի գոյ 'ի նմա հոգի մտա-
ւոր, սուրբ, միածին » . ոչ թէ այսու
զհոգին ծնունդ յայտառնէ, զի նա բրդ-
խումն է 'ի հօրէ, այլ զայն կամի նշա-
նակել՝ թէ զի բղխումն 'ի բղխողէն թէ-
պէտ տնտիտաբար ելանէ, այլ ոչ զէակ-
ցութիւն և զմիութիւն խկապէս ցու-
ցանէ . ըստ որում ջուր յականէ և յաղ-
բերէ բղխեալ իբրև հոսումն և այլայ-
լումն իմն յայտառնէ : Այլ թէ 'ի ջր-
րոց անտի զջուրն բղխեալ առցես, զայս
երևեցուցանէ միանգամայն, և ոչ անձն
առ անձն յատկացեալ գտանի . իսկ թէ
յերկրէ զբղխումն առցես զջրոյն, այլ
էութիւն իմն է բղխողին և այլ բղխելոյ
ջրոյն : Այսպէս և զպսուղ ծառոց 'ի յէ-
ութենէ նոցին համարեսցիս գոյ, սա-
կայն այլ և այլ իմն են նոքա ըստ համոց
և ըստ որովորութե : Այսն որոյ զի սակաւ
աչս օտարութիւն գտանի 'ի բղխումն և

'ի բղխողն , սակա այնորիկ բղխեցելոյն
 յէսթենէ հօր հոգւոյն սրբոյ մերձ դնէ
 գիրն զմիսածինն անուն , զի ցուցցէ՝ թէ
 հագին սուրբ իբր զծնանդ է բղխեալ 'ի
 բղխողէն իւրմէ 'ի հօրէ , որպէս զի բղխ
 մամբն զանախաութար ելումն 'ի հօրէ հա
 դւոյն սրբոյ իմասցիս , և ծննդեամբն ան
 դուստ յէսթենէ և 'ի բնութենէ հօր
 բղխեալ զնա հաւատասցես : Յաղագս
 այնորիկ 'ի բնութենէ հօր ծնեալ որդ
 ւոյ զբղխումն մերձ դնէ՝ զանախաութար
 , ծնունդն յայտնելով , և ոնախաութար
 բղխելոյն 'ի հօրէ հոգւոյն զծնունդն յու
 րադրէ՝ զառ 'ի յէսթենէ և 'ի բնութէ
 հօր հոգւոյն զբղխումն ցուցանելով :

Փառաւորեալ և սաշտի լի սուրբ Եր
 րորդութեանն և միոյ աստուածութեն
 ոյսբան և սր սոյին համազօր աստուա
 ծաշունչ գիրք գիտութի մեզ ընծայե
 ցին , և զստաւելն բան զայս անհասու
 թեան ամսրով յեղականաց թափուցեալ
 քարոզեցին , զյառաջ ճանապարհաւ բու
 րերարութիւն և գներգործութիւն նու
 րին յարարածա մասնաւորաբար նշանօք

ծանուցին, և զծանօթութիւն էութե
նորա և բնութեան ամենեին անճառ
փակեցին. սակայն գոյութիւն և անհաս
էութիւն զնա հռչակեցին, որով հա
ւատամք՝ թէ է Աստուած վկայեալ յօ
րինաց և ՚ի մարգարէից և ՚ի նորոց կր
տակորանաց: Այլ և ՚ի բնական քննու
թենէ յերեւելեաց ապտի է իմանալ զու
ներևոյթան նորա իսկզբանէ, զաստուա
ծութիւն նորա և զմշտնջենաւորութի
ն և զզօրութիւն: Այլ յայնմանէ, զի ե
ղեալքս ամենայն ՚ի սլաութաւ իմեմ
նէ եւ, որպէս մասունք ՚ի բոլորէ, ըսա
որում զգալիքս ամենայն ՚ի Զորից տարե
րացն: Արդ յորժամ գոցի ռք ՚ի վերայ
սոցին կայեալ անպատճառ, ոչ զոք ու
նելով ՚ի վերայ ինքեան սկիզբն և պաա
ճառ, յայտ տհա՝ է նա արարիչ և պաա
ճառ ամենայնի, որպէս Պլուտոն ասէ՝
թէ զհայրն և զստոծառն ամենայնի գը
տանել գործ է, և դատել պատմել ան
հնար է: Այլ դարձեալ թէ մի է պաա
ճառ ամենայնի, և ինքն անպատճառ է:
Այլ երկրորդ զայս գիտել, զի ամենայն

Ետեքս միմեանց ներհակք են և 'ի բաց
 բարձող, որպէս ջուր հոյս, և այն ևս,
 արմի 'ի հասման և 'ի ծորման են: Վառն
 որոյ Գոյ այլ որ զսու 'ի սոցունց, որ բզ
 սոսա 'ի միջտ հոսելն և 'ի ծորելն ան
 կորուսանելի և անսպառելի յինքեանս
 պահէ. և այն որ զայս առնէ, զնեքհա
 կրս զայսոսիկ և զապականացուս 'ի գոյ
 ութիւն և 'ի միաբանութիւն պահելով,
 յայտ է՝ եթէ նա ինքն է արարիչ սոցո
 և նախախնամիչ. վառն որոյ աստուած
 տղին գիրք աստուածութիւն անուանել
 զնա մեզ հաւատալ ուսուցին, և ունուն
 նմին բնութեան բոլորովին հետադոտել
 հրաժարեցուցին: Վանզի անտես զնա
 միջո հաշակեն ասելով, թէ «զԱստուած
 ոչ որ ետես երբէք», և Պօղոս ասէ, թէ
 «Զոր ոչ որ ետես, և ոչ տեսանել կա
 րող է»: ( ) 'ի թէպէտ և Մովսէս տե
 սանել ասի զԱստուած և խօսել ընդ նր
 մա և օրէնս ընկալեալ 'ի նմանէ, սա
 կացն ոչ զնա ետես որ ասացն, թէ «Ոչ
 որ տեսցէ զէրեսս իմ և ազդի», այլ
 ձեռն իմն և նմանութիւնս, ապա թէ ոչ՝

ընդէր գրեալ է, թէ « Երևեցաւ Մովսէսի հրեշտակ տեսաւն բոցով հրոյ 'ի մութենւոջն ր, և թէ՝ « Առէք զօրէնս 'ի հրաւանս հրեշտակաց ր. « Եւ փառգեալ հրեշտակօք 'ի ձեռն միջնորդի ր : Սապէս և զԵսայեայն, թէ « Տեսի զսէր նստեալ յաթոռ բարձրութեան ր. և զՄանովէին, թէ « Կրեաք ո՛վ կին դու, զի զԱստուած տեսաք ր. և զՅոբայն, թէ « Տեսի զԱստուած դէմ յանդիման և ապրեցաւ անձն իմ ր. և զԵղեկիային և զՄիքիայն, զԱբրահամուն և զայլոցն մի բնութեանն և էութեանն իսկապէս երևուին համարեսցիո, այլ նմանութիւն և երևայթ իմն : Բանզի թէ զնա տեսանէին, ընդէր արդեօք ոչ յարմարագոյնըս զնմանէ զերևումն առէին պարզ տարած՝ անպարունակելի, այլ նիւթալիան և թանձր իրս իմն զնմանէ ճառէին, մարդ երեւալ և յաթոռ նստեալ, և գազան և անասուն զնա վերագրեալ : Տեսանեա զի այս ոչ է բնութեան նորա երևումն, քանզի զիմքոյ յաթոռ պարունակի այն օր ասաց . « Զերկին և զերկիր

եա ընումք. և կամ զխմորդ. ի լոյս անմա-
տոյց բնակել զնա տաւ. Պօղոս, միթէ նա
ի տեղւոջ բնակեալ ժողովք. և տալա ան-
մատոյց լոյսն՝ յորում նա բնակեալ է,
մեծագոյն է քան զնա և նմին պարունա-
կող:

Ի արձեալ և անտի յայտ է, զի զընու-
թիւն նորա ոչ տեսանէին արդարք, քան
զի այլ և այլ զնմանէ ճառէին, ոմն զայս
ինչ և ոմն զայն: Իսկ որ զընութիւն իւ-
րոցն տեսանէ, յամենայն ժամ և ամե-
նայն դք միապէս զնա նշանակեն. որպէս
զմարդ բնութեամբ տեսանելով ամե-
նայն դք զնա մարդ տեսանէ, և յամե-
նայն ժամ ինքն մարդ երեի. իսկ զան-
տեսանելի էութիւնն, զի ոչ զընութիւն
նորա տեսին, վասն այն այլ և այլ զնմա-
նէ ճառեցին. ոմն ծեր և հինաւուրցն
զնա տասց, և այլ ոմն մանուկ զնա վե-
րագրեաց. ոմն քահանայ, և ոմն պատե-
րազմող արիւնսզգեստ. ոմն յօտն, և ու-
մըն նստեալ, և երբեմն առիւծ, և այլ
երբեմն յովսղ, և ինձ ասարակուսեալ.
որ ոչ բնութեան նորին են ցոյցք, այլ

պիտակից իմն յաղագաւ, որպէս ինքն ա
սաց՝ թէ « Ի անսիրտ յաճախեցից, և ի
ձեռն մարգարէիցն նմանեցայց Դ, այս
ինքն թէ ոչ որպէս եմն նմանեցայց.
զի և ոչ իսկ տեսանել կարէ դք, այլ
որպէս պէտք իրացն և ժամանակն պա-
հանջեցեն՝ զձե և զնմանութի ասէ յա-
ճախեցից երևեցուցանել: Բանզի սրբա-
մտեալ Իսրայէլի՝ առ իւծ երևէր և այլն,
և պատերազմ վանելով՝ զինուոր; և քա-
ւել կամելով՝ քահանայ. զանսկզբնութի
ի ձեռն հին աւսուրց երևելոյ ցուցանէր,
և մանկութեամբ զանթառամ և զան
վախճան քարերարելն յայտնաբանելով:
(Յոսն կալն՝ առ թիկունս հասանելն նո-
ցա և օգնելն ցուցանելով, և յաթոռ
նստելով՝ դատաստան իմն օւղղել կամե-
լով: Այլ և նստելն զյարամնայութին
և զմշտնջենաւորութիւն նորին էութե
յայտնէ, որպէս գիրս ասէ՝ թէ « Դու
նստիս յաւիտեան, և մեք կորստականք
յաւիտենից Դ: Տեսանե՞ս զի ոչ զնաթիլն
վասն նստելոյ ասէ, ապա թէ ոչ՝ առե-
լովն թէ դու նստիս, ըստ կարգի էր ա

տեղ թէ՛ և միք յոսն կամք, այլ զմեզ
կորստական ասելովն՝ զյարակայութիւն
նորին էութե նստմամբն եցոյց : Այս-
պէս և մարմնական դէմն նմա դնելով .
տէր , « Բայց տէր զաչս քո և տեսդ . և
ուենին , « Խոնարհեցո տէր զունկն քոդ .
և ձեռն , « Ձգեաց տէր զձեռն իւր , և
մերձեցոյց ի բերան իմդ . և ինգուկք ,
« Հոտոտեցաւ Աստուած ի հոտ անու-
շիցդ . և ոտս , « Լուսն զձայն գնալոյ
տեառն Աստուծոյ ի դրախտինդ . և բե-
րան , « Զի բերան տեառն խօսեցաւ
զայսդ : Եւ զայլ ամենայն այսպիսի վա-
սլն մերոյ թանձրութեան և նիւթակա-
նութեան իմա աստուածաշունչ գրոց
հարկաւորեալ , և դէմ և ձեռ անվայ-
րափակ և անմարմին էութեանն եղեալ .
աչօք՝ զտեսողական նորին զօրութիւն
յայտնելով , և ունկամբ՝ զաստուածայ-
նաբար լսողութիւնն , և ձեռօք՝ զամե-
նափարող ներգործութիւնն : Ապէս և
զոյլ նշանակաբար առացեալն զնմանէ
վասն մերոյ տկո՞րութեան՝ աստուածա-
վայելապէս առնլի է ի վերայ նորա ու-

զիշ մտայ : 'Լճանապէս և զայն զոր պիտ
առա իմն յանախտ զօրութիւն նորա մա
կադրեն դիրք , այսինքն՝ « Բարկացաւ
տէր 'ի վերայ Ժողովրդեան սրտմտու
թեամբ ր . և թէ՛ « Բնակեալն յերկինս
ծիծաղեսցի զնորօք ր . և թէ՛ « Զարթեաւ
որպէս 'ի քնոյ տէր ր . և թէ՛ « Զղիւ
ցաւ տէր , զի թագաւորեցոյց զՍաւուղ ր .
և թէ՛ « Ո՛ւր ես Ադամ ր , իբրեւ զան
դէտ դք . և այլ այսպիսիս որք մարդկան
են յարմարագոյնք , որք ոչ են՝ և առին
'ի վերայ Աստուծոյ :

Լճդ գիտելի է , զի յամենայն իրու
զութիս զչորսս զայսոսիկ տարա է խընդ
րել զգլուխս , իբր թէ առաջի կացեալն
յորմէ՝ իմեքէ հանդիպեսցի գող , որք
են սյոգբիկ . ոչ են՝ և առին . են՝ և ոչ
առին . են՝ և առին . ոչ են՝ և ոչ առին :
Լճ նախ 'ի վերայ արարածոցս վարես
ցուք զլանն , և ապա յաստուածարու
նութի արարչին՝ որ 'ի նք գիրս վերլու
ծութի առցուք : Ոչ են՝ և առին , որպէս
եզջերսւաքաղն և յարալէզն և յուշկա
պարիկն , և այլ ոմանք այսպիսիք անդոյք :

որք գոյութիւն ոչ ունելով՝ զի ոչ են, և անուան առեալ ասին առ 'ի մէնջ : Եւ են՝ և ոչ ասին, որպէս յոլով կենդանիք 'ի ծովու և 'ի ցամաքի կացեալ և ենթա կացեալ, և վասն ոչ գիտելոյ մեր զնոսա՝ ոչ ասին անուամբ առ 'ի մէնջ, սա կայն ինքեանք կան և յաշխարհի են : Եւ են՝ և ասին, մարդ և առիւծ և արծիւ և այլք որ գոյացեալք են, և ասին և անուանին առ 'ի մէնջ վասն գիտելոյ մեր զնոսա : Եւ ոչ են՝ և ոչ ասին, որպէս խող ոչ է արծիւ՝ և ոչ ասի արծիւ, և մարդ ոչ է ուղտ՝ և ոչ ասի ուղտ, և ան մալար գունդն ոչ են մոլորականք՝ և ոչ ասին մալարականք :

Եւ գ. զայսոսիկ 'ի վերայ սուրբ և աստուածաբան գրոց առցուք : 'Ենջել աւսեն գիրք զԱստուած և զարթնուլ և ծիւծաղիլ և բարկանալ և զղջանալ և անգիտանալ. այսոքիկ ամենայն և այսպիսիք ոչ են՝ և ասին 'ի վերայ Աստուծոյ 'ի գէմս պիտոյից ինչ իրաց. ապա թէ ոչ՝ զիմրդ հնար է 'ի քուն ասել զԱստուած, որ ոչ ննջէ և ոչ 'ի քուն երթայ

պահապանն իսրայէլի : Ս'ի քուն է ախա՝
 անդողդոջ խաղաղանալ 'ի մարմնի զգայ-
 ութեանց . տրթնութիւնն նորին հակա-
 ուակ՝ լուծումն քնոյ , կենդանւոյն շար-
 ժութիւնն 'ի բնաւորականն իւր ներ-
 դործութիւնն : Այլ ծաղրն անբռն շնչոցն
 ընդարձակութիւնն է 'ի մեզ ջրովք և մը-
 կանամք կատարեալ . և նորին հակառակն՝
 արասոր ժողովեալ հեծեծաւեօակ շնչոյն
 նեղոյ զխոնաւ գոլորշիսն 'ի խելապա-
 տակն՝ որ իբրեւ ընդ աղ ու գայս իջանեն
 յաշն , որպէս սեխից և նորին նմանեաց
 ընդ կսթունան առեալ գջաւբան : Այլ բար-
 կանալն է եռանդն շուրջ զսրտիւն սու-
 եան 'ի վերածխութենէ մաղձոյն : Այդ
 զայսոսիկ սխառ զխմրդ առնուցումք բը-
 նաւորապէս 'ի վերայ պարզ և տարած
 էութեանն Աստուծոյ . այլ սյսպէս ի-
 մացիս : (Յորժամ մեղանշէր իսրայէլ և
 տիրէին նոցա թշնամիքն , և նոքա ազա-
 ղակէին 'ի վեր և ոչ լինէր լսելի , զայն՝
 քուն անուանէին Աստուծոյ , որ ոչ է նա
 'ի քուն : Վանդի Հեղիոսս այսպանէր ըզ-
 րահազիմն , թէ սնդագոյն աղաղակե-

յէք . ժիժէ 'ի քունն իցէ Աստուածն :
 Եւ այդ գրոց իսկ սովորութիւն է . զլը
 ոութիւն քարեգործութեանն՝ քուն ա-
 նուանել զերկայնմութիւնն՝ արթնու-
 թիւն , զորհամարհելն և ոյսպանեմն՝ ծա-
 ղբո , զբարեբարելն՝ քողջորութիւն , լը
 վրէժինդրութիւնն՝ բարկութիւն , և
 ոյլ այսպիսիքս , և ոչ են յԱստուած և
 տսին սակայն :

Եւ են՝ և ոչ տսին , որպէս տնմահ և
 տնսկիղն և տնապտկտն , զի են այսռ
 քիկ յԱստուած՝ և ոչ տսին որպիսութիւն ,
 ոյլ միայն բացականաւ՝ տնմահ , տնրու
 կիղն . զի վասն ոչ ինչ յառաջ քան ըզ-
 նա լինելոյ՝ տսի տնսկիղն , և զի ոչ ու-
 նի կատարումն՝ կոչի տնմահ և տնա-
 պտկտն : Եւ ոյս ոչ 'ի դրութենէ՝ ոյլ
 'ի բոց բառնորոյ տսի , որպէս յորժամ
 տսէ ոք , թէ երկու հինգ՝ ութ ոչ է
 և քսան ոչ է և յիսուն ոչ է , 'ի բոց
 բառնալով զնա յայտնէ՝ թէ ոյս ինչ չէ՝
 և ոյն չէ . իսկ 'ի վերայ գնելով այն է
 յորժամ տսէ ոք , թէ երկու հինգ՝ տու-
 որն է : Եւ յորպէս տսել զԱստուած տն-

մահ , անսկիզբն , անապական . այս ճշմարիտ է , զի է Աստուած այսպէս . այլ թէ զինչ է՝ ոչ ասէ , միայն զայն ասէ՝ թէ մահացու չէ , սկիզբն չունի , անպակասուցու ոչ է . վասն որոյ այս է այն՝ զի է և ոչ ասի , զի բառնայ զոչէսն , և ոչ դնէ զինչէն : Եւ են՝ և ասին , որպէս Աստուած արարիչ , բարի . քան զի է այս , և ասի այսպէս : Եւ ոչ է՝ և ոչ ասի , որպէս անգոյ և չար ոչ է Աստուած , և ոչ ասի երբեք : Եւ այնպէս և աստուածային անուանիք որ ՚ի սուրբ գիրս են , ոչ են էութեան և բնութեան նորա յայտնիչք , որպէս անուն մարդոյ յայտնէ զբնութիւն մարդոյ , և անուն առիւծոյ յայտնէ զբնութիւն առիւծոյ , քոնզի համադօր է սահմանի անուն , ըստ որում իմաստասէրքն տեսն , թէ անուն է սահման համառօտ , և տահման է անուն ծաւալեալ . քանզի միայնպէս յայտնէ զբնութիւն մարդոյ անունն և տահմանն , զի թէ ասէ որ՝ կենդանի , բանական , մահկանացու , մտոյ և հանճարոյ ընդունակ , այս զբնութիւն մարդոյ յայտնէ , և թէ ասէ կորձ և

համառօտ՝ թէ մարդ է , և այս զբնու-
թիւն մարդոյ յայտնէ : Իսկ անուէն զոր
կոչէ գիրն Աստուծոյ , ոչ երբեք զբնու-
թիւն նորին ցուցանէ , այլ զներգործու-
թիւն և զնորհաբաշխութիւն յարա-
րածս . որպէս կոչի Աստուած՝ վասն հաւ-
տատելոյ զմեզ և կամ՝ վասն յաստիս ա-
ծելոյ , և աիւր՝ վասն տիրելոյ երկնաւորաց
և երկրաւորաց , և ամենակալ՝ զի զամե-
նեանս կալեալ և պնդեալ աւնի յան-
քակտելի միսութիւն և խաղաղութի , և
այլն ամենայն սոյնպիսիք յառաջ ճանա-
պարհաց բարութեանորա են կոչմունք և
ոչ անճառութեան յայտնաբանիչք : Եւ և
զոր ինքն անուանեաց ընդ Մովսէսի խօ-
սելով , յասելն՝ թէ « Ար էն անուն իմո ,
թէպէտ և քան զայլ անուանան պանծու-
լի և մերձաւորագոյն է յԱստուած , սա-
կայն ոչ զբնութիւն նորա նշանակէ ,
բայց զայն միայն՝ թէ անսկիզբն և ան-
վախճան է աստուածութիւն , քանզի
զայս ցուցանէ որ էնն անուն , զի ունի
զոչ սկսեալն և զոչ դադարեալն :

Եւ զայն յաղաքս այսոցիկ բացբարձա-

կան անարանութիւն գերագոյնք են և
հպառորագոյն յԱստուած՝ քան զվերա-
դրականսն . և են վերադրականք որպէս
յորժամ ասեմք զԱստուած՝ Թագաւոր ,
'ի վերայ նորին դնելով զամենայն , և տէր
և բարի և լոյս և իմաստութի և զօրու-
թիւն և բարձրեալ և հզօր , և այլ այս-
պիսիքս որք նուազագոյնք են քան զբաց-
բարձականսն : Եւ բացբարձականք են որ-
պէս յորժամ 'ի վեր առնելով զնա ասեմք՝
անսկիզբն , անմահ , անհաս , անճառ , ա-
նեղ , աներբ , անուր , անկէտ . զի այսոքիկ
թէպէտ 'ի բաց բառնալով ասեմք , թէ
Աստուած այս ինչ չէ , և այն ինչ չէ , ճա-
ռելի ոչ է , հասանելի չէ , 'ի անդի չէ ,
և թէ զինչ է՝ ոչ է կար ումեք յայտնել ,
սակայն գերագոյն է քան զորս 'ի վերայ
դնելով ասիցէ , թէ Աստուած այս ինչ է
կամ այն ինչ . քանզի յայսպիսեացս է
երբէք և պատրիկ սկսարամտացն և ախ-
տաւորութար խրիլ , և կարծել զԱստուած
Թագաւոր՝ որպէս զորս մեք տեսանեմք ,
և տէր՝ իբրեւ որ առ մեզս են , և բա-
րի՝ զոր մեք ճանաչեմք , և լոյս այսպէս

ոյ մեզս երևի, և իմաստութիւն՝ որում
 մեք հասանեմք: Այս այս անմոռութիւն
 մեծ է այսպիսի ինչ կարծել զԱստուած՝
 յորոց առ մեզս են, զի թէպէտ վասն
 ճանաչելոյ զԱստուած՝ թէ է էութիւն,
 և հաւատաւոյ զնա յերևելեացս պատ-
 ուականադունից՝ անուանեցին զնա առ-
 տուածաբանքն եկեղեցւոյ և նք գիրք,
 սակայն ՚ի վեր է քան զամենայն անուն և
 զհասումն: Այսն որոյ բաւագոյն է զնա
 բոցբարձականաւն աստուածաբանել՝
 քան վերադրականաւն, այսինքն ասել
 զնա անուր անտեղի, քան ասել՝ նոսի
 յերկինս երկնից, և բարձրեալն ՚ի բար-
 ձունս բնակեալ, զի այս իբր ՚ի տեղւոջ
 պարունակէ զանվայրաւոր էութիւնն,
 և ակար մասաց իմանալ տայ թէ յերկինս
 երկնից նստեալ է և ժողովեալ, այն որ
 չափէ զերկինս թղաւ և զերկիր քլաւ,
 որպէս ասէ Եսայի: Ար և այս Թանձ-
 րագոյն իմն է ասացուած զԱստուծոյ. զի
 զիսորդ քիլ իմանալի է նմա՝ որ մարմնաց
 է պառչաճելի, այլ զանբաւ և զանչափ
 մեծութիւն նորա կամելօվ ասել մար-

գարէս , ոչ ալ ինչ եգիտ ցուցանել ,
 Թիզ և քիւ եդ Աստուծոյ , միանգամայն
 և զերկնից մեծութիւնն եցոյց աւելի
 քան զերկրի , զի զնա թզաւ և զերկիր
 քաւ ասաց չափել :

Երդ այսպէս տկարագունիցն թանձ-
 րագոյն իմացուածոց պատճառք են այս
 պիտի կոչմանք զԱստուծոյ : Իսկ բաց-
 բարձակոնքն անակիզքն , անմահն , ան-
 հասն և այլն , թէպէտ զբնութիւնն Աս-
 տուծոյ ոչ յայտնեն , և իրս ինչ զնմա-
 նէ ոչ ճառեն , զի և անճառ զնա ասեն ,
 սակայն ՚ի զգալեացս զմիտս լոողացն վե-
 րացուցանեն , և ախտաւոր ինչ և թանձ-
 րագոյն ոչ սան իմանալ զԱստուծոյ :

Եւ զայս գիտել տրժան է , թէ
 յորժամ ասեմք զնա անհաս և զայլն ,
 պարտէ խոստովանիլ զնա գոյութիւն և
 էութիւն , և տալա զայսպիսիս տսել .
 Քանզի և այնոքիկ ևս որ ոչ են էութիւնք
 և ոչ գոյութիւնք , ստին անհաս՝ անեղ՝
 անպատում՝ անուր , զի ոչ են և ոչ հա-
 տանելի են և ոչ պատմելի : Ի՞նչ որում
 անեղն յերիս բաժանի , է անեղ՝ որ

չէ եղեալ և ոչ կայ, որպէս եղջերուա-
քաղն և այլ անգոյք. և է անեղ՝ որ չէ
լիալ ներգործութեամբ, այլ զօրութի
կոյ, որպէս ՚ի կաւն կարաս, և ՚ի պղինձն
անդրի, և ՚ի փայտն արկղ. և է անեղ՝
որ կայ և է, սակայն եղեալ ոչ է, որպէս
Աստուած՝ որ կոչի անեղ էութիւն :
Վասն որոյ խոստովանելի է զերիս անձ
նաւորութիւնսն և զմի աստուածու-
թիւնն՝ էութիւն անեղ, կատարեալ,
անհաս, անճառ, անիմանալի երկնա-
ւորաց և երկրաւորաց, արարիչ բոլո-
րից, և նախախնամօղ բնաւից, Աստ-
ուած ՚ի վերայ ամենեցուն, օրհնեալ
յաւիտեանս :

Այսոքիկ աստուածաբանական բանք
շարագրեալ ՚ի մերս նուաստութենէ
վահրամայ վարդապետի, ՚ի հրամանէ
մեծի Թագաւորին Լեւոնի. վասն որոյ
եթէ ինչ արժանաւոր և պիտանացու
յառացեալս գտցի, Աստուծոյ շնորհ, որ
կամեն ետ մեզ և զառնելն, իսկ եթէ
նուաստագոյն և դուզնաքեայ ՚ի շահա-
օգտութեան, քանզի սխալագոյն և կամ

Թիւր ինչ ոչ ունիմ ասել գտանիլ 'ի գը-
րեցեալքս , որպէս զանձն իմ և զայլս
հաւանեցուցանել աստուածային գրոց
վկայութեամբ՝ որ են 'ի սոյն շարադրու-
թեան առադրեալ : Սակս որոյ զայնքան
Թիւրութիւն իմոյ տկարութեանս վար-
կանիջիք , որ վասն երկրաքարչ և մեղսա-
սէր գոլոյ ըստ մարմնոյ և ըստ հոգւոյ՝
ոչ կարացի 'ի բարձրագոյնոն և յաստ-
ուածային խորս մասնել , և յայնմանէ
փարթամութիւն բարձրագունից մտաց
ընծայել . վասն որոյ բարեսէր մօգք՝ չա-
փաւոր այս աշխատութեան՝ Թողութի
անչափից մեղաց իմոց հոյեցեալիք յան-
բաւարաչին բարեաց Աստուծոյ , որ է
օրհնեալ յաւիտեանս . ամէն :

ՆՈՐԻՆ ՏԵԱԹՆ
ՎԼՂՐԱՍԵՅ ՎԼՐԴԵՊԵՏԻ
Ի ՄԱՐԴԵՂՈՒԹԻՒՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Օգնի ճառից անճառելի տէրու-
թեանն՝ որ յերբեակ փառաւորեալ անձ-
նաւորութիւնն, կարգեցոյւք և զքանա
բանին Հօր մօրդեղութեան, զմիոյն ե-
րիցն անձնաւորութեանցն, զըբանչելիս
'ի որանչելիս յարելով, և զանսլաւովիս
ընդ անհասանելին առադրելով: Եւ
յայտոսիկ ժպրհելով մեր՝ 'ի խորագու-
նիցն 'ի բաց կացցոյւք 'ի խնդրոց, և սլա-
զագունիցն չափաւորսպէս հանդիպես-
ցոյւք: Քանզի յոլովս այսոքիկ բերին 'ի
մեզ բանք և տեսութիւնք 'ի ծերազ-
գեացն մերոց յանդգեստից հարցն, զու-
րս անհնար է զքաւանդակն աստանօր
ժողովել. մանաւանդ որ յայլ և այլ տե-
սակս բանիցն զմի և զնոյն տրամադրե-
ցին, սակս այնորիկ յամենեցունց զհա-
մազօրն միեղինարար համառօտ բանիւ
արտագրեսցոյւք զտեսութիւն:

1) Երգիչին բնութիւնն սահմանեալ
 յերանաւէտ բարութեանցն յորում էր,
 անհնազանդութեամբն դժբող եղեալ
 սլառութեանի արարչին, դրեցաւ ընդ
 յանցանացն մահու և տապալանութեան.
 Վասն որոյ գթացեալ արարիչն սարա Բա-
 նին Աստուած, տեսանելով զիւրն սլառ
 կեր յանդուռնդս մեղոյ տառապեալ և
 ժանիւք դաղանաց խածատեալ և օձ-
 տեալ, ասաց Տէրն. « Ի խորոյ անդնդոյ
 դարձուցից, և ՚ի միջոյ ժանեաց զայն ՚ի
 դուրս կորզեցից » : Ի լըումն օրինացն և
 մարգարէիցն խոնարհեցոյց զերկինս Որ-
 դին միածին, և էջ աւետեօքն Գաբրի-
 էլի յարգանդ Կուսին, լի գուպ երկինք
 և երկիր նովաւ, և յորովայնն Մարիա
 մու բաւանդով իւր անպարագրեւին. ՚ի
 նորին բնութենէ առեալ ինքեան մար-
 մին՝ բանական հոգւով և մտօք. եղեալ
 ամենայն որ ինչ է ՚ի մարդ՝ բաց ՚ի մե-
 ղաց, նոր խառնմամբ և սքանչելի խառ-
 նուածով. ծնաւ ըստ ժամանակի ՚ի Կու-
 սէն անժամանակաբար ծնեալն ՚ի Հօրէ,
 գործակիցս և ոչ մարմնակիցս ինքեան

ուենելով զՀայր և զՀոգին :

Երդ բանն մարմին եղև , այսինքն մարմնացու՝ և ոչ թէ 'ի մարմին յեղև փոխեցաւ . քանզի եղև որ ինչ ոչն էր , մնալով որ ինչ էրն : Իսկն թանձրացաւ , այլ 'ի բանն գոլոյ ոչ շփոթեցաւ , որպէս ընդ անմարմինն մարմինն միացաւ , և 'ի մարմինն գոլոյ ոչ ունայնացաւ . քանզի բանն կաց մնաց որպէս նախ քան զմարմնաւորութիւնն և յետ մարմնանալոյն , բայց միայն զի անմարմին յառաջնուամբ և մարմնացեալ յերկրորդումս . Աստուած մարդացեալ և նոյնպէս մարմնացեալ , և մարմինն աստուածացեալ և ոչ փոխեալ յանմարմնութիւն . և թէ պարտ է հաճառտ ասել՝ ոչ փոխեալ և ոչ փոխադրեալ : Եւ ասն որոյ ըստ նիկիական դաւանութեան՝ խոստովանիմք զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս յառաջ քան զյաւիտեանս ծնեալ 'ի Հօրէ , 'ի վախճան աւուրցս 'ի սրբոյ Կուսէն ըստ մարմնոյ ծնեալ Հոգւով սրբով . մի դէմ շարադրեալ յերկնային աստուածութենէն և 'ի մարդկային մարմնոյն . ըստ որում մար-

դրն էր ամենեւին Աստուած, և ամենեւին մարգ. բոլորովին մարգ. հանդերձ աստուածութեամբն, այլ ոչ ըստ աստուածութեանն մարգ: Այսպէս բոլորովին երկրպագելի է հանդերձ մարմնովն, այլ ոչ ըստ մարմնոյ երկրպագելի. և բոլորովին երկրպագէ՝ և հանդերձ աստուածութեամբն, այլ ոչ ըստ աստուածութեանն միայն երկրպագող է: Բոլորովին անստեղծ՝ և հանդերձ մարմնովն, այլ ոչ ըստ մարմնոյն անստեղծ. բոլորովին և ստեղծելի է հանդերձ աստուածութեամբն, այլ ոչ ըստ աստուածութեանն ստեղծանելի է: Բոլորովին համագոյակցութիւն Աստուծոյ հանդերձ մարմնովն, այլ ոչ ըստ մարմնոյն համագոյակցութիւն Աստուծոյ, որպէս և ոչ ըստ աստուածութեանն համագոյութիւն մարմնոյ. և սակայն աստուածութեամբն էացեալ ըստ մարմնոյն՝ մեզ է համագոյակցութիւն:

(Յազագս այնորիկ զմիաւորեալն ընդ սրբոյ մարմնոյն հոգի ունողի իմանալի և միտս անճառապէս, և ՚ի վեր քան ընդ

խորհուրդս, զոր Աստուծոյ հօրէ բանն՝
մեք անշփոթաբար անփոփոխապէս մի
որդի և քրիստոս և տէր խոստովանեմք։
(Նոյն ինքն Աստուած՝ համանդամայն
և մարդ։ ոչ ոմն և ոմն, կամ այլ որ և
այլ, այլ մի և նոյն զոյն և զայս գոլ ի
մանուլ։) Եւ երբեմն որպէս զմօրդ ար-
նօրինաբար մարդկօրէն իօսէր՝ ոչ գի-
տել զօրն և զժամն, և ո՛ւր եղիք զՆա-
զարոս, և տրուամ է անձն իմ մինչե ՚ի
մահ, և այլ ոյսպիսիս, զի ճշմարիտ մարդ
էր միացեալ Աստուածն բան։

‘Իարձեալ՝ և ոչ շփոթեալ կամ փո-
փոխեալ, այլ մի և նոյնպէս ՚ի միաւո-
րութիւն տնդ մնուցեալ։ Իսկ երբեմն
որպէս զԱստուած իշխանութեամբ զսա-
տուածաւայելուչս առնէր բանա, յայտ-
նելով զծածուկս սրօրից, թողլով զմեղս՝
զի ճշմարիտ Աստուած էր։ որ և զան-
ճառ միաւորութիւնն ՚ի ներգործու-
թեանցն ցուցանէր, որպէս յորժամ
ծնէ կուրին թքովն լոյս շնորհէր, զի
թուքն մարդկութեանն էր իսկապէս,
և զօրութիւնն որ ՚ի թուքն էր՝ աստ-

ուածութեանն , և լուսաւորութիւն 'ի միաւորութենէ անտի կատարէր : 'Նայր 'ի վերայ ծովուն երևելի մարդկութիւն վասն ընդ իմանալի աստուածութեանն միաւորութեան : Վաղցեալ , և զգիւրս կերակրեաց . խռովեցաւ յոգի իւր , և նոյն ժամոյն զԱսգարոս կոչեաց . ծարաւեցաւ , և կենաց ջուր հաւատացելոց խոստացաւ : Վանգի իբրև Աստուած դալով զմարդկային կիրս զգեցաւ , և ըզնորին զամենայն կիրս կրեաց զընաւորուկանսն և ոչ զաւելորդան , այսինքն եկեր , էարբ , ննջեաց և աշխատեցաւ , և այլ որ ինչ բնական և անանգոսնելի կիրք են : Սակայն ոչ 'ի հարկէ որպէս մեք , զի յորժամ ոչ կամիմք՝ քաղցնումք , և 'ի հարկէ ծարաւիմք և ննջեմք , և զայլն և ս համակրեմք . այլ նա յորժամ կամէր և թոյլ տայր մարմնոյն , յայնժամ մարմինն կրէր զիւր բնաւորական կիրսն , ըստ ուրում վկայէ գիրն՝ թէ յաւուր պահոյն կատարելն՝ ապա քաղցեալ , նոյնպէս և զայլսն յորժամ կամէրն կրէր : Վանգի ոչ յաղթիւր 'ի կրիցն աստուածախառն

այն մարմին , այլ յաղթութեան զէնա
 ղնա մեզ կազմեաց , զմերս առնելով և կը
 րելով , զի նմանեալ զնմանն սրբեսցէ ։
 'Այս կրել հաւաստապէս ոչ զայլոյ ու
 րուք զկիրս՝ այլ զմերս , զի մարդ եղև ։
 և 'աստ դարձեալ գեր 'ի վերոյ մնաց կը
 րիցն՝ զի Աստուած էր ։ 'այց յորժամ
 կրէրն զկիրսն , ստուգապէս զմարդկան
 կիրս կրէր և ոչ առաջօք կամ այլաբար
 լմն . զի որպէս մարդ ստոյգ եղև , նոյն
 պէս և զամենայն կիրս մարդկային ա
 ռանց մեղաց՝ կրեաց կամաւորապէս ։
 'Այլ կամաւորապէս և ոչ հարկաւորա
 բար իբրև զմեզ . զի մեք մարդ միայն ,
 իսկ նա Աստուած մարդսցեալ , իսկա
 պէս զմերս մարմին առեալ , և ոչ յաւ
 տուածայնոյն բնութիւն զսրբաղանն զոյն
 ստեղծագործեաց զօրութիւն , այլ 'ի կու
 սէն առեալ զնա . և ոչ օտար ինչ մար
 մին ընկալեալ , կամ 'ի յերկնից ընդ ին
 քեան մարմին վայրաբերեալ . և ոչ մար
 մին յառաջ 'ի կոյսն ստեղծեալ , և ինքն
 իբրու բազին 'ի նմա բնակեալ . և ոչ

1 Յօդագիրն Աստ .

տոսկ մարդ 'ի Կուսէ ծնեալ, և 'ի վերջոյ
Բանն 'ի նմա ազդեալ իբր 'ի մարդ ոք,
կամ 'ի շնորհօք որդիացեալն. և ոչ Բա-
նըն մարմնոյն առնթեր կոցեալ, և յեր-
կուս որդիս առանձնացեալ, զի այսօրիկ
սկզբնաչարին են գիւտք : Այլ հաւա-
տով զմտաւ ածեալ՝ զմարդանալոյն յե-
զանակ տեսանեմք, զի երկու բնութի
եկեալ առ միմեանս ըստ անբաժանելի
միաւորութեն անշփոթաբար և անփո-
փոխապէս : քանզի մարմինն մարմին է՝
և ոչ Աստուած, որ թէպէտ եղև Աս-
տուծոյ մարմին, նոյնպէս և բանն Աս-
տուած է՝ և ոչ մարմին, թէ և իւր սե-
րար զմարմինն տնօրինարար :

Արդ յորժամ զմտաւ ածեմք զայս,
ոչ ինչ քնասիմք 'ի միութիւն զընդակցու-
թիւն երկուց բնութեանցն առացեալ.
Իսկ յետ միաւորութեանն՝ 'ի միմեանոյ
ոչ յերկուս որդիս հատունեմք զմինն և
զանբաժանելին, այլ մի ասեմք որդի ու-
պէս և սուրբ հարքն ասացին՝ մի բնու-
թիւն բանին մարմնացելոյ : Այլ յոր-
ժամ միայն եկեալ 'ի մոսծութիւնս և

միայն տեսեալ հոգւոյ աչօք՝ եթէ զինչ
օրինակաւ մարդացաւ Միածինն, երկուս
գոյ ասեմք զբնութիւնն և մի՝ կառար-
եալ մի Քրիստոս, որդի և տէր, բանն
Աստուած մարդացեալ և մարմնացեալ:
Եւ եթէ բարւոք թուեսցի, ընկալցուք
յօրինակ զմեր ինքեանց շարադրութի,
ըստ որում եմք մարդիկ. քանզի շարա-
դրեալ եմք ՚ի հոգւոյ և ՚ի մարմնոյ, և
տեսանեմք երկուս բնութիւնս՝ այլ հո-
գւոյ և այլ մարմնոյ. բայց մի յերկուց
ըստ միութեան մարդ, և ոչ յերկոցունց
շարադրեալ բնութեանց երկուս մար-
դըս իմանի, այլ մի մարդ ըստ շարա-
դրութեան որպէս ասացաւ՝ ՚ի հոգւոյ
և ՚ի մարմնոյ: Այնպէս յերկոցունց և
՚ի զանազանից բնութեանց մի և միայն է
Քրիստոս՝ անանջատելի գոլով յետ միա-
ւորութեանն, մինչ զի սչ երբէք զմիա-
ւորութեանն բան ՚ի վերայ նորա լքա-
նեն սուրբ գիրք: Օ՛ի և ինքն իսկ ըզ-
մարմինն՝ որ յերկրէ աստի ՚ի Նուսէն է-
առ, սակս անճառ միաւորութեն ընդ
՚ի յերկնից իջեալ բանին՝ և զնոյն ՚ի յեր-

կնից իջեալ ասաց, ըստ այնմ. « Ոչ որ
եւ յերկինս՝ թէ ոչ որ էջն յերկնից Որ-
գին մարդոյ որ էն յերկինս ո: Եւ Հայր
'ի վերայ նորին վկայելով՝ չասաց թէ դու
քո, կամ որ 'ի դա, այլ թէ՝ « Դա է
որդի իմ սիրելի ո, որ է 'ի մարմին մի-
ացեալ ընդ բանի: Եւ Յովհաննէս ա-
սէր, թէ « Ձեռք մեր շոշափեցին 'ի վե-
րոյ բանին կենաց ո. տես զի զանշոշա-
փելի բանն շոշափելի մարմնովն շոշափել
ատաց: Վասն որոյ մի է նորա դէմ և մի
բնու թիւն յերկուց, մի Որդի՝ Աստուած
և մարդ գոլով. այլ զգոլն մարդ Աստ-
ուածն բանի միաւորութեանն 'ի կու-
սէն ճնեալ, վասն որոյ և Աստուածածին
ծնողն և ծնեալն 'ի նմանէ Աճ Զմարիտ:

Ըրարիչն բոլորից լինի 'ի կնոջ, զի
յորմէ պատրանացն լուծիչ յանդուստ
ծննդեամբ յառաջեալ, և մերովս տե-
սակաւ և ասլահանալոյժ կրիւք յամենայն
խրատս չարին ընթացեալ, ցանկ սրկեաց
զնովին ճանապարհօք. զհետ անբժշկու-
թեան մերոյ եկեալ վարէր առ 'ի բժշ-
կել զխորտակու մն ժողովրդեան իւրոյ:

և զարմանալի իմն հրաշագործիւք, նը
մանական իրօք 'ի վերայ ելեալ, աննման
զվախճանն հատուցանէր: 'Օնաւ' և ըզ-
դատակնիք ծննդեանն մերոյ ելոյծ. ա-
ճեաց՝ կատարեալս զմեզ առնելով. ըն-
ծայեցաւ 'ի սաճարին, և զբնութիւնս
մեր ընծայեաց Հօր 'ի յերկինս: Ս'կրտե-
ցաւ՝ և զմեզս մեր մաքրեաց, և զհոգին
մեզ պարգևեաց, և յորդեգրութիւն Հօր
հրաւիրեաց: Փորձեցաւ՝ այլ և յաղ-
թեաց, և զմեզ քաջալերեալ յորդորեաց:
Կարօտացաւ՝ և զկարօտեալքս ելից բա-
րութեամբ. աղքատացաւ՝ այլ զմեծա-
տունն արձակեաց յունայն, և զխոնարհս
բարձրացոյց յանկողնպուտ ճոխութիւն:
Լ'րտասուեաց՝ և եհան զամենայն ար-
տօսք յամենայն երեսաց: Լ'րկեաւ՝ ան-
երկեղս զմեզ կազմելով առ 'ի կոխել
զօձս և զկտրիճս. և զամենայն զօրութիւնս
թշնամւոյն: Լ'նգիտացաւ՝ զի 'ի մեզ
դարձուցէ զառաջին գիտութեան շը-
նորհս: Լ'կն 'ի չարչարանս խաչին կա-
մաւորաբար, ըստ որում ասաց. «Իշխա-
նութիւն ունիմ գնել զանձն, և իշխա-

նաթիւն ունիմ առնուլ զնադ : Օհա
րուածս ընկալաւ՝ և զցուս մեր վերա
ցոյց : Թուք էառ՝ և ՚ի նախնի տմօթոյ
անտի զմեզ ազատեաց :

Լ՛ըդ աստանօր խնդիր իմն է ՚ի մեջ
առնելի , թէ փրկել կամելով զմարդիկ
բանն Աստուած , ընդէր ոչ այլով յեզա
նակաւ՝ որոյ ամենայն ինչ կարելի է՝ տը
նօրինէր զայս , քան մարդ լինելով : Վի
տել արժան է , զի զմարդն զոր ստեղծ
յանեղծութիւն և ՚ի պատկեր իւրոյ բա
րերարութեն , նախանձով իւրով բան
սարկուն և նորին անձնիչխան կամքն է
արկ ընդ մեղաց և ընդ ծառայութեան
մահու . և ապա չարախօս լինէր Աստու
ծոյ , իբրու թէ ՚ի բնութենէ և ոչ յիւ
րոց պատրանաց անկաւ մարդկան բնու
թիւնս ՚ի չարիս , զսորին պատճառն յա
րարիչ բնութեո վերաբերեալ՝ որ այն
պիսի իմն ստեղծ զնոռա : Լ՛ւ զայս չա
րախօսութիւն երևեցուցին առ Յովք ,
զոր և ՚ի փորձ մարտի խնդրեցին , և յետ
սառտիկ փորձին յարդարութի զանմեղն
գտին . զայն Դաւիթ յայտ առնէ , «Նըս

տան, ասէ, իշխանքն և չարախօս կային
 զինէն ո. և Յովհաննէս 'ի Յոյտնու-
 թեանն 'ի հրեշտակայ լուաւ՝ որ ասէր.
 « Ուրախ լերուք երկինք և երկիր, զե-
 անկաւ չարախօսն եղբարց մերոց ո: Վա-
 ցին սրոյ արարիչն Աստուած բանն կու-
 մեքով զիւր ստեղծուածն երեւցուցու-
 նել 'ի բարի գործս՝ թէ յինէն հաստա-
 տեալ, ըստ իմաստնոյն բանի՝ թէ « Ա-
 րար զմարդն յանմեղսութեան, և նոքա
 խնդրեցին զխորհաւրդս չարութեան ո,
 յայտ է՝ խորհրդով խորամանկ թշնամ-
 ւոյն, գայ յաշխարհ՝ յորմէ անմեկնելի
 էր, և եղև մարմին բանական հոգւով՝
 որ յառաջն ոչ էր մնացեալ 'ի միաւո-
 րութեան անդ՝ անմարմինն, որպէս և 'ի
 սկզբանն էր կայեալ 'ի բնաւորական կի-
 րլս մարդկան գերաբնապէս և 'ի վերքան
 զկիրս: Եւ այսու յինրն յայտնեալ զանու-
 թեանս զանմեղսութի, որովք իրաւամբք
 և արդարութեամբ զչարախօսն մեր ըն-
 կէց յաթողոյ նա՝ որ 'ի դատաստան եկն
 յաշխարհս յայտ, և ասաց՝ թէ « Այժմ՝
 դատաստան է աշխարհիս այսորիկ, և իջ

խան սորին ընկեացի արտաքսոյ : Եւ այն
որ աստուածաբար և զօրեղապէս կա-
րող էր զամենայն ինչ առ 'ի բարին մեզ
անսեպել և հրաշագործել սակս անբաւ-
իւրոյ բարերարութեանն որ առ մեզ՝
ըստ մեզ լինելով, և տկարութեամբ ըզ-
փրկութիւն մեր և զդարձ շահի վերըս-
տին . միանգամայն և զի մի մեծաբան
պարծեացի հակառակորդն՝ Թէ յաղթե-
ցայ մերկ Աստուծով :

Երդ եթէ մարդ յաղագս զհոռ-
թեանս որպիսութիւնն հրատարակելոյ
յօնձն էառ լինել, վասն էր արդեօք
մահուամբ իւրով զառ 'ի մահուանէ 'ի
կեանս փոխակերպիլն մեր՝ կազմակեր-
պեաց : Եւ զայս ևս ըստ առաջնոյն սա-
բասի իրաւամբ տնօրինել ախորժէր ,
քանզի օրէնք էին 'ի նմանէ՝ Թէ « Անձն
որ մեղիցէ՝ նոյն և մեռցի » . և զի « Ամե-
նեքեան խոտորեցան , և ոչ որ է սր առ-
նէ զբարի՝ և ոչ մինչև ցմի » , յամենե-
ցուն վերայ շարժէր ոստին զդատակնիք
վճիռն : Ի վտանդի էին մեր իրքն , և յեր-

1 Յօդն . կազմապետեաց :

կուց մեզ առաջի կայր զմի իմն առնել .
 կամ ամենայնց մեռանիլ , և կամ զմի ռք
 այնպիսի տալ փոխարէն , որ անմեղու-
 թեամբ մահուն զամենեցուն իրաւացի
 զմահու կարողանայր լուծանել զպարու-
 սըն : || Երդոյ անհնարին էր իրն , հրեշ-
 տակք տկարանային առ այս . վասն որոյ
 որ արարն ողորմեցաւ , և որ ստեղծն գը-
 թացաւ , զմեռանիլն յանձն էառ , և ըզ-
 բնաւիցն կենդանութիւն նովաւ շահե-
 ցաւ :

Հետեաբար ասացելոցս և զայն խընդ-
 րելի է , թէ մեռաւ սակս 'ի մահուանէ
 զմեզ վերականգնելոյ , ընդէր ոչ այլով
 քան խաչիւ զմահ ճաշակէր 'ի վերայ
 հօտի իւրոյ՝ զոր ստացաւ տրեամբն իւ-
 բով : Կարի իմն իմաստնապէս և անձաւոյ-
 ելլաբար զայս սքանչելագործէր , վասն
 որոյ և նախատեսօք զսոյն իրագործու-
 թիւն 'ի կանուխ հետէ հռչակէր . յոր-
 մարագոյն ցաւոց մեր և հիւանդութե
 զբժշկական դեղ փրկութեան պատշա-
 ճեցուցանէր նոյն ինքն , որ զհիւանդու-
 թիւնս մեր եբարձ և վերացոյց , զոր

և համեմատելով յոյժ հաւասարագոյն
 գտցես : Փայտիւ մեղաւ առաջինն Ադամ .
 'ի փայտի բարձրացաւ երկրորդն Ադամ .
 շնորհելով ամենեցուն զփայտ փրկութեան
 և կենդանութեան : Պողոյն ճաշակմամբ
 'ի պատուոյ անտի պատրեալն 'ի նախ
 նումն անկաւ . լեղւոյն ճաշակմամբ կե-
 նարարին էառ զճաշակ անմահութեան
 պողոյն վերստին : Կողածնաւն կործանե-
 ցաւ նախնին մարդ . յանարատ կողս իւր
 ընկալաւ զվէրս Որդին Հօր միածին , ոյ
 էառ 'ի տանէն Ադամայ զմարմին , զի
 յազնուականութիւնն կանգնեսցէ գար-
 ձեալ զանկեալսն յառաջինն : 'նթացաւ
 առաջնաստեղծն 'ի ծառն կթել ձեռօքն
 զպտուղն մահածին . տարածեաց զձեռս
 իւր 'ի խաչին և բեւեռմամբ ոտին՝ որ
 հզե 'ի զաւակէ նորին մարմին , արձա-
 կեաց 'ի կապանաց զիւրն պատկեր , և
 ըստ մարդն գոլոյ՝ զիւր նախնին : Եւ հան
 յոյնժամ զԱդամ յադենայ . եմոյծ ալ
 ժլմ 'ի դրախտ անդր զգոլ որդի նորա
 ընդ նորա : Եւ էծս եղ 'ի վերոյ մեղան
 չափանին Ադամայ . յինքն ընկալաւ զա-

նէ՛ծս վասն նորա , զի այնու օրհնեացէ
 յօրհնութիւնս հոգեորս զճնունդս նու
 րա : Ի փուշ դառնապարտեաց զփշաբեր
 ախտից վանողն , զնոյն փուշ եբարձ յաւ
 տուածային դլուին , զի մեզ բոլորեացի
 սպակ հոգեոր 'ի քարանց պատուակա
 նաց և յիմանալեաց : ( ) քիրտն երեսաց
 վճռեաց 'ի յամօթոյ սղալման 'քիրտն ըզ
 գեստեալն . քրտունքն ոլոռն ոլոռն իջա
 նէին 'ի նմանէ , զի զքիրտն մեղացն ջըն
 ջեսցէ կենդանական շնչամբն որ յինքե
 նէ : ( ) Երկացաւ ' որ յանցեաւն յես ճա
 շակմանն , որ և զթզենւոյն ծածկոյթ ին
 քեան սփածաւ . մերկոցաւ լոյս փառաւ
 ցըն Հօր յատեանն Պիղատոսի , և ըզ
 ւեցաւ զքղաւթն նախատանաց , զի
 մեզ զդեցուսցէ զանապականութեան
 զգեստ և զանմահութե . ( ) Եռաւ Ադամ
 ըստ անհրաժեշտ հրամանին . 'ի մահ
 ուան իւրում միշտ կենդանին ցօղեաց
 'ի վերայ նորին զարիւն իւր զառտուա
 ծային , կենդանութիւն շնորհելով նու
 րին . զի կենդանութիւն ամենայն մար

1 Այոգէս յերեւոյթն :

Ճնոյ զտրիւնն իւր ասաց տու օրէնս հի
 նրա : Զուր վառեցաւ յԵւոյէ ընդ բո-
 վանդոսի ծագս աշխարհի . Զուր ել 'ի կո-
 ղից Փրկչին և շիջոյց զբոց յաւազին ախ-
 տին : Եւ այսպէս ամենայն փրկական տը-
 'նօրինական գործք նորա որ 'ի մահուա-
 նըն՝ էին մեզ նախնի տկարութեանն կե-
 նագործողք 'ի բռնացելոյն 'ի վերայ մեր
 մահուանէն :

Իայց հաւատաւ զչարչարանսն Փրկչին
 ոչ աստուածութեանն միայն՝ զի ան-
 չարչարելի է ըստ բնութեանն , և ոչ
 մարդկութեանն միայն՝ զի ընդունայն է
 փրկութիւն մարդոյ , այլ անճառ միւս
 ւորութեւն աստուածութեանն և մարդ-
 կութեանն հաւատասցես գոլ զչարչա-
 րանսն : 'Իարձեալ՝ և ոչ բնութիւն մար-
 դոյն համարեալ զչարչարանացն լինել
 ընդունակ , վերաբերութեամբ միայն
 տունսլ 'ի Բունն զչարչարանսն , զի այս
 երկաբնակացն և երկու որդւոյն տաւ
 զացն են չարութեան գիւտք : Գ) Ի ա-
 հա յայտնի է՝ ամենայն վերաբերութիւն
 իրագործութիւնք օրասիրար լինել տաւ

այն յոր ասին . ըստ որում Սամուէլ աշ-
 նարգեալ՝ այլ վերաբերութեամբ Առ-
 տուած յինքն ընկալեալ, « Ոչ զքեզ, ա-
 ուէ, այլ զիս անարգեցին ու իշ զարհա-
 մարհանս և զպատիւ աշակերտացն Քը-
 րիստոսի յանձինս կրեալ և վերաբերու-
 թեամբ յինքն Բանն ընկալեալ. « Եւ որ
 զձեզ անարգէ՝ զիս անարգէ, և որ ըզ-
 ձեզ ընդունի՝ զիս ընդունի ու իսկ Բանն
 ոչ այսպէս ընդունէր զորս իւրն մարմնոյ,
 այլ որպէս իսկզբանն միաւորութեան յո-
 րավայնէ Կուսին ամենայն ինչ ներգոր-
 ծութիւն մարմնոյն՝ Բանին էր, և Բա-
 նին՝ մարմնոյն, սյսսլէս և չարչարանքն :
 Վանգի ոչինչ ի կամաւ որականն կրից իւր
 կրելով, կամ յապտրասանից ոմանց ի վե-
 րայ նորին ւծելով, երկուց իմացեալ լի-
 նի՝ աստուածութեանն կամ մարդկու-
 թեանն, այլ անճառ միաւորութեանն .
 քանզի Աստուած Քրիստոս և մարդ-
 է Քրիստոս, վասն որոյ զմարդկայինսն
 մարդկութիւն կրէր հանդերձ աստուա-
 ծութեամբն՝ այլ ոչ ըստ աստուածու-
 թեանն, որպէս և զաստուգծայինսն առ-

առւանձութիւն գործէր հանգերձ մարդկութեամբն՝ այլ ոչ ըստ մարդկութեն. Վանգի չարչարեցաւ անչարչարելի բանն չարչարելեալն մարմնով, ըստ սրում աւսի նորա՝ իւր չարչարելի մարմինն, և մնաց ինքն անչարչարելի, զի դարձեալ իւր՝ նորա է անչարչարութիւնն. զի ոչ եթէ 'ի մարդկութեանն է չարչարանքն 'ի Քրիստոս, ապա թէ ոչ՝ զի՛նչ փառք մարդոյ չարչարիլ, այլ զի անչարչարելի առաւանձութեանն է չարչարանքն չարչարելի մարդկութեանն նորա, այնր աւղագաւ 'ի չարչարանս եկեալ՝ զնոյն իւր փառս կոչէր. «Այժմ՝ փառաւորեցաւ, ասէ, որդի մարդոյ. և թէ՛ «Հայր փառաւորեա զորդի քո, զի և որդի քո փառաւորեացէ զքեզ. Տէս՝ զի մի և նոյն Քրիստոս որդի մարդոյ և որդի Աստուծոյ զինքն կոչէ, զի մի և նոյն ինքն էր որդի մարդոյ և տէր գոլով. վասն որոյ չարչարեալ ասի Քրիստոս անչարչարելի առաւանձութեամբն՝ այլ ոչ ըստ առաւանձութեան, զի ոչ է չարչարելի առաւանձութիւնն, այլ չարչարի իւրովն:

անչարչարելի աստուածութեամբն . որ
պէս անչարչարելի ասի Գրիգորս անչար-
չարելի մարդկութեամբն՝ այլ ոչ լոկ
մարդկութեանն , զի չարչարելի է մարդ-
կութիւնն , այլ անչարչարելի ասի ընդ
անչարչարելի աստուածութեանն միա-
ւորութեամբ : Իստ որում մարդ ՚ի հո-
գւոյ և ՚ի մարմնոյ միացեալ յորժամ չար-
չարի , ոչ լոկ մարմնոյն է չարչարանքն , զի
պէս անհոգի և մեռեալ մարմին ոչ ըզ-
գայ զչարչարանսն . և ոչ միայնակ հոգ-
ւոյն է չարչարանքն , զի անմարմինն հո-
գի բնութեամբ է անչարչարելի , այլ մե-
աւորութիւն նոցին չարչարանքն . քանզի
չարչարի անչարչարելի հոգին չարչարե-
լի իւր մարմնովն , և ընդունի զչարչա-
րանսն չարչարելի մարմինն իւրով անչար-
չարելի հոգւովն : Իրպէս և երկաթ հրա-
ցեալ չարչարի օւռամբ հարկանելով :
յայտ է զի ոչ լոկ երկաթն տանջի , այլ
և հուրն ընդ նմա չարչարի . և ոչ հուրն
լստ բնութեան չարչարի , զի հուրն ա-
ռանց նիւթոյ ինքն լստ ինքեան անբա-
բանելի է , վասն որոց և անչարչարելի :

այլ 'ի նոյն ինքն 'ի նիւթ երկաթին ըմբռնեալ և միացեալ՝ չարչարիչ ասի անչարչարելի հուրն վասն ընդ չարչարելի երկաթն միաւորութեան :

Այսպէս անչարչարելի հուրն Աստուած չարչարիւր ընդ իւրն չարչարելի մարմնոյ , և մնայր անչարչարելի ըստ աստուածութեն իւրոյ , և չարչարելի նորա մարդկութիւնն չարչարեալ՝ և ասի անչարչարելի վասն ընդ անչարչարելի Բանն միաւորութեանն : Վանգի որ նըմանն էր մեզ ըստ նիւթական մարմնոյն ասմանն , նոյն ինքն աննման մեզ ըստ Բանին միաւորութեան . և որ նման մեզ ըստ առ 'ի մէնջ եղելոց , աննման մեզ աստուածանալովն և Աստուծոյ յատուկն ելով . վասն որոյ մեռանիլ ասի նա անմահ աստուածութեամբն , այլ ոչ ըստ աստուածութեանն՝ որ յսուէտ անմահն է , այլ մահկանացու իւրով մարմնովն անմահն էութեան զմահ ճաշակեաց . վրան որոյ և մահկանացու նորա մարդկութիւն զմահ կրեալ՝ և անմահ մնացեալ ընդ անմահին միաւորութեամբ . քանզի միմեայ

տոս մեռաւ ճշմարտապէս, և էք անմահ
ստուգապէս : Իւտի և 'ի նմանէ բխե-
ցին կայրակն արեան և ջրոց . ջուր ել
իբրեւ ստուգապէս մեռելոյ, և արիւնն
բխեաց որպէս ճշմարտապէս կենդանւոյ,
զի անշնչացեալ մարմինն կենդանի էր աւ-
տուածութեանն միաւորութեամբ :

Արդ մեռաւ մարմնով կենդանին յա-
ւիտենից յերկուս տեղիս, որ զիս բռնա-
ցեալ պահէին . վազելով բանական հո-
գւովն և շնչովն առ դժոխաբնակ մարդ-
կան հոգիսն ազատել զնոսա, և մարմնովն
'ի մարմնածածուկ ներքսագոյն դժոխսն
'ի գերեզման . և յերկնայինն անբաժա-
նաբար մարմնով, զի նոյն ինքն աստուա-
ծութիւնն որ զամենայն յամենայնի լը-
նու, լիով էր ընդ Հօր և ընդ Հոգւոյն
'ի միաւորութիւն աստուածութեանն .
և էր բաւանդակ յիւրում մարդկային
մարմինն սր 'ի գերեզմանին, և ընդ բա-
նական իւր հոգին բոլորովն՝ յաւերու-
մըն դժոխոց : Այլ զայս հաւատասցես
յարդեանցն իբաց, զի մարմին նորա 'ի
գերեզմանի անդ ոչ ետես զապականու-

Թիւն՝ որպէս վկայէ Դաւիթ, վասն ընդ-
անապականին միաւորութեանն. և հոգի
նորա ոչ թողաւ 'ի դժոխս՝ սակս ընդ
աւերողին դժոխաց միաւորութեանն,
որպէս վկայէ Պօղոս՝ թէ կենդանին հա-
գւով երթեալ քարոզեաց 'ի դժոխան :
Եւ յորժամ ելից զանօրէնութիւնն, ա-
զատեաց զամենեւին յապականութենէ
և 'ի դժոխոց, յայնժամ աստուածու-
թիւնն՝ որ 'ի մահու անտի բաժանեալ
հոգւոյ իւրում որ 'ի մարմնի իւրում՝
որ բովանդակէր 'ի մարմինն իւր և լիով
'ի հոգի հոգին իւր, դարձեալ յերկա-
սին գոլ անբաժանաբար բովանդակու-
թեամբ զնոսին միաւորեալ՝ 'ի դուրս
գայր եռօրեայ 'ի գերեզմանէն՝ ստու-
գապէս նովին մարմնոյն որ մեռաւ, և
հոգւով և մտօք կատարեալ Աստուած
և մարդ. որպէս և 'ի Կուսէն ծնեալ՝ նոյն
ինքն և 'ի գերեզմանէն յարուցեալ՝ ծը-
նօղն կոյս մնացեալ, և գերեզմանին կը-
նիք ոչ լուծեալ, իր և թէպէտ 'ի բազ-
մութեանն տեսիլ ոչ արար զյարութին
և ոչ զհամբառնացն յերկինս խորի ճշ-

խուշելու թիւնն և զմահն՝ վասն անար-
ժանութեան ժողովոյն, զի և յարժա-
նաւորէն՝ ի Մարիամայ արգելոյր զինքն,
«Մի յիս մերձենար ասէ ո. իւրոց եղ-
բարցն որքազան գնդին միայն զինքն
յոյտնասլէս երևեցուցտնէր: Սակայն
որպէս ի տօնի պաղքային կատարեաց
զշորչարանսն իւր, նոյնպէս և ի պեն-
տակոստէին՝ որ էր տօն տուչութեան
օրինացն, ետ զհոգին օուրբ յառաքեալ
սըն, որք ի նոյն հոգւոյ զօրացեալք վը-
կայեցին զյարութիւնն Քրիստոսի և
զհամբարձումն յերկինս:

Յերիս տօնս հրամայեցաւ յԱստու-
ծոյ ի տարւոջ կատարել համանման մի-
մեանց գոլ բազմաժողով, տօն Զատիկին
և Պենտակոստէին և տօն Տաղաւորա-
հարացն. վասն այն բազմաժողով մար-
դիկ որ ի տօն բաղարջակերացն տեսին
պիտանին Քրիստոսի և զմահն, նայն բազ-
մաժողով մարդիկ ի միւս այլ տօն տե-
սին զիջումն Հոգւոյն յառաքեալսն, և լը-
ւան զյարութիւնն Քրիստոսի և զփա-
ռաւոր համբարձումն յերկինս, և երեք

հազարքն և հինգ հազարքն հաւաքուցին 'ի քրիստոս :

Իսայց մի ոք յայն հայելով զի յետ յառնելոյն 'ի մեռելոց քրիստոս եկեք և էարբ ընդ առաքեալսն, համարեսցի թէ յետ յարութեանն զգալի կերակուրք գոն . քանզի քրիստոս զայն յաղագս հառաւանդոյ զյարութիւնն արար, զի յայտնի լիցի՝ թէ ստուգապէս յարեալ 'ի մեռելոց, և ոչ է առաջօք . վասն որոյ առաջի առաքելոցն եկեր՝ զի վիպք եղիցին ճշմարիտ նորա յարութեանն, որպէս ասէ Պետրոս՝ թէ « կերպք և արբարք ընդ նմա յետ յարութեան նորա » : Բանզի և զայլս զորս յարոյց քրիստոս 'ի մեռելոց վասն ստուգելոյ զյարութիւնն նոցա ասէր՝ ուտել և ընթանալ, որպէս զաղջիկն մեռեալ իբրև յարոյց՝ տալց տալ նմա ուտել . և զԼսգար հրամայել 'ի կապիցն արձակել և թողուլ և գնալ, զի երևեսցին ստուգապէս յարութեալքն նոյնպէս և լուծանելոյն անդամք յետ բժշկելոյն հրամայելք ճշմարիտն բառնալց .

Յայտնալ վասն ունեցոյն 'ի քննութեան

և յոսոն զնշան բևեռացն , և 'ի կողան
զխոցումն գեղարդեանն , մի որ կարծի
ցէ թէ և 'ի մերն յարութեան վիրօք և
ցաւօք լինիցին յառնել որք այնպէսն մե-
ռան , այլ գիտասցէ՝ զի թէ ճշմարտա-
պէս զգալի մարմնով և իւրաքանչիւրոր
իւր մարմնովն յառնէ 'ի մեռելոց : Սա-
կայն տմենայն տխաք մարդկայինք 'ի բաց
բարձեալ լինին , զի ոչ ծերն ծեր՝ և ոչ
տղայն 'ի տղայ մարմին յառնէ , և ոչ ե-
րևի անդ այր և կամ կին . նոյնպէս և
ոչ որ խոցեալ և անդամօք հատեալ , տը-
գեղ կամ վիրաւորեալ յառնէ , այլ հա-
ւասարակերպ տմենեքեան 'ի կերպարա-
նրս հրեշտակաց յառնեն , որպէս Քրիս-
տոս տասց՝ թէ հաւասարք հրեշտակաց
են , զի յարութեան որդիք են : Այլ Քր-
իստոսի վասն այնորիկ 'ի մարմինն կայ-
ին տեղիք բևեռաց և խոցումն տիգին
ոչ կցեալ , զի յայանի՝ թէ որ մեռաւն՝
նոյն ինքն է որ յարեաւն , այն որ 'ի խա-
չին բևեռեցաւ և խոցեցաւ , որ և 'ի
միւստանգամ գալստեանն նովին նշանա-
կութեամբք յառնելոց է 'ի դատապար-

տութիւնն անհաւատից հրէից, զի հայ-
 եացին 'ի նա զոր խոցեցին և կոծեացին,
 որպէս զՔրիստոսէ ասէ. որպէս երևեալ
 հրեշտակքն վկայեցին՝ թէ «ՋՅիսուս նա
 զովրացին զխաչելեալն խնդրէք, նա յա-
 րեաւոյ՝ Վասն այնորիկ 'ի յարութեանն
 ցուցանէր զնշան խաչելութեան, թէ
 խաչեալն յարեաւ, և խաչեալն գալոց
 է դատաւոր. ըստ օրում և 'ի համբաւ-
 նալն նորա յերկինս՝ երկու արքն երև-
 եալք որք էին հրեշտակք. ասէին ցա-
 ռաքեալսն, թէ «Այս Յիսուս որ վե-
 րացաւ 'ի ձէնջ յերկինս, աշնպէս եկես-
 ցէ ուն»¹⁾ որ և յետ յարութեանն խնդրե-
 ցէ որ թէ՝ ուր լինէր, զի երբեմն երբեմն
 երևէր աշակերտացն. թէպէտ աւելորդ
 է խնդրել անդի տյնմ՝ որ ընդ ամենայն
 տեղիս է տէրութիւնն նորա, և ընդ փա-
 կեալ դրունսն մտանէր, և ընդ մէջ
 հրէիցն անցեալ 'ի վերայ՝ օդոյն գնայր,
 'ի վերայ ջրոյ. որպէս 'ի ցամաքի չրջէր.
 սակայն ոմանց պատշաճ հպմոքեցաւ ա-
 սել, թէ զպաւստոս քառասուն՝ որ 'ի յա-

1 Եօրի. Աճ.

բաւթենէն՝ մինչև ՚ի համբառնալն իւր՝
յօդն եկաց ՚ի վեր քան զերկիր, զի և
ղայն մարբեօցէ ՚ի ճենճերաց զոհիցն
կռոց և յամենայն գարշահոսութենէ
մեղաց :

Եւ զի արդեւք լցեալք երևին երեք
աիւք և երեք դիշերք թաղման նորա ՚ի
սիրտ երկրի : Եւ այց Յովհան Ոսկերբեա-
նըն այսպէս ասէ, թէ յերեկոյէ հինգ
շաբաթուն՝ յորում ճաշակմամբ զիւրն
մարմին առաքելոցն թաղեցաւ յերկրի-
ղէն սիրտնոցաւ, համարեալ զերեք տիւն
և զգիշերն : Իտրձեալ և մեծն Եփրեմ
զմիջեալ ուրբաթուն խաւարմամբ լու-
սաւորացն զայն երկու օր համարեալ .
և այսպէս թուեն զերիս տիւն և զգիշեր :
Եւ այսպէս և մեծն Դիոնէսիոս աշակերտ
նք առաքելոցն Պօղոսի՝ մի յեւթանաս-
նիցն սրբազան դատուցն, այսպիսի ասէ,
թէ զթաղումն աստուածայեականին ՚ի
սիրտ երկրի երես տիւն և գիշեր ասեմ :
Տես՝ զի ընդ տիւն և ընդ գիշերն երես
ասէ . և յայտմ ճշմարտի յարութիւնն
Քրիստոսի յաւուր շաբաթու՝ զոր աւել-

տարանիչն Մատթէոս ասէ , թէ « Եւ-
րեկոյի շորաթուն յորում լուսանայր
միաշորաթին » : Եւ այն բանիւ ուր Նոյիւ
և վասն յաճախելոյ չարեացն զքսան ամն
կտրճեաց . և չորեքհարիւր ամ ասաց
որդւոցն Խորայէի կալ յեգիպտոս , և
գթութեամբն զերկերիւրն բաւականա-
ցոյց ¹ վճիռն : Եւ յսպէս արագագոյն իւ-
մըն աւարտել զմերն փրկութիւն ստու-
գապէս մահուամբն և թաղմամբն՝ կան-
խագոյն արար զյարութիւնն իւր քան
զնախնի պայման հրամանին , զի թէ ա-
ռաւելեալ էր՝ այնոքիկ էին խտրանաց ,
իսկ զի համառօտեցան՝ քաջութեան
հզօրին և մարդասիրութեան մերոյ փր-
կողին են ցոյցք :

Եւ ընդէր զյարութիւնն նախ քան
տրանց՝ կանանց արար յայտնի զնոյն : ( ) Ի
որոց ոյսպանութիւն նախ հնչեալ բողո-
քեաց 'ի բնութիւնս , և 'ի նոցանէ և
'ի նորոգութիւնն աւետեալ հաշակեաց
'ի մարդկութիւնս . միսնգամայն զի և
կանանց ազգ աւելի իմն և զօրագոյն քան

1 Յօդն . 244-րդ :

ղարս համբաւել զոեղեկացեալսն և ոչ
 թագուցանել. և ևս՝ զի որ տքնի, վա-
 ղագոյն ժամանէ որում փափաքէ. և
 նոքա յաւելագոյն իմն հոգւոծեցին վասն
 կենարարին թաղման սլաւութոյ, վասն ու-
 բոյ յառաջագոյն վայելեցին ՚ի տեսիլ յա-
 րուցելոյն: Իսկ այլք խնդիրք որ վասն
 իւղաբեր կանանց, երեման հրեշտա-
 կոյ և այլոց, և խորհրդական տեսու-
 թեց ՚ի սոյն յարմարեցելոց, կանխագոյն
 քան զմեզ իմաստնոցն ճառեալ զնոյն:

Իայց մեզ առտանօր խնդրելի է, թէ
 ընդէր Հոգին սուրբ ոչ եկն յառաքեալ-
 որն ժինչ Քրիստոս յաշխարհի էր: Վասն
 զի ինքն բաւական էր ՚ի մխիթարութի
 նոցա ընդ նոսին լինելովն. և ևս՝ զի ինքն
 մարդեղութիւնդ աստիարակեալ կրթեա-
 յէ զողջայամիտան քնոսին, և ապա Հո-
 գին եկեալ իբրեւ առ կառարեալս՝ զա-
 մենակատար զօրութիւնն իւր ՚ի նոսին
 առատապէս լցուօցէ, ըստ որում ասէր
 Քրիստոս. «Լաւ է ձեզ եթէ ես երթամ.
 զի թէ ես ոչ երթայց մխիթարիչն ոչ
 եկեօցէ առ ձեզ, իբր թէ մեծագոյն

չահն և վարդապետութիւնն նմա է պահեալ ներգործել առ ձեզ :

Եւ թէ յօր իջման Հոգւոյն 'ի նոսա ընկալան զհոգին, ապա զի՛նչ է այն որ յետ յարութեն իւրոյ ինքն Քրիստոս մտեալ առ նոսին փշեաց 'ի նոսա զհոգին ասելով. « Առէք հոգի ոռւրք ու Յայնժամ մասնաւորաբար ետ 'ի նոսա 'ի շնորհաց հոգւոյն , զի ընդերեւալք և կրթեալք կարողացին զառաւելագոյն տանել , և մի փասեսցին յահաւոր զօրութենէ երևեցելոյն . քանզի թէ հրեշտակ երևեալ Դանիէլի հանդերձեալ էր մեռանիլ՝ թէ ոչ 'ի նմանէ էր օժանդակեալ , որչափ ևս առաւել առաքեալքն՝ որ ըզՏէրն հրեշտակաց հանդերձեալ էին ընդունել : Վասն որոյ նախնի փշմամբն կազմ և պատրաստս գործեաց զնոսա Քրիստոս ընդունել զէակիոցն իւր :

Եւ ընդէր ոչ խեղոյն 'ի համբառնալն Քրիստոսի առաքեցաւ Հոգին , այլ առաւորք ինչ ընդ մէջ անցին : (!) ի արամեացին և տխրեսցին որք մնալք 'ի վարդապետէն , և զմտաւ անեալ զխոստումն

աւետեացն առ ուրման՝ տիրով և յաւսով
հայցեսցեն զգալուստ նորա, և ՚ի պէտս
պարգևին հասեալ մեծաւ փափագմամբ
բղձանայցեն նմա:

Եւ էր վասն աւուրք ինն եղեն ՚ի
համբառնալոյ անտի ֆրկչին մինչև յի
ջումն մխիթարչին: Վիտելի է, զի ա
մենայն պարգևք աստուածայինք ՚ի վե
րուստ երկնաւորացն սպասաւորութբք
յերկրաւորս իջանեն. իսկ մարգեղու
թեանն Քրիստոսի անօրէնութիւնք զան
խաւ յերկնաւորացն առ երկրաւորս
կատարեցաւ, ներքնադոյն դասուցն նո
ցա միայն տեղեկութբ հրեշտակական
դնդին: Իսկ վեհագոյնք ամ իշխանու
թիւնքն, հրեշտակապետքն և պետու
թիւնքն, զգրութիւնքն և տէրութիւնքն, սերով
բէքն և քերովբէքն և ամբողջն յերկրա
ւորս եկեղեցւոյ ուսան զբաղմասրատիկ
իմաստութիւնն Քրիստոսի, որպէս յայտ
առնէ Պօղոս: 1) ասն որոյ բառ ինն դա
սուցն աւուրքս ինն յամենաց իջումն աւե
տեացն, իբրեւ համբարգիւտն առ իւ
րաբանչեւք դասս երկնայնոցն որ մի է.

դեալ, առ 'ի խորհրդադդոճս տռնել
 զնորա՝ որով սցուցանենն Եսայիաս և Դաւ-
 լիթ. զի վերինք հարցանէին 'ի տեսա-
 նելն զՔրիստոս, թէ այս ո՞վ է որ գայ
 արիւնազգեստեալ. և ներքինք պատառ-
 խանէին, թէ Տէր կարող 'ի պատերազ-
 մի, որ եհար զթշնամին և փրկեաց զա-
 րարածս. և այսպէս ուսուցանենն զերկ-
 նայինսն :

Իսկ որում է իմն աւանդութեամբ
 առ մեզ հասեալ, թէ մերն Լուսաւորչի
 հրեշտակ գորով ապաստաւոր 'ի չորրորդ
 դասու երկնաւորացն, և յամենայն աւ-
 լուր երևէր նմա. իսկ 'ի չորրորդ աւուր
 որ յետ համբառնուլոյն Քրիստոսի, որ է
 կիրակէ օրն, ոչ եկն զուարթունն առ
 սուրբն. որ 'ի գալն իբրեւ հարցեալ ե-
 ղե, պատասխանեաց՝ թէ տօն մեծ էր
 իմոյ դատուն որ յերկինս : Եւ յան որոյ ի-
 մացեալ լուսատուն հոգւոց, եթէ յամ
 ամի երկնաւորքն զոր ելանելոյն Քրիս-
 տոսի առ նոսա տօնեն, և ինքն զայն որ
 կարգեաց յեկեղեցիս տօն գալտեանն
 Քրիստոսի, զոր յամեն վաղն ոչ քիտելոյ

զխորհուրդն՝ տօն ճաղկազարդի կոչեն ,
 և երգ և եղանակ զարմաւենեաց տօնին
 կատարեն : Այս աղագու աւուրքս այս
 ընդ մէջ անցին : Եւ յարժամ մարմնովն
 նստաւ Տէրն ընդամէ Հօր , առաքեաց
 զՀոգին . զի սրարտ էր յերկինս երևել
 մերոյ բնութեանս , և հաշտութեանցն
 աւարտեալ լինել . և ապա դաւ Հոգւոյն
 և յարդարել հաշտ զգիտութիւնն :

Արդ այսոքիկ՝ յիջմանէ Բանին յար-
 դանդ կուսին մինչ 'ի համբառնալն յեր-
 կինս՝ սակաւուք բաւականացին . և վա-
 որն միւս անգամ գալտեանն Մատթէոս
 աւետարանիչն լուսաւայծառս իմն ճա-
 ուէ ահաւորապէս և յայանաբարբառ լի-
 նել ըստ որեգականն ծագման , զկաջն
 ընդ ինքեան ունելով 'ի պարծանս հա-
 ւատացելոց և 'ի դատապարտութիւն
 անհաւատից . և ժողով հրեշտակաց ժա-
 ղովէ առ ինքն զամենայն ծագս երկրի ,
 զի ինքն է գալոց դատաւոր ամենայն
 արարածոց . զբարեգործսն մշտնջենա-
 ւոր հանգստեան վիճակելով , և զպարսն
 անճամբ անձին գատաղարտել 'ի տուն

ջանան արտասահմաններով յաւիտենա-
կան և անսահման տանջանք : Եւ այ-
սօքիկ այսքան :

Իսկ եկեսցուք 'ի կոչմունս Արդւոյ
յազնագոս անախտ ծննդեան . քան զի օր
բան էր 'ի հայրահանն որտէ Հօր բլղ-
խեալ Աստուած , և 'ի սկզբանէ առ Աս-
տուած , նոյն ինքն վասն մերոյ փրկու-
թեան մարդ եղեալ , և 'ի բազմապատիկ
բարերարութեանցն որ առ մեզ յոգնա-
կի անուամբ անուանեալ յինի յաստուա-
ծաբանիցն բանիւք : Եւ իսկ 'ի
միայնոյ Հօրէ անմայր ծնեալ անժամա-
նակ , նոյն և 'ի կուսէ ծնեալ անհայր 'ի
ժամանակի : Իսկ 'ի վասն զի պատարա-
գեցաւ և զմեզս եքարձ զաշխարհի , և
զի զգեալ եղեալ մերկութեան մերոյ :
Եւ զի զբանն կենաց սերմանեաց յաշ-
խարհի . և նոյն է եզն պարարակ՝ որ զե-
նաւ 'ի դարձ անառակին : Եւ իսկ 'ի
թագաւոր էր և առանց մեղաց և առ-
տուածախառն մարմնովն : Եւ իսկ 'ի
հանդերձ մարմնովն սլացաւ 'ի ծոց Հօր :
Եւ իսկ 'ի որսպէս է զհաւ արդարոցն :

Սիեղեբու՝ զի միտծին 'ի Հորե և միտ
 հեծան տատուածութեամբն : Ձի կոչե-
 ցաւ , զի զօրեղապէս և կամաւ դիմեաց
 'ի չարչարանսն : Յիւ՝ զի աղաւ էր 'ի
 մեղաց : Աբաղաղ և նոխաղ՝ զի գալոց
 է յաւուրն յետնում : Սեղու՝ զի ճար-
 տարապետ էր և արարիչ քաղցրութիւն :
 Սրջիւն՝ զի պատրաստեաց մեզ կերակուր
 հոգեոր յամարսցնոյն : Սրգն՝ զի զթա-
 փաւորական մետաքսն լուսեղէն զգեա-
 ւառն ծնաւ մեզ : Հեծեալ իշու և ուղ-
 ատ , զի ճտնապարհաւ հեղութեամբ ե-
 կրն և բարձրացոյց զանկեալս : Հաա՝ զի
 մեռանեւոց էր , որով և բազում արդիւ-
 նքս արար : Սէմ՝ զի հաստատուն էր
 տատուածութեամբն ընդ Հօր , մարմին
 լինելովն եղաւ 'ի գլուխ անկեան հո-
 գեոր շինուածոյ մարդկային բնութեաւ :
 (Իսա՝ զի պտղով նորա լցան ամենայն
 ասիւզերք : Սսկի՝ զի ամենապատիւ էր .
 արծաթ՝ զի անբիծ էր և օտւրբ : Հաց՝
 յերկնից իջեալ և յերկրէ յայտնեալ , զի
 կերակուր կենաց քաղցեւոց պարգևե-
 ցաւ : Փուր՝ զի հաւատարիմ է , և հա-

ւատացելոցն անճարաւ ըմբելի : 'Իժա' :
 զի յարովայնէ 'ի նա հաւատացելոցն բլ
 խելոց էր քուր կենդանի : Արթ' զի բռ
 կենաց բաժակ արեան իւրոյ մատուռ
 կեաց մեզ, որով և սւռ զմեզ հաւատով
 յինքն պատուաստեաց : 'Դառայ' զի հը
 նազանդ էր չոր կաժաւ : 'Ետղ 'ի Յա
 կորայ' զի պայծառ 'էր տեսլեամբ : Ար
 գարիս ծովածին՝ զի լոյս էր աշխարհի :
 'Վահանայ' զի քաւիչ և միջնորդ է : Հ
 վիւ՝ զի եկեղեցւոյ գլուխ է : Ղանա
 պարհ' զի առաջնորդ էր դրախտին վայ
 ելման : 'Իռռն առ Հայր մօրից : Խորան
 շորեքկուսի՝ մարմին խաչապէս : Թա
 փանցիկ պարզունակ՝ անքննելի որովայն :
 Թիթեղն նուիրեալ՝ հայեցուածք սքան
 չելի աչաց, և վերնափեղկ մազեզէն՝
 գագաթն գլուխն գովեալ : գործ ան
 կուածոյ՝ աճումն ապուռածացեալ մար
 մնոյն : Բեհեղն և ծիրանի՝ մարմինն եր
 կնագոյն : Խարխիս հաստապտուն՝ գար
 շաղաթն երկնակոխ : Ընակ ոսկեպաւս՝ ձե
 ոքն աշխարհառտեղն : Ղանգակն ոսկի՝

1 ՅԵԹ. ԸՅ ԵՐ :

լեզուն վարդապետութեան զուգաստուած առեցելովն : Արդ զարս բանիս այսպէս տեսցես և զայլս յաւելցես, զի աներևոյթք նորա արարածովքս տեսանին :

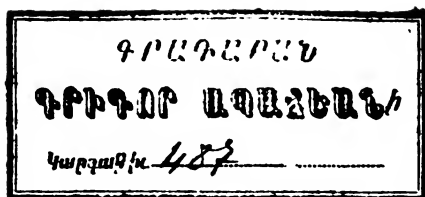
Իսկ զխոնարհադին ձայնս վասն մարդանալոյն իմա առացեալ 'ի վերայ Փլրկչին մերոյ Աստուծոյ, զայն թէ՛ « Ոչ կարեմես առնել յանձնէ և ոչինչ », և թէ՛ « Զոր Հայր սրբեսոց և առաքեսոց յաշխարհ », և թէ՛ « Որդւոյ ետ ունել կեանքս յանձին » . և զառաքելոյ ասելն . « Թէպէտ օրդի է՝ ուսաւ 'ի չարչարանաց անտի զհնազանդութիւն » . և ինքն ասէր . « Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն », և թէ՛ « Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց » : Բանդի որ ընդ Հոր իւրում ունէր զկեանս և զիշխանութիւն և զփառս և զբարձրութիւն, յորժամ միացոյց ընդ ինքեան զժառայական մարմինն՝ այնր ազագաւ և այս ձայնք 'ի վերայ նորին խօսեցեալք յորադրեցան : Եւ զայն թէ՛ « Տէր և օծեալ զնա Աստուած արար », և թէ՛ « Զնա Աստուած

'յարոյց' 'ի մեռելոց ո, մի փոքրկութիւն
 Որդւոյ համարեցիս՝ իբրեւ 'ի Հօրէ զօ-
 րացեալ, այլ մարդեղութեանն զայս կռ-
 չու մն իմաստցիս : Վանզի թէ Աստուած
 Հայր յարոյց զնա 'ի մեռելոց, և մի է
 աստուածութիւնն՝ իւրն և Հօրն, և ան-
 բաժանելի է յաստուածութեան, յայտ
 է զի ինքն զինքն յարոյց . քանզի Հայր 'ի
 նա՝ և նա 'ի Հայր, որպէս ինքն ասէր :
 'Լոյնպէս և ինքն էօծ, զի և օծութբն
 'ի Հայր էր, և տսի՝ թէ զնա էօծ . և
 ասելն թէ՝ տէր և օծեալ արար, այսինքն
 թէ՝ յոյսնեաց եցոյց, 'լը վասն ժամա-
 նակին և տկարութեան լոռացն այսպի-
 սի թաքնաբար բանք զնմանէ ճառէին :
 'Լոյպէս առցես և զասելն իւր իսկ ըդ-
 Բանին, թէ « Ձեր ստացաւ զիս 'ի սկիզբն
 ճանապարհաց իւրոց 'ի դարձս ո . քան
 զի ոչ եթէ նորոգ ինչ ստացաւ Հայր զՈր-
 դի յանգոյից իբրեւ զդործի իւր, ըստ ո-
 րում զօղանջեաց ժանդն Աբիոս, այլ զի
 իսկզբանէ էակիցն իւր և զհամագոյ Բա-
 նըն կամօք և հաճութեամբ ստացաւ 'ի
 դործ փրկութեան մերոյ անօրէնութբ

իւրով : Բանգի ստանալ ոչ միայն 'ի վերայ նոր և յոչեից գոյացելոցն ասի , այլ և 'ի վերայ էիցն եղելոց , և յայլ գործ պատրաստելոցն ասացեալ լինի , ըստ այնմ թէ՝ « ԶԺողովուրդ զոր ստացեալ է , օրհնեցէ զնա Կ , օր ոչ թէ զնոր ստեղծանելն ասէ , այլ զստեղծեալն 'ի կռոց պաշտամանէն վերատին իւր ժողովուրդ առնուլ ստանալ ասէ : Եւ Դաւիթ հայցէ , թէ « Սիրոս սուրբ ըստացիր յիս Աստուած Կ , զիւր գոյացեալ սիրտն յայլ իմն գեղեցկութիւն ստանալ խնդրէ յԱստուծոյ • Եւ յսպէս և այն ձայն և որք յայտմ . յարմարին . քանզի յազադս անձառ և անքակ միաւորութեան բընութեանցն միշտ մարմնականք՝ Բանին ապին , և աստուածայինքն՝ մարմնոյն . զի մի որդի էր Աստուածն մարդացեալ և մարդն աստուածացեալ , մի տէր Յիսուս Քրիստոս փրկիչ մեր և տէր փառակից Հօր և Հոգւոյն , օրհնեալ յաւիտեան ըրտ . ամէն :

ՎԱԽՃԱՆ

184

UNIVERSITY OF MICHIGAN

46 1248

Digitized by Google

